

K 58 449
3

58.440
3

საქართველოს
საბავშვო ლიტერატურის
ცენტრი

პეტე უორდანი

2

სანადირო ძაღლი

1954

636.75

პატყუ ჟორღანია

სანადირო ქაღალდი

K58.449
3

სახელგამი

თბილისი

1954

ავტორისაბან

სანადირო მეძალეობის შესახებ ქართულ ენაზე ლიტერატურა არ არსებობს, თუ არ მივიღებთ მხედველობაში 1925 და 1934 წლებში გამოცემულს ჩვენს ორ ნაშრომს.

წინამდებარე წიგნი წარმოადგენს წინანდელი ჩვენი შრომების ახალ, გადამუშავებულ ვარიანტს იმ შენიშვნებისა და მოთხოვნების გათვალისწინებით, რომლებიც ამ ხნის განმავლობაში მიღებული გვაქვს ჩვენი მკითხველი მონადირეებისაგან.

მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენს მიერ წიგნში მოცემული მასალა საგრძნობლად გაფართოებული იქნა, ძალის მოყვარულნი ყველა მათთვის საინტერესო კითხვაზე ამომწურავად პასუხს ამ წიგნიდან ზაინც ვერ მიიღებენ, რადგან კინოლოგია (მეძალეობა) მრავალი საკითხის შემცველი დარგია და ყველა მათ შესახებ ამ მცირე ნაშრომში მასალის მოცემა ძნელია.

ამ წიგნის მიზანია, პირველ რიგში, ახალგაზრდა მონადირეს, ძალის მოყვარულს ან ახლად ნადირობის დამწყებ, გამოუცდელ მონადირეს მიაწოდოს ყველა მისთვის საჭირო ძირითადი ცნობები ჯიშოვანი მეძალეობის შესახებ და რაც მთავარია, განამტკიცოს ის აზრი, რომ უჯიშო და უვარგისი ძაღლები შევცვალოთ ჯიშოვანი და კარგი სანადირო ძაღლებით.

ამ ნაშრომში მოთავსებულია მსოფლიოში ცნობილი თითქმის ყველა ჯიშის ძაღლის მონოგრაფია. წიგნში მეტი ადგილი უნდა დათმობოდა ქართული ჯიშის ძაღლებს, რომლებიც გავრცელებული იყო ჩვენში ძველად, მაგრამ სამწუხაროდ ჯერჯერობით ვერ შევძელით ამ მასალების აღმოჩენა. წინამდებარე ნაშრომში ნახსენებია მხოლოდ ქართული ჯოგის ძაღლი და ძეკერნე. დანარჩენ ქართულ სანადირო ძაღლებზე ცნობები ჯერჯერობით ჩვენარ მოგვეპოვება.

ისმება კითხვა — ნუთუ საქართველოში ძველად არ ნადირობდნენ ძაღლით?

დადგენილია, რომ ძველად საქართველოში ნადირობდნენ ძირი-

თადად მსხვილ ნადირზე (ირემი, ჯიხვი, არჩვი, ჯეირანი, შველი, დათვი, მგელი, აფთარი და სხვ.). ჩამოთვლილ ნადირზე სანადიროდ, რასაკვირველია, საქარო იყო მღვეარი და მწვეარი ძაღლები და ამიტომ ეს ძაღლები ჩვენში გავრცელებული იყო. ფრინველზე უმთავრესად შავარდენითა და ქორ მიმინოთი ნადირობდნენ. ასეთ ნადირობას ახლანდელ პირობებში, უდავოდ, ესაქიროება მტკიცე ნაბულიანი ფრინველზე სანადირო ძაღლი, ძველად კი, როგორც ამას ქვემოთ დავინახავთ, ეს საქიროებას არ წარმოადგენდა.

ფეოდალურ საქართველოში ნადირობა მეფეთა და წარჩინებულ პირთა პრივილეგიური გასართობი იყო. საზოგადოების დაბალი ფენა, გლეხობა ამას მოკლებული იყო, გარდა მთიული ქართველი გლეხებისა, რომლებიც მისდევდნენ ნადირობას და შეინარჩუნეს ეს კეთილმო-ბილი ტრადიცია.

მთელი რიგი ჯიხვის და ირმის რქები დღემდე ინახება სვანების, ხევსურების და სხვა მთიულების მიტოვებულ სალოცავებში. ნადირობაზე ლეგენდები და მოთხრობები, სანადირო ადათ-ჩვეულება და ტრადიციები დღემდე დაცულია აფხაზეთში, სვანეთში და საერთოდ მთიან საქართველოში.

ვახუშტის გეოგრაფიაში აღწერილია მეფეთა არა ერთი ნადირობა. მეფეებს სასახლეში სპეციალური თანამდებობის პირი ყავდათ, ბაზიერთუხუცესი, რომლის გამგებლობაში იყო მეფის ძაღლები, შავარდნები, მეძალეები, მომრეკები, სანადირო ნაკვეთების მცველები და სხვა.

ვახუშტი ასახელებს მთელ რიგ ადგილებს, მაგალითად ყარაიას, რომელიც სავსე ყოფილა ქურციკებით (ჯეირანი), სოფ. ყარალეთს—გორის ახლოს, „დამბალო“ მდინარე იორზე (ამჟამად „მონკავშირის“ ყორულის სამონადირეო მეურნეობა), რომელიც მეფის სანადირო რეზიდენცია იყო. ვახუშტი ასახელებს აგრეთვე შვიდ მინდორს, სადაც დიდძალი რაოდენობით ყოფილა ირემი, ჯეირანი, დათვი, გარეული ღორი, მგელი, აფთარი, კურდღელი და სხვა.

ისტორიკოსი სეხნია ჩხეიძე მოგვითხრობს, რომ მეფე ვახტანგმა (1703—1721) მოიპატიჟა წარჩინებული პირები და გაემგზავრა სანადიროდ თრიალეთში, „ნონადირეებმა პირველ დღეს დახოცეს 60, ხოლო მეორე დღეს 160 ირემი და დიდი რაოდენობა სხვა ნადირი“-ო, „არჩილიანში“ (1681 წ.) აღწერილია მეფე თეიმურაზ პირველის ნადირობა კახეთში. 1605 წელს სპარსეთიდან ახლად ჩამოსულ მეფეს მოუწყვია ნადირობა შუა მთაში, გომბორში, ერწოში და სხვა ადგილებში და უნადირია მსხვილ ნადირზე.

ზემოაღნიშნულიდან დასტურდება, რომ ძველად ნადირობა ძი-

რითადად მსხვილ ნადირზე იმართებოდა. ისტორიულ დოკუმენტებში
 თითქმის ვერ ვხვდებით ფრინველზე ნადირობის ამბავს, გარდა იმ
 შემთხვევისა, როცა გორგასალის (537 წ.) ისრით დაჭრილი ხოხობი
 თითქოს ჩავარდნილა ეხლანდელ თბილისის გოგირდის აბანოების
 ტერიტორიაზე ცხელ წყალში და მოხარშულა კიდევც.

საფიქრებელია, რომ ძველად ფრინველზეც ნადირობდნენ მხოლოდ
 შავარდენით და ქორ-მიმინოთი. მაგრამ საკითხავია, წარმოადგენდა
 თუ არა მაშინ საჭიროებას სპეციალურად ფრინველზე სანადირო
 ძაღლი? ვფიქრობთ, რომ მაშინ დიდი რაოდენობით იყო ხოხობი,
 ღურაჯი, კაკაბი, ვნოლი. სანადირო აღვილებში საკმარისი იყო მხო-
 ლოდ გავლა ფეხით ან ცხენით, რომ ფრინველი აფრენილიყო და თუ
 ვინმე ფრინველზე ნადირობას მოისურვებდა, ფრინველის ასაფრენად
 ნაბულის მქონე ძაღლი სრულიად არ იქნებოდა საჭირო.

ამგვარად, უნდა ვიგულისხმოთ, რომ მდევარიც საკმარისი იქნე-
 ბოდა თუ კი დასჭირდებოდა მონადირეს.

ძაღლის ქართული ჯიშები — მწვერები და მდევრები ჩვენში აღარ
 დარჩა და ვფიქრობთ, არც შეიძლება იქამდე მოედწია, რადგან
 არაბების, სპარსელებისა და თურქების შემოსევის და ქართველების
 უცხოეთში გასახლების დროს, ალბათ, ნაწილი ძაღლებისა გაიჟლიტა,
 ხოლო დარჩენილი საუკეთესო ეგზემპლარები გაყვანილ იქნა საქარ-
 თველოდან.

ასეთია ჩვენი პირადი მოსაზრება ქართული ჯიშის ძაღლების
 შესახებ. ჩვენ არ შეგვიძლია დაბეჯითებით ვაღიაროთ, რომ ეს ასეა,
 ყოველ შემთხვევაში ჯერჯერობით სხვა მასალები ხელთ არა გვაქვს.

ეს ნაშრომი, როგორც დასაწყისშივე აღვნიშნეთ, განკუთვნილია
 მონადირე ძაღლის მოყვარულთათვის, განსაკუთრებით ახალგაზრდა
 მონადირეთათვის. თუ წიგნში მოცემულ რჩევა-დარიგებიდან ჩვენი
 მონადირეები ნაწილობრივ მაინც ისარგებლებენ და მოაშენებენ,
 აღზრდიან, გაწაფავენ და დაგეშავენ ჯიშთან, კარგი თვისებებით და-
 ჯილდოებულ, ნადირობაში აუცილებელ მეგობრებს, წიგნის დანიშნუ-
 ლებაც გამართლებული იქნება.

ძალღის წარმოშობა

ძალღი არ არის გასართობი ან დროს გასატარებელი ცხოველი. მას დიდი სარგებლობა მოაქვს არა მარტო ნადირობის დროს, არამედ სამეურნეო ცხოვრებაშიც.

ძალღი ადამიანის საუკეთესო და უერთგულესი მეგობარია ცხოველთა შორის. თუ ეს ყველას თვითონ არ განუცდია, ალბათ, წაუკითხავს, ან გაუგონია მაინც ძალღის გასაოცარი სიყვარულისა და პატრონისადმი ერთგულების მრავალი მაგალითის შესახებ.

ამიტომ გასაკვირი არ არის, რომ დედამიწის ზურგზე არ მოეპოვება ისეთი კუთხე, სადაც ეს ფრთხილ გონიერი ცხოველი არ არსებობდეს. რამდენადაც ძალღი ერთგული და სასარგებლოა, იმდენად ადამიანსაც უყვარს იგი.

ძალღი მეტად გონიერი, ფრთხილი, დამჯერი, წრფელი, მოყვარული და თავისი პატრონის მეტად ერთგული ცხოველია. გრძნობა ძალღს უფრო მახვილი აქვს, ვიდრე სხვა რომელიმე ცხოველს. მას ხშირად ესმის ადამიანის ენა. ატყობს პატრონს, თუ რა ხასიათზეა იგი, ესმის გაწყრომა, ალერსი და ხშირად არჩევს გახუმრებას დაცინვისაგან.

სხვადასხვა ჯიშის ძალღი სხვადასხვა თვისებისაა. სანადირო და სასამსახურო ძალღებს განვითარებული აქვთ ყნოსვა, ზოგჯერ ჯიშის ძალღი კარგი მცურავი და მყვინთავია, ზოგი ფეხმარდია და ზოგიც—მეტისმეტად ღონიერი.

ხანგრძლივი მოშინაურების შემდეგ ძალღი გარდაიქმნა ახლანდელ გონიერ შინაურ ცხოველად. მისი ბუნებრივი, ადამიანისთვის გამოუსადეგარი ინსტინქტები საუკუნეთა განმავლობაში თანდათან მოისპნენ, ხოლო საჭირო, დადებითი ინსტინქტები განვითარდნენ.

ქვის ხანის საცხოვრებელი ადგილების გეოლოგიურმა გათხრებმა აღმოაჩინა ძალღის თავის ქალა. ეს იმის დამამტკიცებელია, რომ იმ დროს ძალღი უკვე მოშინაურებული ყოფილა. იქვე აღმოჩენილი ჩონ-

ჩხები მოწმობენ, რომ იმდროინდელი ძაღლები აზღანდელ ძაღლებზე უფრო დიდები ყოფილან.

ბრემი მოგვითხრობს, რომ დამარცხებულმა ალბანეთის მეფემ ალექსანდრე მაკედონელს ძღვნად უზარმაზარი ძაღლი მიართვა და უთხრა, თუ რა ღონიერი და მამაცი იყო ეს ძაღლი. მაკედონელმა ბრძანება გასცა, ძაღლი გამოსაცდელად გარეულ ტახთან და დათვთან შეებრძოლებინათ. მხეცები ვალიიდან გამოუშვეს, მაგრამ ძაღლმა, რომელიც მიწაზე დინჯად იწვა, ყურადღებაც არ მიაქცია მათ. ალექსანდრე მაკედონელს ეს არ მოეწონა, ძაღლს სიმხდილე დასწამა და შოაკვლეინა. ეს რომ ალბანეთის მეფემ შეიტყო მაკედონელს მეორე ასეთივე ძაღლი უძღვნა და თან შეუთვალა ძაღლი იშვიათი ეგზემპლარია, მეტისმეტად ღონიერი და სუსტ ნადირთან შებმას არ იკადრებსო. მან, სთხოვა ძაღლთან შესაბრძოლებლად უფრო ღონიერი მხეცი გამოენახათ.

ალექსანდრემ ვალიიდან ლომი გამოაშვებინა, დაწოლილმა ძაღლმა ლომის დანახვაზე ყურები დაცქვითა, ზეზე წამოიქრა, ლომს ეცა და ხანმოკლე ბრძოლის შემდეგ დაახრჩო იგი.

კარლოს დიდს უზარმაზარი მწვერები ჰყავდა. ეს ძაღლები იმდენად ღონიერი და შეუბოვარი იყვნენ, რომ ნადირობის დროს ხშირად იჭერდნენ ლომებს, ჩასკიდებდნენ კბილებს და აჩერებდნენ, სანამ ცხენოსანი მონადირენი არ მიუსწრებდნენ და არ მოკლავდნენ მხეცს ხმლებით.

ამ მაგალითებიდან ჩანს, თუ რა სიდიდის და ღონის ძაღლები ყოფილან ძველად.

უძველეს დროიდანვე ადამიანს ძაღლი დიდ სამსახურს უწევდა ცხოვრების განვითარების გამო შეიცვალა იმ სამსახურის ხასიათი, რომელსაც ძაღლი უწევდა ადამიანს. როდესაც მტრებით გარშემორტყმულ პირველყოფილ ადამიანს არსებობისათვის ბრძოლა უხდებოდა, პირველი მოშინაურებული ცხოველი, რომელიც მას ეხმარებოდა მტერთან ბრძოლაში, ძაღლი იყო.

ადამიანი მალე დარწმუნდა ძაღლის ერთგულებაში, მეგობრობასა და სასარგებლო თვისებებში: ყნოსვაში, მტრებთან შეხვედრის დროს სიმამაცე-სიმტკიცეში, გამძლეობაში. ამიტომ ადამიანმა ცხოველთა შორის ძაღლს პირველი ადგილი მიაკუთვნა.

ადამიანმა ძაღლი გამოიყენა სხვადასხვა საქმისათვის. მაგალითად: მონადირეს მონადირე ძაღლი ჰყავდა, მიწის მუშას და ნწყემსს — დარაჯი-მცველი, ცივ ქვეყნებში მცხოვრებთ — მარხილში შესაბამელი და სხვ. ლეკვებში ყოველთვის არჩევდნენ უფრო დიდს, ჯანმრთელს და მუშაობისათვის გამოსადეგს.

მუშაობის ხასიათის და პირობების გამო ძალის გარეგნობა იცვლებოდა: შეიცვალა მათი სიდიდე, აგებულება, ექსტერიერი, ფერი და ამგვარად წარმოიშვა სხვადასხვა ჯიშის ძაღლი. ყოველ ჯიშს თავისი დანიშნულება აქვს და ამიტომ ყველგან, სადაც კი ძაღლი საჭიროა, შერჩეულია ისეთი ჯიში, რომელიც აკმაყოფილებს ამა თუ იმ მოთხოვნილებას.

უძველეს დროს ადამიანი სამხედრო მიზნებისათვის სარგებლობდა ძაღლით, როგორც ფრთხილი დარაჯით. ძაღლი იყო ერთგული დამცველი და აქტიური თანაშემწე მტერთან შეხვედრისას ან გაქცეული მტრის დევნის დროს. ამ მიზნისათვის ზრდიდნენ მხოლოდ და მხოლოდ დიდი ტანისა და ავ ძაღლებს.

VI საუკუნეში, როდესაც სპარსეთის მეფე კამბიზი ეგვიპტეში საომრად წავიდა, მან თან ძაღლები გაიყვალა. მაგნეზიის მცხოვრებნი ეთესელებთან ომის დროს სამ მწკრივად ეწყობოდნენ: პირველ მწკრივს შეადგენდნენ ძაღლები, მეორეს მონები, ხოლო მესამეს მხედრობა. რომაელებს და ჰუნებს თავის ჯარში მოდარაჯე ძაღლები ჰყავდათ. კელტებს და ტევტონებს ბრძოლების დროს უზარმაზარი გაწაფული ძაღლები გამოყავდათ. ისინი შიშის ზარს სცემდნენ რომაელთა ლეგიონერებს. ესპანეთისა და საფრანგეთის ომის დროს ინგლისის მეფემ ჰენრიხ VII ესპანეთის მეფეს კარლოს I ჯართან ერთად დასახმარებლად 4.000 ძაღლი გაუგზავნა.

რუსეთის მეფეს პეტრე პირველს ჰყავდა დანიიდან ჩამოყვანილი ძაღლი, ტანად დიდი, სახელად „ტირანი“. ამ ძაღლის საშუალებით მეფე ომის დროს სხვადასხვა ბრძანებებს უგზავნიდა თავის ხელქვეითებს.

პირველი იმპერიალისტური ომის დასაწყისში (1914 წ.) გერმანელებს ჯარში 6.000 ძაღლი ჰყავდათ. ომის დამთავრებისას გერმანიის ჯარში ძაღლების რიცხვი 20.000 ავიდა, ხოლო საფრანგეთის ჯარში 10.000-მდე ძაღლი იყო. საერთოდ I იმპერიალისტური ომის დროს ძაღლმა იმდენად დიდი როლი შეასრულა სამხედრო ოპერაციებში, რომ ვერსალის ხელშეკრულებაში სპეციალური მუხლი იყო შეტანილი, რომელიც ავალდებულებდა, გერმანიას ჩაებარებინა მოკავშირეთათვის რამდენიმე ათეული ათასი სხვადასხვა ჯიშის ძაღლი.

თანამედროვე ჯარში, მიუხედავად მრავალი რთული ტექნიკური მოწყობილობისა და გაუმჯობესებული საომარი იარაღისა, ძაღლს საბატო ადგილი უჭირავს. დიდი სამამულო ომის დროს 1941—1945 წ.წ. სანადირო ძაღლები ფართოდ იქნა გამოყენებული დანადგურ ადგილებში მიწების აღმოსაჩენად.

არანაკლები სარგებლობა მოაქვს ძაღლს საბჭოთა მეურნეობებსა

და კოლმეურნეობებში. ძალდი მწყემსის საუკეთესო თანაშემწეა. იგი ერთგული ამხანაგია აგრეთვე გუშაგისა, რომელიც იცავს სახელმწიფოს საზღვრებს, კოლმეურნეობათა საწყობებს, მანქანა-ტრაქტორთა სადგურებს, გზებს, ხიდებს და სხვა. როგორც სამხედრო საქმეში, ისე სახალხო მეურნეობაში გამოსადეგია ისეთი ძალდი, რომელსაც საკმარისი ყნოსვა აქვს, არის გამძლე, მამაცი, განვითარებული აქვს მხედველობა და სმენა, ავია და ადვილად იტანს სიცივეს.

საქართველოში საკუთარი ჯიშის საუკეთესო სადარაჯო ძაღლები გვყავს და, მაშასადამე, სრული უაზრობა იქნებოდა, რომ ისინი საზღვარგარეთ გვეძებნა. ქართული ჯოგის ძალდი და მეკვერნე, ჩამოთვლილ თვისებათა მიხედვით, არაფრით არ ჩამოუვარდებიან გერმანულ ძაღლებს. პირიქით, ჩვენებური ჯოგის ძალდი ზოგჯერ ერთი აზრჩობს მგელს, იმ დროს, როცა გერმანული ჯოგის ძალდი სამი ერთად ვერ ბედავს მგელთან შებმას.

* * *

ძველად საერთოდ ძაღლებზე არაფერს წერდა. საქართველოს ზოოლოგიურ მუზეუმში ჩვენ წავაწყდით ერთ ხელთნაწერს, რომელიც XVII—XVIII საუკუნეს ეკუთვნის, სადაც მოკლედ აღწერილია ძაღლის დაგეგმვა ირმებზე. რაც შეეხება ძაღლის წარმოშობას ან ჯიშს ხელნაწერში სამწუხაროდ არაფერია ნათქვამი.

ქართულ და რუსულ ლიტერატურაში მართალია აღწერილია ძაღლები, მაგრამ ეს აღწერა მხოლოდ ავტორების საკუთარ და მათი მეგობრების ძაღლებზეა, ხოლო თვით ძაღლის წარმოშობის შესახებ არც ერთ ავტორს არაფეთარი ცნობა არა აქვს მოცემული.

საშუალო საუკუნეების ზოგიერთ ნაწარმოებში, ჩვენ ვხვდებით მეფეთა და წარჩინებულ პირთა ნადირობის აღწერას, მაგრამ მასში ლაპარაკია მხოლოდ ნადირობაზე, სანადირო ძაღლის შესახებ კი არაფერია ნათქვამი.

როდის გამოჩნდნენ საერთოდ ფრინველ-ნადირის მეძებარი ძაღლები?

ძველად წარმოდგენა არ ჰქონდათ ისეთ ძაღლებზე, რომლებიც ნაბულს უკეთებდნენ ფრინველს ან ნადირს. მეძებარი ძაღლი არა ჩანს ძველ სურათებზედაც, თუმცა ეგვიპტელებს ძლიერ უყვარდათ ბარელიეფებზე ნადირობის სხვადასხვა მომენტების ასახვა, მაგრამ აქ ჩვენ ვხვდებით მხოლოდ მწვერებს, ან დოგების მსგავს დიდი ტანის ძაღლებს. მეძებარი ძაღლი კი არსადა ჩანს.

მეძებარი ძაღლები არ ჰყავდათ აგრეთვე ელინებსა და რომაელებს. ბერძენი მწერლის ქსენოფონტეს ნაწარმოებში ერთი ფრიად სა-

ყოჩადღებო ადგილია, რასაც უთუოდ მნიშვნელობა აქვს მეძებარა-
ძალის წარმოშობის საკითხის გარკვევისათვის. იქ, სადაც ლაპარა-
კია მდევარ ძალღებზე, ავტორი ამბობს: „ზოგიერთ მდევრებს მუშაო-
ბის დროს ემჩინებათ განსაკუთრებული ნაკლი, როცა ისინი ყნოსვით
იგრძნობენ ნადირის სიახლოვეს, ჯერ ძალი უცბად შეჩერდება.
გაირინდება და შემდეგ ეცემა ნადირს“-ო, მოგვითხრობს ავტორი.

ექვს გარეშეა, რომ ეს უნდა იყოს ნაბულის პირველი ჩანასახი.
საფიქრებელია, რომ მონადირემ ძველად შეამჩნია ძალის ეს თვისე-
ბა, ე. ი. ფრინველ-ნადირის სიახლოვის აღნიშვნა შეჩერებით და გა-
რინდებით, და ისარგებლა ამით, როცა იგი ბადით ნადირობდა.
ამგვარად, ეს ძველი თვისება, ფრინველის ახლოს შეჩერება-გარინ-
დება, აღამიანმა თანდათან განავითარა და შერჩეული ძალღების მთელ
რიგ შთამომავლობათა გაწაფვა-დაგეშვით მიიღო ახლანდელი მტკიცე
ნაბული, რაც ფრინველის სანადირო ძალის ერთ-ერთ მთავარ ღირ-
სებას შეადგენს.

ნაბულის მიხედვით წარმოიშვა ჯიშების სახელწოდებაც; მაგალი-
თად, მეძებარს, რომელიც ფრინველის ადგილსაშყოფელს ნაბულით
აღნიშნავდა, დაერქვა პოინტერი ანუ მაჩვენებელი (სიტყვა პოინტერი
ინგლისურია და ნიშნავს მაჩვენებელს). იმ მეძებარს კი, რომელიც
ფრინველს მწოლიარე ან ნახევრად წაწოლილი ნაბულით აღნიშნავდა,
დაერქვა სეტერი ანუ მწოლიარე (სეტერი ნიშნავს მწოლიარეს). და-
ნიშნულება კი ორივე ჯიშისა ერთი და იგივე იყო, ე. ი. ძალღს უნდა
ყნოსვით ეგრძნო ფრინველი, გარინდებულიყო და ბრძანების შემდეგ
აეფრინა იგი.

მეძებარი ძალი საშუალო საუკუნეებში წარმოიშვა.

მეძებარი ძალღების სამშობლოდ იტალია და ესპანეთი ითვლეს.
მეძებარი ძალღები პირველად იტალიაში მე-13 საუკუნეში გვხვდეს.
მე-15 საუკუნეში იტალიიდან ისინი საფრანგეთში შემოიყვანეს.
ამ დროს ცნობილი იყო მხოლოდ მდევარი ძალღების ორი ჯიშე.
პირველი „ნავარიული“ მძიმე ტიპის, კარგი ყნოსვის, მხოლოდ ნაკ-
ლები გამძლეობის. მეორე — „ესპანური“ მსუბუქი ტიპის და უფრო
გამძლე. მდევარი ძალღების ეს ორი ჯიში ითვლება მეძებარი ძალღ-
ბის წინაპრებად.

ინგლისში მეძებარი ძალღები მე-16 საუკუნეში გამოჩნდნენ. თავ-
დაპირველად ისინი გრძელბალნიანი იყვნენ. მოკლებალნიანები ინგ-
ლისში გამოჩნდნენ მხოლოდ მე-18 საუკუნის დასაწყისში. როდის
გამოჩნდნენ საქართველოში და რუსეთში ფრინველის მეძებარი ძალ-
ღები ჯერჯერობით დაუზუსტებელია.

ლევშინის ნაწრომებში ნათქვამია, რომ 1791 წელს მოკლებალ-

ნიანი მეძებარი ძაღლები ინგლისიდან შემოყვანილ იქნა რუსეთში. ისინი საგრძნობლად გამრავლდნენ მოსკოვში გასული საუკუნის სამოცდაათიან წლებში. ძაღლების მაშინდელი მომწებლები სრულიად არ ზრუნავდნენ ჯიშზე, რთავდნენ თავის ძაღლს კონტინენტალურ მეძებრებზე, გრძელბალნიანებზე და სხვა.

პირველი ჯიშისანი პოინტერი „კრაკ“-ი (1824 წ.) ეკუთვნოდა პეტერბურგელ მონადირეს კოვანს. პირველი ჯიშისანი პოინტერი მოსკოვში ეკუთვნოდა მონადირე ვაკსელს. აქედან უნდა ვივარაუდოთ, რომ ფრინველზე სანადირო ძაღლები პირველად გამოჩნდნენ რუსეთში მხოლოდ მე-19 საუკუნეში.

ძველად ნადირობა პრიმიტიულად წარმოებდა, სანადირო თოფი არ იყო და ნადირობდნენ შავარდენით, ბადით და მშვილდ ისრით. მშვილდ-ისარი გაუმჯობესებული იყო, მას თოფის მსგავსი კონდახი ჰქონდა და, არბალეტად წოდებული, ცნობილი იყო როგორც დასავლეთ ევროპაში, ისე ჩვენშიაც.

შავარდენით ნადირობის დროს მონადირე ცხენით შიდიოდა იმ ადგილას, სადაც ფრინველი ეგულებოდა, მოხსნიდა შავარდენს თვალსაფარს და გაუშვებდა. შავარდენი შეინავარდებდა მალა და თავს დასტრიალებდა მონადირეს, სანამ უკანასკნელი ფრინველს არ აფრენდა, ხოლო აფრენილ ფრინველს კი შავარდენი ფრთებს შემოკრავდა და უსულოდ მიწაზე დააგდებდა. ამ შემთხვევაში, რასაკვირველია, მეძებარი ძაღლი დიდად სასარგებლო იყო. მონადირე შავარდენს მხოლოდ მაშინ გაუშვებდა, როცა ძაღლი ნაბულს გააკეთებდა.

ბადით შემდეგნაირად ნადირობდნენ: ტრიალ მინდორზე, სადაც ფრინველ-ნადირი ეგულებოდათ, გაშლიდნენ უზარმაზარ გრძელ ბადეს და ზედ მთავრებდნენ არა მარტო ფრინველს, არამედ კურდღელს და სხვა უფრო მსხვილ ნადირსაც კი ან რამდენიმე კაცს მიჰქონდა გრძელი ფართე ბადე, რომელსაც ქვეშ ეკიდა ჯოხები. სიარულის დროს ჯოხები ბალახს ეკვროდა, ფრინველს ან ნადირს აფრთხოვდა, ამ დროს მონადირეები ბადეს სწრაფად ხელს უშვებდნენ და ამგვარად ფრინველ-ნადირი ბადეში მოემწყვდებოდა.

ბადით ნადირობა ძველად ძლიერ გავრცელებული იყო. ამ ნადირობისათვის იყენებდნენ ისეთ მეძებარ ძაღლებს, რომლებიც ნაბულით აღნიშნავდნენ ნადირს. ბადით იჭერდნენ არა მარტო მწყერს, არამედ უფრო ფრთხილ ფრინველსაც, როგორც არის კაკაბი და გნოლი. უხერხულობა, რომელიც თან სდევდა ამგვარ ნადირობას, ის იყო, რომ ფრინველთან ერთად მონადირეს ბადე უნდა გადაეფარებინა მეძებარი ძაღლისათვისაც. ამიტომ მაშინ ძაღლი განსაკუთრებულ ჭეშვას მოითხოვდა, რომ შეჩვეულიყო ამგვარ ნადირობას. არ და-

მფრთხალოყო ბადის ვადაფარების დროს, არ დაეხია ბადე, ან
 გაეთავისუფლებინა ბადეში მომწყვდეული ფრინველი.

მშვილდ-ისრით (არბალეტით) ნადირობა გაცილებით უფრო ძნე-
 ლი იყო, რადგან აქ უკვე განსაკუთრებული ხელოვნება იყო საჭი-
 რო, როგორც მონადირის, ისე ძაღლის მხრივ. ძაღლისაგან მოი-
 თხოვდნენ ფრინველის მონახვას და მკვდარ ნაბულს, არბალეტით
 შეიარაღებული მონადირე კი ამ დროს გარს უვლიდა ძაღლს, თანდა-
 თან ავიწროებდა წრეს. მონადირეს ძაღლის ცხვირის მიმართულებით
 უნდა დაენახა გარინდებული ფრინველი, რის შემდეგ ისრით ჰკლავ-
 და მას. აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ მაშინაც, როგორც ეხლა,
 ძაღლისაგან მოითხოვდნენ სწრაფ ძებნას ხეუღლი ხაზებით და ზეყნო-
 სვით.

მე-16 საუკუნის დასაწყისში არბალეტმა ადგილი დაუთმო თოფს,
 ან უფრო სწორად თოფის მსგავს სასროლ იარაღს, რომელიც ვარ-
 დებოდა მხოლოდ პატრუქის ანთებით. ეს იარაღი თანდათან გააუმ-
 ჯობესეს, პატრუქის ნაცვლად თოფს გაუკეთეს კაჟიანი ჩახმახი და
 ამგვარად ხმარებაში შემოვიდა კაჟიანი თოფი.

მე-16 საუკუნის ბოლოს იტალიაში და საფრანგეთში მონადირენი
 კაჟიან თოფს ესროდნენ აფრენილ ფრინველს და გაქცეულ ნადირს.
 უფრო გაუმჯობესებული თოფის გაკეთება დაიწყეს მხოლოდ 1620
 წელს. თანამედროვე თოფის გამოგონებისა და ხმარებაში შესვლისთა-
 ნავე ფრინველ-ნადირი ძლიერ შემცირდა. ამ ნიადაგზე ინგლისის მე-
 ფეფებმა—ჰენრიხ მე-8 (1509—1547), ელუარდ მე-6 (1547—1553) და
 საფრანგეთის მეფეებმა ჰენრიხ მე-4 (1589—1610) და ლიუდოვიკო
 მე-14 (1643—1715) გამოსცეს კანონები, რომლის ძალით აიკრძალა
 თოფით ნადირობა.

ლიუდოვიკო მე-14 ბრძანებით მეძებარი ძაღლით და თოფით
 ნადირობა სამარცხვინო ნადირობად იყო აღიარებული. ამავე დროს
 თვითონ მეფე მეძებარი ძაღლების დიდი მოყვარული იყო და ამრავ-
 ლებდა მათ. მისი ძაღლების უმრავლესობა ითვლება თანამედროვე
 პოინტერებისა და სეტერების წინაპრებად. ინგლისელი ძველად მო-
 ნადირე ძაღლს უვლიდა, პატრონობდა და იყენებდა მას საჯიშედ
 მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მას კარგი ყნოსვა ჰქონდა, ხოლო თუ
 ძაღლს ყნოსვა არ უვარგოდა, მას უშალვე მოსპობდნენ.

ძველად მეძებარ ძაღლს ნადირობისათვის ამრავლებდნენ
 და დიდხანს აზრად არაიეს მოსვლია ჯიშის გასაუმჯობესებლად
 ძაღლი მოეშენებინათ. ამ მოკლე ცნობებით უნდა დავეკმაყოფილდეთ
 საერთოდ ძაღლის და კერძოდ ფრინველის მეძებარი ძაღლის წარმო-
 შობის შესახებ.

სანადირო ძაღლის ჯიშები

სანადირო ძაღლის ჯიში მრავალგვარია, მათ შორის ზოგი ნადირზე იგეშება და ზოგიც ფრინველზე. სანადირო ძაღლები შეიძლება დაეყოთ ოთხ მთავარ ჯგუფად:

1. მეძებარი — რომელიც ეძებს ფრინველს ყნოსვით, უკეთებს ნაბულს, აფრენს მას და საშუალებას აძლევს მონადირეს თოფი ესროლოს ფრინველს.

2. მდევარი — რომელიც ეძებს ყოველგვარ ნადირს ყნოსვით, მისდევს მას კვალდაკვალ ყუფით და ცდილობს ახლოს ჩაუტაროს, ან მოუდენოს იგი მონადირეს.

3. მყეფარა — რომელიც ეძებს ქვეყნოსვით ნადირს, განსაკუთრებით კვერნას და გარეულ კატას, მისდევს კვალდაკვალ, აგდებს ხეზე, უყეფს და საშუალებას აძლევს მონადირეს იპოვოს და მოკლას ხეზე გასული კვერნა ან კატა.

4. მწევარი — რომელიც სარგებლობს ფეხების სიმარდით, იჭერს და ახრჩობს მდევარის მიერ მონადირეზე გამოდენილ, ან შემთხვევით ნახულ ნადირს.

მეძებრები

მეძებარი ძაღლის არჩევა მონადირისათვის მწვავე საკითხია.

ზოგჯერ არა მარტო ახალგაზრდა მონადირე, გამოცდილი მონადირეც ვერ ერკვევა და ხშირად მის წინაშე ისმება კითხვა: რა ჯიშის ძაღლი სჯობია სანადიროდ და რომელი უფრო მიზანშეწონილია ამა თუ იმ ფრინველზე ნადირობის დროს?

მეძებარი ძაღლის არჩევისას უნდა გავითვალისწინოთ ნადირობის ადგილობრივი პირობები. მხედველობაში უნდა მივიღოთ, თუ რა ფრინველზე უფრო ხშირად წარმოებს ნადირობა და რამდენად ბევრია ფრინველი იქ, სადაც ნადირობს მონადირე.

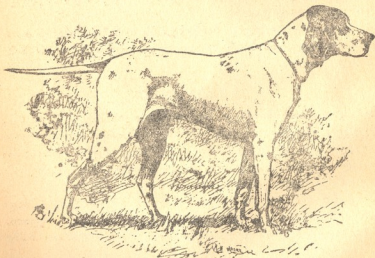
საქართველოს სანადირო ფაუნა მრავალფეროვანია. ფრინველთა შორის აქ გვხვდება — ხოხობი, მწყერი, ლალა, კყიამპო, კოვილო,

ტყის ქათამი, გნოლი, კაკაბი, როკო და სხვა ადგილობრივი და გამფრენი სანადირო ფრინველი. მეძებარ ძაღლთა შორის საქართველოში გავრცელებულია პოინტერები, ყველა სახის სეტერები და კონტინენტალური მეძებრები. აღნიშნული ჯიშის ძაღლებით ნადირობა ყველგან შეიძლება, მხოლოდ რაც შეეხება იმას, თუ რომელი შეიძლება უკეთესი იყოს ამა თუ იმ მონადირისათვის, ამის შესახებ ქვემოთ გვექნება ლაპარაკი.

ძაღლის ყნოსვას, რაც, რასაკვირველია, მთავარია მონადირე ძაღლისათვის, ჩვენ აქ არ შევხებით, რადგან ეს ძაღლის ინდივიდუალური ბუნებრივი ღირსებაა, ხშირად დამოკიდებულია შთამომავლობაზე და, მაშასადამე, პოინტერი სეტერისაგან ამ მხრივ არ განირჩევა. რაც შეეხება ძებნის სტილსა და სილამაზეს, მანერას და ხასიათს, სანადირო ძაღლები ერთიმეორისაგან ძლიერ განირჩევიან, და მონადირემ ძაღლი უნდა აირჩიოს თავისი წლოვანების, ხასიათის, ტემპერამენტისა და გემოვნების მიხედვით.

პოინტერი

პოინტერი მოკლებალნიანია, რბილი ხასიათისაა, გამგონია. ადრე იგეშება და ენერგიულია ნადირობის დროს, აქვს ძებნის დიდი უნარი, სწრაფი სვლა. უმეტეს შემთხვევაში ლამაზად, შნოიანად და

სურ. 1. პოინტერი

ზეყნოსვით ეძებს ფრინველს. თუ იგი განებივრებული არ არის, ხაშთარშიც გამოსადეგია სანადიროდ.

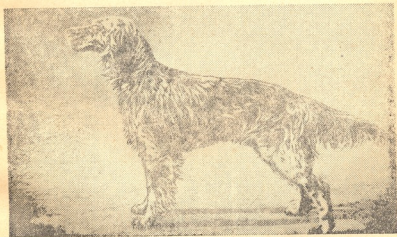
ეძებს ყოველგვარ სანადირო ფრინველს; პოინტერი მრავალი ფერისაა: თეთრი წითელხალეებიანი, ჩალისფერი, ყვითელხალეებიანი, თეთრი შავხალეებიანი, შავი, ყავისფერი, ყავისფერხალეებიანი. ფერის არჩევა დამოკიდებულია გემოვნებაზე.

პოინტერი ფრინველს ნაბულს უკეთებს სხვადასხვა პოზებში. ნაბულის დროს იშვიათად წეება, ადვილად იტანს სიცხეს, უჭირს ხიცივეში.

პრელი სეტერი

პრელი სეტერი გრძელბალწიანია, თავისი ტემპერამენტით და ლამაზი, მოხდენილი ძეგნით მხოლოდ პოინტერს შეეძლება შევადაროთ. ნადირობის დროს პრელი სეტერი პოინტერისაგან განსხვავდება მხოლოდ მოძრაობის თავისებური მანერებით, ხასიათით, რაც ხანდახან სიჯიუტემდე მიდის.

პრელი სეტერი იგეშება უფრო გვიან ერთ ან ერთნახევარ წლიანი და გაცილებით უფრო მცტ დროს მოითხოვს დასაგეშად, ვიდრე პოინტერი.

სურ. 2. პრელი სეტერი

აქვს ზეყნოსვა, სწრაფი სვლა, თითქოს მიწაზე ნიკურავს, კანტრს მსგავსად მიილტვის ფრინველისაკენ და სხვადასხვა პოზებით უაბლოვდება მას. სეტერს ახასიათებს აგრეთვე ნაბულის დროს დაწოლა.

ფერის არჩევა აქაც დამოკიდებულია გემოვნებაზე. კრელ სეტერებში შემდეგ ფერებს ვხვდებით: შავწინწყლებიანი, შავხალებიანი, ყვითელწინწყლებიანი, ყვითელხალებიანი, წითელხალებიანი, წითელწინწყლებიანი, სამფეროვანი. კრელი სეტერი ადვილად იტანს ზამთარს, უჭირს ზაფხული.

წითელი სეტერი

წითელი სეტერი გრძელბალნიანია, მოწითალო აგურის ფერის. აქვს სწრაფი სვლა და ფართო ძეხნის უნარი. თავი ოდნავ დახრილი აქვს. ძეხნისა და ნაბულის დროს კუდს ოდნავ არხევს.

იგეშება შედარებით გვიან.

სურ. 3. წითელი სეტერი

სხვა ჯიშის ძაღლებზე უფრო გამძლეა და უფრო გამოსადეგია ჰაობიან ადგილებში და ცუდ ამინდში ნადირობის დროს.

გორდონი (შავი, ყვითელაალიანი სეტერი)

გორდონი გრძელბალნიანია, სხვა ჯიშის ძაღლებზე უფრო რბილი ხასიათისაა. ადვილად იწაფება. ფართო ძეხნის უნარს მოკლებულია, ზეყნოსვის მქონეს ამ ბოლო დროს იშვიათად შეხვდებით.

კ
58.449
3

სურ. 4. გორდონი.

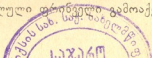
სქელი ბალანი და შავი ფერი საშუალებას არ აძლევს ხანგრძლივად
ინადიროს მზეში. ფერი — შავი-ყვითლით, უფრო ხშირად ფეხებზე და
გულზე.

სპანიელი

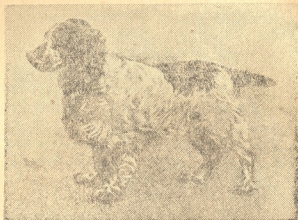
ამ ჯიშის ძაღლების სხვადასხვა სახეები არსებობს. ამ სახეებში
ჩვენში ვხვდებით მხოლოდ სანადირო კოკერ-სპანიელს.

საერთო შეხედულებით იგი მოგვაგონებს პატარა, მოკლე ტანის
სეტერს, მხოლოდ უფრო გრძელი ყურებით, ტანი დაფარული აქვს
ზომიერი სიგრძის ბალნით.

კოკერ-სპანიელი ნადირობს ნელა, ხანდახან ჩორთით, ძეზის დიდ
უნარს მოკლებულია, მტკიცე ნაბულს არ აკეთებს, მცირეოდენი შეჩე-
რებით აიძულებს ფრინველს აფრინდეს. რბილი ხასიათისაა და ადვი-
ლად იწაფება. კოკერ-სპანიელს მოკლული ფრინველი გამოაქვს ჯაგ-
2. პაჭუ ეორდანია.

ნარიდან და წყლიდან. ნადირობის დროს გამძლეა. დაუფასებელია დაჭრილ და გამკვევ ფრინველზე და ჯანსაყუთრებით იხვზე სანადიროდ. ადვილად შედის ეკალბარდში, ლერწმით დაფარულ ქაობში და გამოაქვს მოკლული ნანადირევი. კოკერ-სპანიელი სხვადასხვა ფე-

სურ. № 5. სპანიელი

რისაა: შავი, შავი ყვითლით, ყავისფერხალებიანი, შავხალებიანი, ყვითელხალებიანი, სამფერი და იშვიათად წითელი. კუდის $\frac{2}{3}$ უნდა მოეკრას ლეკობაშივე.

მოკლახალნიანი კონტინენტალური მემბარი

კონტინენტალურ მემბარს მძიმე სელა და მოკლე ძებნის თვისება ახასიათებს. ფრინველს ეჭებს კვლით და ამიტომ ქაობის ფრინველზე ნადირობა არ უყვარს. თითქმის ყველა ჯიშის სანადირო ძაღლზე გამძლეა. ადვილი შესანახია. უმეტეს მემთხვევაში ყოველგვარი სწავლების გარეშე მოაქვს მოკლული ფრინველი, პონტირზე უხეში ბალანი აქვს, წაჭრილი (ხელოვნურად დამოკლებული) კუდი, რაც ხელს უწყობს ინადიროს სხვადასხვა პირობებში, როგორცაა ეკალ-ბარდი, ლერწამი და ეკლიანი ჯაგნარი. ფერად უმთავრესად მუქი ნაცრისფერია, ყავისფერი, ან ოლივე ფერი წინწყლებით.

გარდა ჩამოთვლილი სახეებისა არსებობენ აგრეთვე სანადირო ძაღლების სხვადასხვა ჯიშები, რომლებსაც ჩვენში იშვიათად ვხვდებით, ასეთებია:

სურ. 6. კონტინენტალური მეძებარი

1. კონტინენტალური მეძებარი, უხეშბალნიანი და გრძელბალნიანი.
2. უნგრული კონტინენტალური მეძებარი.
3. ფოქსტერიერი — უხეშბალნიანი.
4. ტაქსა — გრძელბალნიანი და უხეშბალნიანი.
5. შოტლანდიური ტერიერები და სხვა.

მეფეშარები

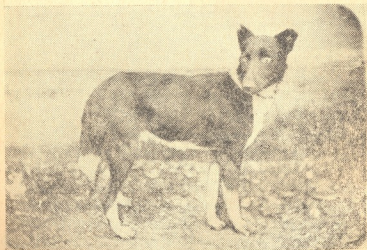
შეკვარა

ქართული მეფეშარა ანუ, როგორც მას ჩვენში ეძახიან შეკვერნე, შეეფარათა საერთო ჯიშს უნდა მივაკუთვნოთ, აუმცა გარეგნულად მათ შორის საკმაოდ დიდი განსხვავებაა.

ქართული მეკვერნე ძაღლების სამშობლოდ დასაველეთი საქართველო უნდა იქნას აღიარებული, განსაკუთრებით აქარა და გურია.

აღსანიშნავია მეკვერნე ძაღლის ზოგიერთი დამახასიათებელი ჩვევები. დაგეშილი ძაღლი ზამთარში, როცა კვერნაზე ნადირობის სეზონია, განუწყვეტლევ ყეფს და მოითხოვს სანადიროდ წაყვანას. იგი მონადირეს ან დამწყვედულს ან ჯაჭვით დაბმულს ყავს. ამის გამო იგი იმდენად ავია, რომ პატრონის გარდა არავის იკარებს. თუ თავისუფლად გაუშვიათ, სხვა ძაღლებს ებრძვის და რადგან ტანად შედარებით პატარა და სუსტი ღონისაა, მსხვერპლი ხდება ეზოს ან ჯოგის ძაღლებისა. ეს ცუდი ზნე, რასაკვირველია, ცუდი აღზრდამოვლის და გეშვის არა სწორი მეთოდების შედეგია.

მეკვერნე ძაღლები თითქმის ყველა ერთი ტიპისანი არიან, განსხვავება მხოლოდ ფერშია. თავი ტურის მსგავსი აქვს. თვალები — ცბიერი გამომეტყველებით, ავი. ხშირად თვალის ფერს სიწითლვ დაკრავს, რაც სიავის ნიშანია. ყურები — ზემოდან ჩამჯდარი, ბუნებრივად ლამაზად ატყვეცილი. კასერი — მოკლე და მკვრივი. ფეხები — წინა პირდაპირი, უკანა კი სახსარში მოხრილი. ბალანი — მოკლე, უხეში (ჯაგრისებური). კუდი მოკლეა, მისი ბოლო თეთრია. ფერი — წაბლისფერი. მკერდი და ფეხები თეთრი წინწყლებით. დამახასიათებელია კისერზე თეთრი საყელოს მსგავსი ზოლი.

სურ. 7. მეკვერნე

მეფთარას (лайка) ჯიში ცნობილია, როგორც უნივერსალური სანადირო ძალი და გავრცელებულია საბჭოთა კავშირის თითქმის მთელ ტერიტორიაზე.

გეოგრაფიულმა და კლიმატურმა პირობებმა განსაკუთრებული გავლენა მოახდინა ამ ჯიშზე. იგი მრავალ სახეობად მოშენდა. ამას მეფთარას სანადირო თვისებებზე გავლენა არ მოუხდენია და ნადირობაში ეს სხვადასხვა სახეობანი ერთიმეორისაგან დიდად არ განსხვავდებიან.

ამჟამად აღიარებულია მეფთარას ჯიშის შემდეგი ოთხი ჯგუფი: რუსულ-ევროპული, დასავლეთ ციმბირის, აღმოსავლეთ ციმბირის და რუსულ-ფინური.

როგორც აღვნიშნეთ, ეს ჯიში უნივერსალურია, მას იყენებენ სამხედრო სამსახურში, მარხილში შესაბამელად, დარაჯად, სანადიროდ როგორც ფრინველზე (იხვი, ბატი, ხოხობი, ყრუანჩელა და სხვა), ისე ყველა ნადირზე (ციყვი, მაჩვი, ენოტი, ირემი, შველი, დომბა, მგელი, დათვი, კურდღელი, მელა, გარეული ღორი და სხვა).

სურ. 8. რუსული მეფთარა

მყეფარა კარგად ნადირობს ცხელჰავიან ქვეყნებში—შუა აზიაში, კავკასიაში და ყირიმში.

მყეფარა საშუალო ტანის ძაღლია, თავი ჩვენებურ მეკვერნეს მიუგავს, მოძრავი აქტიური ყურებით, დამახასიათებელია მისი მოკლებეწვიანი კუდი, რგოლივით მაღლა ზურგამდე მოხვეული ან ნამგალივით გვერდზე გადახრილი. ამ ჯიშის ძაღლის მოშენება საქართველოში უსათუოდ მიზანშეწონილი იქნება.

მ დ ე ვ ა რ ი

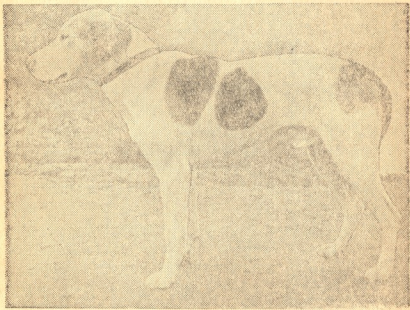
მდევარი ძაღლებით ჩვენში როგორც ძველად, ახლაც ნადირობენ ყოველგვარ ოთხფეხ ნადირზე.

ამ ჯიშის ძაღლების მოშენებას, გამრავლებას, აღზრდას და დაგეშვას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს, რომ მით ხელშევეწყოთ მტაცებელი ნადირის განადგურების საქმეს. ცნობილია რომ მტაცებლები (მგელი, ტურა, გარეული კატა, აფთარი, ფოცხვერი,

სურ. 9. რუსული მდევარი

დათვი და სხვა) დიდ ზარალს აყენებს სოციალისტურ მეურნეობას. მდევრების მოშენებისა და მათი ჯიშის გაუმჯობესების საქმე აქამდე უყურადღებოდ იყო მიტოვებული და ჯერაც არ არის მოგვარებული. ნაკლები ყურადღება ექცევა მათ მოშენებას, აღზრდას და დაგეშვას. ჩვენი მდევრები, უსისტემო დართვის შედეგად, იმდენად გაითქვიფნენ უბრალო ჯიშის ძაღლებში, რომ სავსე ღირსებების დაკარგვასთან ერთად დაკარგეს გარეგნული ნიშნებიც და ახლა ბევრი მათგანი ძნელი გამოსაცნობია თუ რა ჯიშს ეკუთვნის. ამიტომ დიდი ყურადღება უნდა მივაქციოთ ამ ჯიშის აღდგენას და მიზანშეწონილად გამოყენებას.

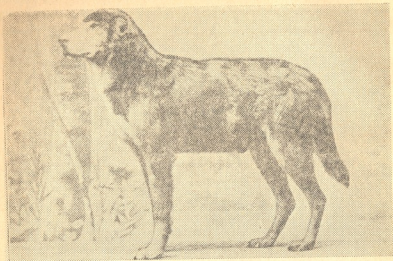
სურ. 10. კრული მდევარი

მდევრებით ნადირობა განსაკუთრებით სოფლის მონადირეთა შორის არის გავრცელებული.

მდევრის დანიშნულებაა ყნოსვით ეძებოს და ნახოს ნადირი ან ნადირის ბუნაგი. ააგდოს იგი ბუნაგიდან, კვალდაკვალ სდიოს ყუფით, მიუდენოს ან ახლოს ჩაუტაროს მონადირეს, რათა უკანასკნელმა მოკლას ნადირი.

ერთი და იგივე მდევარი ან მდევრის დასტა რომ ეძებდეს ან

სდევ ეს ყველა ზემოთ ჩამოთვლილ ნადირს, იშვიათია. ეს დამოკიდებულია იმაზე, თუ რომელ ნადირზე დაგეშილი ძალდა.

სურ. 11. არლეკინი

წინათ არსებობდა მდევერების სხვადასხვა სახეები: რუსული, ინგლისურ-რუსული, რუსულ-პოლონური, არლეკინი და სხვა. ამჟამად უფრო უკეთეს მდგომარეობაშია რუსული და ინგლისურ-რუსული ანუ კრელი მდევერები. აქვე მოგვყავს ამ სახეობათა დამახასიათებელი გარეგანი ნიშნები.

რუსული მდევეარი

რუსულ მდევეარს თავი სოლის მსგავსი აქვს, შუბლზე გარდატეხა. არ ემჩნევა. მოკლე ყურები აქვს, ჩამკვრივებული ტანი და საგრძნობლად დაშვებული მკერდი. კუდი მოკლე და მსხვილი, რომლის ბოლო უკანა ფეხის სახსრებს არ უნდა სცილდებოდეს, ოდნავ მოხრილი და დაფარული ხშირი ბალნით. მისი დამახასიათებელია, გარდა ხშირი ბალნისა, ღინღლი, რომლითაც დაფარული აქვს მთელი ტანი, თავისა და ფეხების გარდა. დამახასიათებელი ფერებია — მოკარბებული აგურის ფერი, ზურგზე შავი და ჩალის ფერი. (იხ. სურ. 9, გვ. 22).

კრელი მდევეარი

კრელი მდევეარი განსხვავდება რუსული მდევეარისაგან უფრო გრძელი ყურებით, თავითა და ფერით. ტანის წინა ნაწილი უფრო

დაბალია ვიდრე უკანა. კუდი როგორც რუსულ მდევარს ისეთი აქვს მხოლოდ კუდზე უფრო გრძელი ბალანი აქვს. კუდი მოხრილია ხმლის მსგავსად ან შალაა აშვერილი ნამგლისებურად. ღინღლი საერთოდ არა აქვს. კრელი მდევარის დამახასიათებელი ფერია: შავხალეებიანი, წითელხალეებიანი, ნაცრისფერხალეებიანი, ყავისფერი ხალი მიღებული არ არის. რუსულ მდევარზე უფრო სწრაფია. (იხ. სურ. 10, გვ. 23).

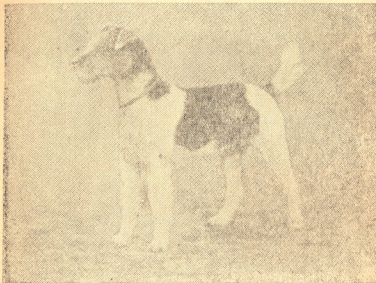

სურ. 12. ტაკა

რუსულ-პოლონური მდევარი

ამ ჯიშის ძაღლები ძლიერ არეულია. უმეტეს შემთხვევაში რუსულ-პოლონურ მდევარებს თავის ქალა ფართე აქვთ, ყურები გრძელი, შალაღი ფეხები და ხშირად უკანა ფეხებზე მეხუთე ფრჩხილი აქვთ. კუდზე გრძელი ბალანი ემჩნევა. საერთოდ ამ ჯიშის ძაღლის ბალანი ბრწყინავს. მოსაშენებლად მიზანშეუწონელია, ვინაიდან სუფთა ჯიშის თითქმის არც ერთი ეგზემპლარი ჩვენში აღარ მოიპოვება.

ეს ძაღლები ამჟამად თითქმის სრულიად გადაშენებულია. აქა-იქ შემორჩენილია ამ ძაღლის მხოლოდ დამახასიათებელი ფერი და თვალები. საერთოდ არლეკინის დამახასიათებელია მარმარილოს ნაცრისფერხალებიანი — შავი წინწკლებით. ცალი ან ორთავე თვალი — ქრფი, თეთრი ან ცისფერი.

სურ. 13. ფოკს-ტერიერი

როგორც პოლონურ-რუსული, ისე არლეკინის ჯიშის ძაღლების მოშენება მიზანშეუწონელია, ვინაიდან ჯიშიან არლეკინებს უკვე ვეღარ ვხვდებით. (იხ. სურ. 11, გვ. 24)

ტაკსა

ტაკსა, მდეგარი ძაღლების ერთ-ერთი სახეთაგანია. განსხვავება მხოლოდ იმაშია, რომ იგი ტანად პატარაა და წინა ფეხები მოგრეხილი აქვს. ვინაიდან ტანად პატარაა, იგი ადვილად შედის ეკალბარდში. ტაკსათი ნადირობენ: კურდღელზე, მელაზე, შველზე, ირმებზე და ღორებზე. იგი ენერგიულად და შეუპოვრად სდევნის მსხვილ ნადირს და უყვებს მას.

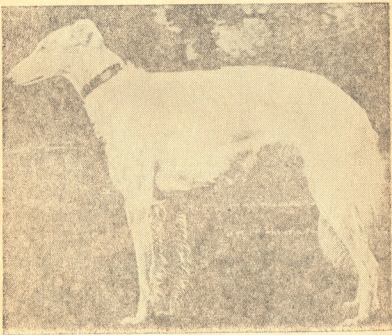
ტაკსა ორი სახეობისაა — მოკლებალნიანი და გრძელბალნიანი. (იხ. სურ. 12, გვ. 25).

ფოქს-ტერიერი

ფოქს-ტერიერი დაუფასებელია მელაზე და მაჩვზე სანადიროდ, რადგან ადვილად შედის სოროში. კარგია აგრეთვე ღორზე სანადიროდ. ძლიერ ავია და შეუპოვარი. კარგია ოჯახშიც, რადგან ანადგურებს ვირთაგვებსა და თავვებს. (იხ. სურ. 13, გვ. 26)

მწვეარი

მწვერები სხვადასხვა სახისანი არიან და განსხვავდებიან ერთმეორისაგან ტანით, ფერით, ბალნით და აგებულებით. ამეაბად

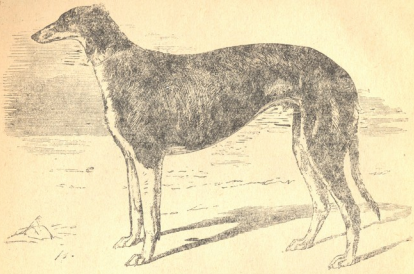
სურ. 14. რუსული გრძელბალნიანი მწვეარი

უფრო შემონახულ ჯიშად ითვლება რუსული გრძელბალნიანი მწვეარი (მგლის მახრჩობელა).

საერთო გარეგნობა: თავი გამხდარი აქვს და ვიწრო, გრძელი, პირდაპირი; შუბლზე გარდატეხა არ ემჩნევა. ყურები პატარა, მაღლა დამჯდარი და უკან გადაწეული. კისერი გრძელი, მხრები მოხრილი, ზურგი ფართე და შუა ნაწილი მაღლა ამოზნექილი, კუდი საშუალო ზომის, ხმლის მსგავსი, ბალანი ხშირი, გრძელი, მოელვარე ახ

დახვეული. ფერი მრავალნაირია — თეთრი, წითელი, წითელხალეებიანი და ნაცრისფერხალეებიანი (იხ. სურ. 14, გვ. 27).

სურ. 15. მთიულური მწვეარი

გარდა რუსული გრძელბაღნიანი მწვეარისა, არის აგრეთვე მთიულური, (სურ. 15), ყირიმის (სურ. 16) სპარსული (სურ. 17) და მოკლებაღნიანი (სურ. 18) მწვევრები.

ძაღლის სხვა ჯიშები

გარდა სანადირო ძაღლებისა, არის სხვა ჯიშის ძაღლებიც, რომელთაც დიდი სარგებლობა მოაქვთ ადამიანისათვის.

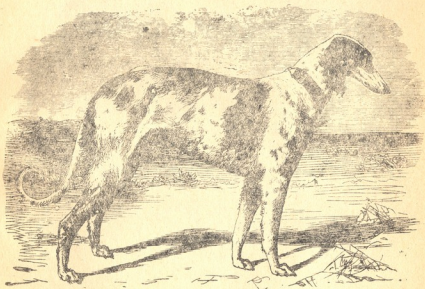
ინტერესმოკლებული არ იქნება, თუ ჩვენი მკითხველი გაეცნობა სხვა არასანადირო ჯიშის ძაღლებსაც, ამიტომ ქვემოთ მოგვყავს მათი დახასიათებაც.

* * *

ჩვენს მიზანს არ შეადგენს ამ წიგნში ვრცლად შევხვით სადარაჯო ძაღლების განვითარების და გამოყენების ისტორიას, ვიტყვი, მხოლოდ, რომ ისინი აუცილებელნი არიან სოციალისტური საკუთრების და პატრონის ქონების დასაცავად.

სადარაჯო ძაღლებში ქართული ჯოგის ძაღლი ერთ-ერთი ძვირფასი ჯიშია.

ეს ჯიში რომ დიდი ყურადღების ღირსია, ამის შესახებ ორი აზრი არ შეიძლება არსებობდეს, ამიტომ ყველა შეგნებული ძაღლის მოყვარული ვაღიანებელია მფარველობა გაუწიოს მას. ქართული ჯოგის ძაღლი ყველა თავისი თვისებებით გაცილებით მაღლა დგას გერმანულ ჯოგის ძაღლზე. თუ უკანასკნელი სადარაჯო სამსახურისათვის გამოსადევია მხოლოდ გაწაფვის შემდეგ, ქართული ჯოგის ძაღლი

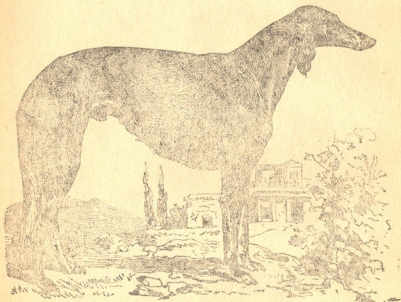
სურ. 16. ყირიმის მწვეარი

სრულიად გაუწაფავი შეიძლება გამოვიყენოთ იმავე მიზნებისათვის. ხოლო თუ იგი გაიწაფა, გაცილებით სჯობნის მის გერმანულ ნომებს.

ქართული ჯოგის ძაღლი გრძელბალნიანი და მოკლებალნიანი, განსხვავება მხოლოდ ბალანშია. თუმცა უპირატესობას გრძელბალნიანებს აკუთვნებენ, რადგან საერთო შეხედულებით მეტ შთაბეჭდილებას სტოვენს, ვიდრე მოკლებალნიანები.

რუსული ჯოგის ძალის

რუსული ჯოგის ძალის საგრძნობლად განსხვავდება სხვა სახის ჯოგის ძალებისაგან, განსაკუთრებით ზომიერ მეთი გრძელი უხეში ბალნით მთელ ტანზე. ამ ძალების ბალანი იმდენად გრძელია, რომ მთლიანად ფარავს თვალებს, თავი თითქმის მრგვალი აქვს, საშუალო ტანისაა. გავრცელებულია უკრაინაში და მდინარე ვოლგის მიდამოებში.

სურ. 17. სპარსული მწვეარი

მოებში. ბოლო ხანებში საგრძნობლად შემცირდა ამ ჯიშის ძალების რიცხვი, მაგრამ უკრაინის სსრ ითავრობის მიერ მიღებული ზომებით ამ ჯიშის განრავლებას კვლავ დიდი ყურადღება აქვს მიქცეული.

ამჟამად რუსული ჯოგის ძალების შესწავლის, გამრავლებისა და მოშენების მიზნით დიდი მუშაობა წარმოებს ასკანია-ნოვას ნაკრძალში.

რუსული ჯოგის ძალის ავი და ფოთილი დარაჯია, განსაკუთ-

რებით მეცხვარეობაში. ამ ჯიშის დამახასიათებელია მხოლოდ თეთრი, კუჭყიანი თეთრი ფერი. ზოგჯერ თეთრ ფერს სიყვითლე დაჰკრავს. სხვა ფერი გადაგვარების ნიშანია. (იხ. სურ. 20, გვ. 33)

გერმანული ჯოგის ძაღლი

გერმანული ჯოგის ძაღლი საერთო შეხედულებით და ფერით ძლიერ წააგავს მგელს. იგი წარმოშობილია გერმანული ჯოგის ძაღლის და მგლის შეჯვარებით. ფხიზელი, გონიერი, სოსაზოცებული, სა-

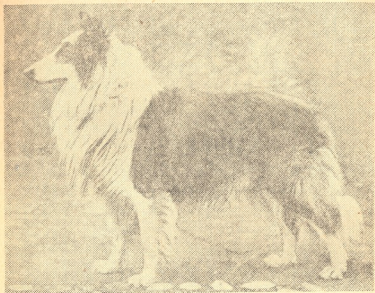
სურ. 18. მოკლებალანიანი მწვევარი

ჭიროების დროს კი ცბიერია. პატრონის დაუზრუნებლად იდვილად ახერხებს ყოველგვარ ძნელ მდგომარეობიდან გამოსლს.

აღსანიშნავია ამ ჯიშის ძაღლის გამოყენება ჯარის ნაწილებში და საგამომძიებლო საქმეში.

გერმანული ჯოგის ძაღლი მგლისფერია, ვერცხლისფერი, ნაცრისფერი, შავი, ყვითელი და შავ-ყვითელი წიშნებით. (იხ. სურ. 21, გვ. 34)

შოტლანდიის ჯოგის ძაღლი, ყველაზე ულამაზესია გრძელბაღნი-
ან სადარაჯო ძაღლებს შორის. თუ წინათ ამ ჯიშის ძაღლს ჯოგში
იყენებდნენ როგორც დარაჯს, ამჟამად შოტლანდიაში მას ჯოგში

სურ. 19. შოტლანდიური ჯოგის ძაღლი

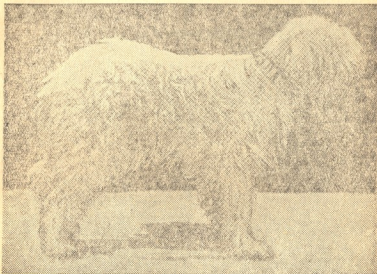
თიჩქმის ვერ შეხვდებით. იგი გადაიქცა მხოლოდ სახლის დარაჯად.
კეთილია, პატრონის ერთგული, ჭკვიანი და უყვარს სისუფთავე.
საშუალო ტანისაა, ფერად—ოქროსფერი, მხოლოდ ყელი, ფეხები
და კუდის ბოლო თეთრი აქვს. ლამაზი, ხშირი და გრძელი ბაღნით
არის დაფარული. იშვიათ ერთგულებას იჩენს პატრონისადმი და სახ-
ლის კარგი დარაჯია.

სენ-ბერნარდი

სენ-ბერნარდის ჯიშის ძაღლი დიდი ხანია ცნობილია და მას
ერთდროს იყენებდნენ ალპის მთებში გზადაბნეული მგზავრების საპოვ-
ნელად.

ამ ჯიშის ძალღი ტანად დიდია, ღონიერი, შეუპოვარი, კკვიანი და კეთილია, როგორც დარაჯი იგი დაუფასებელია.

სენ-ბერნარი როგორც გრძელი, ისე მოკლებალნიანია, ფერად ყვითელი ან ყაფისფერხალეზიანი. (იხ. სურ. 23, გვ. 36)

სურ. 20. რუსული ჯოგის ძალღი

ნიუზანდლენი

ნიუფანდლენის ჯიშის ძალღის სამშობლოდ ითვლება ნიუფანდლენი და ლაბრადორი. ძალღის ეს ჯიში ცნობილია, როგორც საუკეთესო მცურავი და მყვინთავი. იგი გავრცელებულია თითქმის მთელ დედამიწის ზურგზე. უფრო გრძელი ტანი აქვს ვიდრე სენ-ბერნარს. ღონიერი და კკვიანია. ფერად შავია ან შავხალეზიანი. დაუფასებელია, როგორც დარაჯი და დამცველი (იხ. სურ. 24, გვ. 37).

გეგანული დოგი

დოგი მოკლებალნიან ძალღთა შორის ყველაზე დიდი და ღონიერია. დოგი ლამაზია, მოხდენილი, მოქნილი მოძრაობის, დაჯილდოებულია გასაოცარი გონიერებით, პატრონისადმი ერთგულებით და 3. პაქუ ყორღანია

სიყვარულით. სახლის დაუფასებელი დარაჯია დაწერთგული დამცველი.
მრავალნაირი ფერისაა: შავხალეებიანი, ყვითელი, ნაცრისფერი, შავ-
ოქროსფერი, ვერცხლისფერი და ზოლებიანი. (იხ. სურ. 25, გვ. 38)

სურ. 21. გერმანული ჯოგის ძაღლი

დობერმან-პინჩერი

გერმანელმა კინოლოგებმა (მეძალეობის მცოდნეებმა) ხანგრძლივი ცდების შემდეგ ჯოგის ძაღლის და მოკლებალნიანი პინჩერების დართვის შედეგად მოაშენეს ეს ჯიში, რომელსაც ეწოდება დობერმან-პინჩერი. მან თავისი სილამაზით, კკუით, სიმამაცით ძაღლის მოყვარულთა დიდი ყურადღება და სიყვარული დაიმსახურა. იგი მეტად ერთგული დამცველია თავის პატრონისა, შეუპოვარია ბრძოლის დროს.

ფერი — შავი, ყავისფერი ან ფოლადისფერი. (იხ. სურ. 26, გვ. 39)

ინგლისური ბულდოგი

ბულდოგი ძველისძველი ინგლისური ჯიშია, რომელსაც დიდძალი მოყვარული ჰყავს. არც ერთი ჯიშის ძაღლი ისე ძვირად არ ფასობს ინგლისში, როგორც ბულდოგი. მისი ღონიერი, მძიმე კორპუსი და მრისხანე შეხედულება იმას მეტყველებს, რომ იგი, მართლაც, მეტისმეტად ღონიერი და შეუპოვარია.

პატრონის ერთგული და მოყვარულია, ოჯახში საუკეთესო დარაჯად ითვლება და ძნელად რომ უცხო პირი შევიდეს ბინაში, თუ პატრონი შინ არ არის. ფერად თეთრია, ზოლებიანი და ყვითელი ხალებით. (იხ. სურ. 27, გვ. 40)

სურ. 22. ქართული ჯივის ძაღლი

ზრანგული ბულდოგი

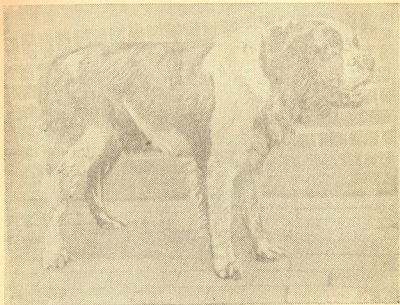
ზრანგული ბულდოგი განსხვავდება ინგლისური ბულდოგისაგან სიმაღლით, ყურებითა და სილამაზით. წარმოშობილია ინგლისური ბულდოგიდან. ძნელი მოსაშენებელია, ბევრი ყავს მოყვარული და ამიტომ ძვირად ფასობს.

ფერად ზოლებიანი, ხალებიანი ან შავია. (იხ. სურ. 28 გვ. 41)

შპიცნი

შპიცების სამი სახე არსებობს: თეთრი, შავი და ნაცრისფერი. სხვა ფერის შპიცნი ნარევიდ უნდა ჩაითვალოს. ტანი დაფარული აქვს გრძელი ბალნით. ლამაზია, ალერსიანი, შეუპოვარი და გამძლე. უყვარს პატრონი და სახლის კარგი დარაჯია (იხ. სურ. 29, გვ. 42).

„ცნობილია როგორც პირველხარისხოვანი ჯამბაზი ძალთა შო-
რის და ამის გამო მას ხშირად ცირკის არენებზე ვხვდებით.

სურ. 23. სენ-ბერნარი

ძველისძველ ჯიშად ითვლება, ძლიერ გონიერია და გაწაფვის
დროს გასაოცარ ნიქს იჩენს. გარდა ამისა კარგი საოჯახო ძაღლია.
თავის ბალნის მიხედვით ორნაირია: ლომის მსგავსი, ე. ი. ხუჭუჭა
ბალნით და ძლიერ გრძელი ბალნით, რომლის ზრდას მხოლოდ მესა-
მე წელში ამთავრებს.

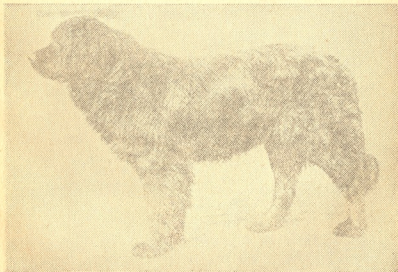
ფერი—თეთრი, შავი და ყავისფერი (იხ. სურ. 30, გვ. 43).

ძაღლის მოშენება

ძაღლის მშენებლობა და ღვინვა

მძუნაობას ძაღლი იწყებს სხვადასხვა ასაკში. უმეტეს შემთხვევაში მძუნაობა მეორე წელს იწყება, თუმცა შესაძლებელია, რომ 5—7—9 თვის ლეკვებიც ამძუნდნენ.

მძუნაობის ნიშნებია: ძაღლი ხშირად გადის შარდზე, ასო თანდათან უსივდება და წვეთ-წვეთად სისხლი გადმოდის. დღიდან სისხლის გამოჩენისა 8—9 დღეში სისხლი წყდება და ძუ მზად არის დაერთოს ხეადს. დართვა დღიდან სისხლის გამოჩენისა მე-10—13 დღეს უნდა მოხდეს.

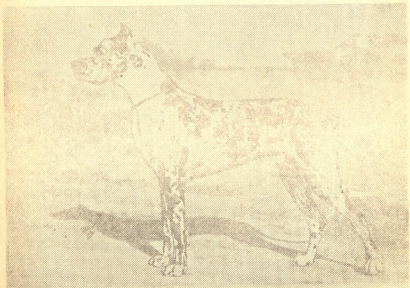

სურ. 24. ნიუტანდღენი

ვინც დაინტერესებულია, რომ მისმა ძემ ჯიშიანი ლეკვები დაეძინა, რომ, საჭიროა იგი დღიდან სისხლის გამოჩენისა 25 დღე იზოლირებული იყოს, რომ შემთხვევით ხვადს არ დაერთოს. საკმარისი არ არის ამძუნებული ძაღლის დაბმა, რადგან ამ შემთხვევაშიც ხშირად ხვადი ძაღლი, რომელიც ამძუნებული ძაღლის სუნს შორ მანძილზე გრძნობს, მონახავს ძუს და შეიძლება დაერთოს მას, პატრონს კი გამოეპაროს ეს შემთხვევა. ყველაზე უფრო საიმედოა ამძუნებული ძაღლი 25 დღე დამწყვედელი იყოს.

მძუნაობის დროს ძაღლს წყურვილი აწუხებს, ამიტომ მას განუწყვეტილად უნდა ჰქონდეს სუფთა სასმელი წყალი.

ძაღლის მკაცობა 61—64 დღეს გრძელდება, უმეტეს შემთხვევაში კი—62 დღე. ყოფილა შემთხვევები, როდესაც მკაცობა 65 დღეს გაგრძელდებულა ან შემოკლებულა 55 დღემდე, რაც გამოწვევის შედეგადგენს.

სურ. 25. დოგი

დართვისას ზოგჯერ ძაღლებს დახმარება სჭირდებათ. სასქესო ორგანოების თავიანთურების გამო ძაღლების დართვა იმდენად ძლიერია, რომ მათ საშუალება არ აქვთ ერთმანეთს დაშორდნენ, სანამ ეს ბუნებრივად არ მოხდება, ე. ი. ვიდრე არ გაივლის განსაზღვრული დრო, ამისათვის ზოგჯერ საჭიროა ერთი საათიც კი დართული

ძალლის ძალით გათიშვა ყოველად დაუშვებელია. ამ დროს ძალღებ
ერთი მეორეს უნდა მიაბათ თავი თავზე მიდებულნი და თავისუფლად
უნდა ამყოფოთ, სანამ არ გასცილდებიან.

ხვადი ძალლი დართვის შემდეგ მეტისმეტ ძალღილობას გრძნობს
და ამის გამო იგი პირველი დართვის შემდეგ 6 საათის განმავლობა-
ში უნდა დაამწყვდიოთ, ან დააბათ და მოასვენოთ. მეორე დართვის
შემდეგ კი ხვადს 24 საათი დასვენება ესაჭიროება. ხვადი ძალლის
დართვა წელიწადში 6—8-ჯერ შეიძლება და, ვისაც თავისი ძალლი
უყვარს, ამ წესს არ უნდა გადაუხვიოს.

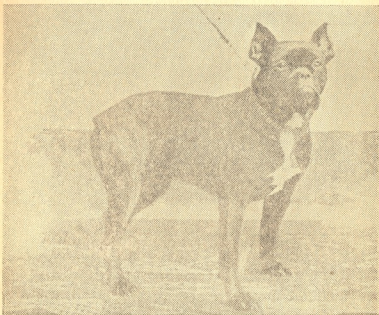
სურ. 26. დობერმან-პინჩერი

ერთხელ დართვა საკმარისია, რომ ძუ განაყოფიერდეს, მაგრამ
ვისაც იმედი არ აქვს ძუ ან ხვადი ძალღისა (მოხუცებულობის, სი-
სუსტის ან სხვა მიზეზების გამო), მიზანშეწონილია პირველი დართვის
შემდეგ მესამე დღეს მოახდინოს საკონტროლო დართვა.

დართვის სურვილი 7—8 თვის ლეკვსაც შეიძლება ჰქონდეს,
ჩასახვის შესაძლებლობა კი მათ, უმეტეს შემთხვევაში, 12—14 თვეზე
უჩნდებათ. ხშირად 8 თვის ლეკვები ერთვიან ერთიპეორეს, მაგრამ
ამ შემთხვევაში, მცირე გამოჩაქლისის გარდა ძუ არ მკვდება. შეხედუ-

ლება, თითქოს პირველი ლეკვები არ ვარგა ანდა გაცოფდებიანო, მცდარია. პირიქით, პირველი ლეკვები უფრო ჯანსაღნი არიან.

თუმცა ამ შეხედულებასაც თავისი გამართლება აქვს. მოუმწიფებელი, ახალგაზრდა ლეკვების შთამომავლობა სუსტი გამოდის. მათ ადვილად ემართებათ სხვადასხვა სნეულება, ამის გამო მიზანშეწონილი არ არის დართვა $1\frac{1}{2}$ წლამდე მოხდეს.

სურ. 27. ინგლისური ბულდოგი

მძუნაობის დროს ძალი ძლიერ ნერვიულობს და, თუ მას დროზე ხვალი არ დართეთ, შეუძლია ფანჯარა გაამტვრიოს (თუ იგი ოთახშია), გარეთ გაეარდეს, რათა პირველ შეხვედრილ ხვადს დაერთოს. ასევე ითქმის ხვადზეც, თუ იგი უშედეგოდ დასდევს ძუს, ან სხვადასხვა მიზეზების გამო მას ვერ დაერთო, შეიძლება დაავადდეს. ხშირად ხვალი ძაღლები შინ გამხდარნი, დაკბენილნი, გასისხლიანებულნი და გატალახიანებულნი ბრუნდებიან. ხვალი ძაღლის პატრონი ვალდებულია თვალყური ადევნოს თავის ძაღლს.

ძაღლების დართვის დროს სასურველია წლოვანების ასეთი შეფარდება:

1 $\frac{1}{2}$	წლის ძუს—	2—4	წლის ხვადი	უნდა	დართოთ
3	"	—4—5	"	"	"
4	"	—5—6	"	"	"
5	"	—5—6	"	"	"
6	"	—5—6	"	"	"
7	"	—4—5	"	"	"
8	"	—3—5	"	"	"

ძუ და ხვადი ძალის დასართავ-დ შერჩევის დროს საჭიროა შესწავლილ იქნას მათი საგვარეულო, ანუ წარმოშობა.

შერჩევის დროს საჭიროა ყურადღება მივაქციოთ, რომ ერთი და იგივე ნაკლი არ ჰქონდეს ძუსა და ხვადს, რადგან ერთნაირი ნაკლის

სურ. 28. ფრანგული ბულდოგი

შქონე ძუ და ხვადის დართვა მათ ნაკლს გააძლიერებს შთამომავლობაზე. ყველაზე უფრო მიზანშეწონილი იქნება ეს საკითხი ამ საქმის სპეციალისტს გადავაწყვეტინოთ.

ჯიშისანი და ჯანსაღი შთამომავლობის მისაღებად საჭიროა დართვის სისტემის და მასთან დაკავშირებული აუცილებელი წესების ცოდნა.

როცა ადამიანმა ძალლი მოაშინაურა, თავის თანაშემწედ გაიხადა, თანდათან შეეცადა გამოეყენებინა იგი საჭირო სამუშაოთა მიხედვით. ამრიგად მან, ხელოვნურად შერჩეული ძუსა და ხვადი ძალლის დართვით, მიიღო სხვადასხვა აგებულებისა და ფერის ძალლი. ზოგი

მყეფარა კარგად ნადირობს ცხელპაეიან ქვეყნებში—შუა აზიაში, კავკასიაში და ყირიმში.

მყეფარა საშუალო ტანის ძაღლია, თავი ჩვენებურ მეკვერნეს მიუგავს, მოძრავი აცქვეტილი ყურებით, დამახასიათებელია მისი მოკლებეწვიანი კუდი, რგოლივით მალლა ზურგამდე მოხვეული ან ნამგალივით გვერდზე გადახრილი. ამ ჯიშის ძაღლის მოშენება საქართველოში უსათუოდ მიზანშეწონილი იქნება.

მღვვარი

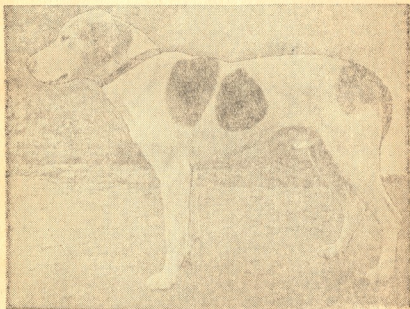
მღვვარი ძაღლებით ჩვენში როგორც ძველად, ახლაც ნადირობენ ყოველგვარ ოთხფეხ ნადირზე.

ამ ჯიშის ძაღლების მოშენებას, გამრავლებას, აღზრდას და დაგეშვას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს, რომ მით ხელშეეწყოს მტაცებელი ნადირის განადგულების საქმეს. ცნობილია რომ მტაცებლები (მგელი, ტურა, გარეული კატა, აფთარი, ფოცხვერა,

სურ. 9. რუსული მღვვარი

დათვი და სხვა) დიდ ზარალს აყენებს სოციალისტურ მეურნეობას. მღვერების მოშენებისა და მათი ჯიშის გაუმჯობესების საქმე აქამდე უყურადღებოდ იყო მიტოვებული და ჯერაც არ არის მოგვარებული. ნაკლები ყურადღება ექცევა მათ მოშენებას, აღზრდას და დაგეშვას. ჩვენი მღვერები, უსისტემო დართვის შედეგად, იმდენად გაითქვიფნენ უბრალო ჯიშის ძაღლებში, რომ საველე ღირსებების დაკარგვასთან ერთად დაკარგეს გარეგნული ნიშნებიც და ახლა ბევრი მათგანი ძნელი გამოსაცნობია თუ რა ჯიშს ეკუთვნის. ამიტომ დიდი ყურადღება უნდა მივაქციოთ ამ ჯიშის აღდგენას და მიზანშეწონილად გამოყენებას.

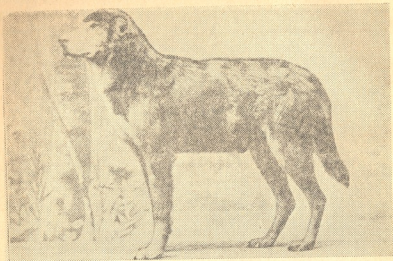
სურ. 10. კრელი მღვეარი

მღვერებით ნადირობა განსაკუთრებით სოფლის მონადირეთა შორის არის გავრცელებული.

მღვერის დანიშნულებაა ყნოსვით ეძებოს და ნახოს ნადირი ან ნადირის ბუნაგი. ააგდოს იგი ბუნაგიდან, კვალდაკვალ სდიოს ყუფით, მიუღწეოს ან ახლოს ჩაუტაროს მონადირეს, რათა უკანასკნელმა მოკლას ნადირი.

ერთი და იგივე მღვეარი ან მღვერის დასტა რომ ეძებდეს ან

სდევ ეს ყველა ზემოთ ჩამოთვლილ ნადირს, იშვიათია. ეს დამოკიდებულია იმაზე, თუ რომელ ნადირზე დაგეშილი ძალდა.

სურ. 11. არლეკინი

წინათ არსებობდა მდევერების სხვადასხვა სახეები: რუსული, ინგლისურ-რუსული, რუსულ-პოლონური, არლეკინი და სხვა. ამჟამად უფრო უკეთეს მდგომარეობაშია რუსული და ინგლისურ-რუსული ანუ კრელი მდევერები. აქვე მოგვყავს ამ სახეობათა დამახასიათებელი გარეგანი ნიშნები.

რუსული მდევეარი

რუსულ მდევეარს თავი სოლის მსგავსი აქვს, შუბლზე გარდატეხა არ ემჩნევა. მოკლე ყურები აქვს, ჩამკვრივებული ტანი და საგრძნობლად დაშვებული მკერდი. კუდი მოკლე და მსხვილი, რომლის ბოლო უკანა ფეხის სახსრებს არ უნდა სცილდებოდეს, ოდნავ მოხრილი და დაფარული ხშირი ბალნით. მისი დამახასიათებელია, გარდა ხშირი ბალნისა, ღინღლი, რომლითაც დაფარული აქვს მთელი ტანი, თავისა და ფეხების გარდა. დამახასიათებელი ფერებია — მოკარბებული აგურის ფერი, ზურგზე შავი და ჩალის ფერი. (იხ. სურ. 9, გვ. 22).

კრელი მდევეარი

კრელი მდევეარი განსხვავდება რუსული მდევეარისაგან უფრო გრძელი ყურებით, თავითა და ფერით. ტანის წინა ნაწილი უფრო

დაბალია ვიდრე უკანა. კუდი როგორც რუსულ მდევარს ისეთი აქვს მხოლოდ კუდზე უფრო გრძელი ბალანი აქვს. კუდი მოხრილია ხმლის მსგავსად ან შალაა აშვერილი ნამგლისებურად. ღინლი საერთოდ არა აქვს. კრელი მდევარის დამახასიათებელი ფერია: შავხალეებიანი, წითელხალეებიანი, ნაცრისფერხალეებიანი, ყავისფერი ხალი მიღებული არ არის. რუსულ მდევარზე უფრო სწრაფია. (იხ. სურ. 10, გვ. 23).

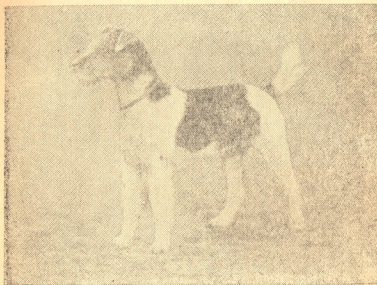

სურ. 12. ტაკა

რუსულ-პოლონური მდევარი

ამ ჯიშის ძაღლები ძლიერ არეულია. უმეტეს შემთხვევაში რუსულ-პოლონურ მდევარებს თავის ქალა ფართე აქვთ, ყურები გრძელი, შალალი ფეხები და ხშირად უკანა ფეხებზე მეხუთე ფრჩხილი აქვთ. კუდზე გრძელი ბალანი ემჩნევა. საერთოდ ამ ჯიშის ძაღლის ბალანი ბრწყინავს. მოსაშენებლად მიზანშეუწონელია, ვინაიდან სუფთა ჯიშის თითქმის არც ერთი ეგზემპლარი ჩვენში აღარ მოიპოვება.

ეს ძაღლები ამჟამად თითქმის სრულიად გადაშენებულია. აქა-იქ შემორჩენილია ამ ძაღლის მხოლოდ დამახასიათებელი ფერი და თვალები. საერთოდ არლეკინის დამახასიათებელია მარმარილოს ნაცრისფერხალებიანი — შავი წინწკლებით. ცალი ან ორთავე თვალი — ქრფი, თეთრი ან ცისფერი.

სურ. №13. ფოკს-ტერიერი

როგორც პოლონურ-რუსული, ისე არლეკინის ჯიშის ძაღლების მოშენება მიზანშეუწონელია, ვინაიდან ჯიშიან არლეკინებს უკვე მძლარე ვხვდებით. (იხ. სურ. 11, გვ. 24)

ტაკსა

ტაკსა, მღვეარი ძაღლების ერთ-ერთი სახეთაგანია. განსხვავება მხოლოდ იმაშია, რომ იგი ტანად პატარაა და წინა ფეხები მოგრესილი აქვს. ვინაიდან ტანად პატარაა, იგი ადვილად შედის ეკალებარდში. ტაკსათი ნადირობენ: კურდღელზე, მელაზე. შველზე, ირმებზე და ლორებზე. იგი ენერგიულად და შეუპოვრად სდევნის მსხვილ ნადირს და უყუფს მას.

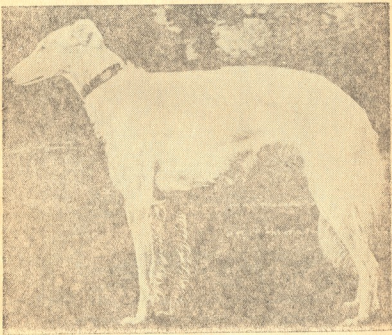
ტაკსა ორი სახეობისაა — მოკლებალნიანი და გრძელბალნიანი. (იხ. სურ. 12, გვ. 25).

ფოქს-ტერიერი

ფოქს-ტერიერი დაუფასებელია მელაზე და მაჩვზე სანადიროდ, რადგან ადვილად შედის სოროში. კარგია აგრეთვე ღორზე სანადიროდ. ძლიერ ავია და შეუპოვარი. კარგია ოჯახშიც, რადგან ანადგურებს ვირთაგვებსა და თავვებს. (იხ. სურ. 13, გვ. 26)

მწვეარი

მწვერები სხვადასხვა სახისანი არიან და განსხვავდებიან ერთმეორისაგან ტანით, ფერით, ბალნით და აგებულებით. ამეაბად

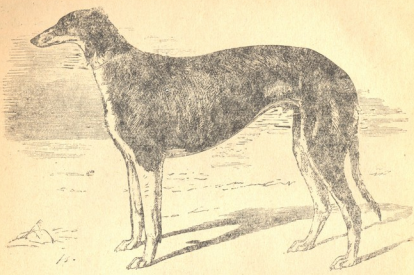

სურ. 14. რუსული გრძელბალნიანი მწვეარი

უფრო შემონახულ ჯიშად ითვლება რუსული გრძელბალნიანი მწვეარი (მგლის მახრჩობელა).

საერთო გარეგნობა: თავი გამხდარი აქვს და ვიწრო, გრძელი, პირდაპირი; შუბლზე გარდატეხა არ ემჩნევა. ყურები პატარა, მაღლა დამჯდარი და უკან გადაწეული. კისერი გრძელი, მხრები მოხრილი, ზურგი ფართე და შუა ნაწილი მაღლა ამოზნექილი, კუდი საშუალო ზომის, ხმლის მსგავსი, ბალანი ხშირი, გრძელი, მოელვარე ახ

დახვეული. ფერი მრავალნაირია — თეთრი, წითელი, წითელხალეებიანი და ხაცრისფერხალეებიანი (იხ. სურ. 14, გვ. 27).

სურ. 15. შთიულური მწვეარი

გარდა რუსული გრძელბაღნიანი მწვეარისა, არის აგრეთვე შთიულური, (სურ. 15), ყირიმის (სურ. 16) სპარსული (სურ. 17) და მოკლებაღნიანი (სურ. 18) მწვეერები.

ძალის სხვა ჯიშები

გარდა სანადირო ძაღლებისა, არის სხვა ჯიშის ძაღლებიც, რომელთაც დიდი სარგებლობა მოაქვთ ადამიანისათვის.

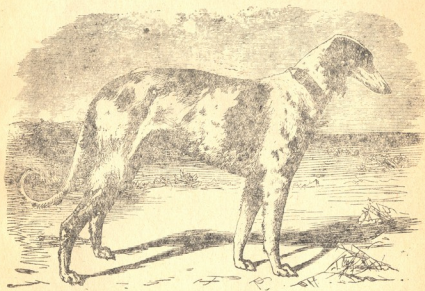
ინტერესმოკლებული არ იქნება, თუ ჩვენი მკითხველი გაეცნობა სხვა არასანადირო ჯიშის ძაღლებსაც, ამიტომ ქვემოთ მოგვყავს მათი დახასიათებაც.

* * *

ჩვენს მიზანს არ შეადგენს ამ წიგნში ვრცლად შევეხოთ სადარაჯო ძაღლების განვითარების და გამოყენების ისტორიას, ვიტყვი, მხოლოდ, რომ ისინი აუცილებელნი არიან სოციალისტური საკუთრების და პატრონის ქონების დასაცავად.

სადარაჯო ძაღლებში ქართული ჯოგის ძაღლი ერთ-ერთი ძვირ-
ფასი ჯიშია.

ეს ჯიში რომ დიდი ყურადღების ღირსია, ამის შესახებ ორი
აზრი არ შეიძლება არსებობდეს, ამიტომ ყველა შეგნებული ძაღლის
მოყვარული ვაღდებულია მთარეელობა გაუწიოს მას. ქართული ჯო-
გის ძაღლი ყველა თავისი თვისებებით გაცილებით მაღლა დგას გერ-
მანულ ჯოგის ძაღლზე. თუ უკანასკნელი სადარაჯო სამსახურისათვის
გამოსადეგია მხოლოდ გაწაფვის შემდეგ, ქართული ჯოგის ძაღლი

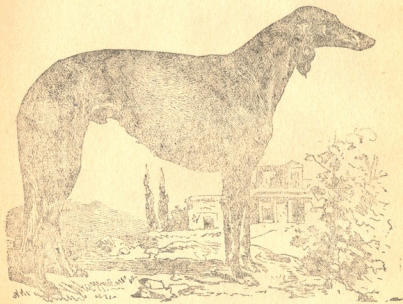
სურ. 16. ყირიმის მწვევარი

სრულიად გაუწაფავი შეიძლება გამოვიყენოთ იმავე მიზნებისათვის.
ხოლო თუ იგი გაიწაფა, გაცილებით სჯობნის მის გერმანულ ნომეს.

ქართული ჯოგის ძაღლი გრძელბალნიანი და მოკლებალნიანია,
განსხვავება მხოლოდ ბალანშია, თუმცა უპირატესობას გრძელბალ-
ნიანებს აკუთვნებენ, რადგან საერთო შეხედულებით მეტ შთაბეჭდი-
ლებას სტოვებს, ვიდრე მოკლებალნიანები.

რუსული ჯოგის ძალღი

რუსული ჯოგის ძალღი საგრძნობლად განსხვავდება სხვა სახის ჯოგის ძალღებისაგან, განსაკუთრებით ზომაზე მეტი გრძელი უხეში ბალნით მთელ ტანზე. ამ ძალღის ბალანი იმდენად გრძელია, რომ მთლიანად ფარავს თვალებს, თავი თითქმის მრგვალი აქვს, საშუალო ტანისაა. გავრცელებულია უკრაინაში და მდინარე ვოლგის მიდამოებში.

სურ. 17. სპარსული მწვეარი

მოებში. ბოლო ხანებში საგრძნობლად შემცირდა ამ ჯიშის ძალღების რიცხვი, მაგრამ უკრაინის სსრ ტიპარობის მიერ მიღებული ზომებით ამ ჯიშის განარავლებას კვლავ დიდი ყურადღება აქვს მიქცეული.

ამჟამად რუსული ჯოგის ძალღის შესწავლის, გამრავლებისა და მოშვების მიზნით დიდი მუშაობა წარმოებს ასკანია-ნოვას ნაკრძალში. რუსული ჯოგის ძალღი ავი და ფოთბილი დარაჯია, განსაკუთ-

რებით მეცხვარეობაში. ამ ჯიშის დამახასიათებელია მხოლოდ თეთრი, ქუქუიანი თეთრი ფერი. ზოგჯერ თეთრ ფერს სიყვითლე დამკრავს. სხვა ფერი გადაგვარების ნიშანია. (იხ. სურ. 20, გვ. 33)

გერმანული ჯოგის ძაღლი

გერმანული ჯოგის ძაღლი საერთო შეხედულებით და ფერით ძლიერ წააგავს მგელს. იგი წარმოშობილია გერმანული ჯოგის ძაღლის და მგლის შეჯვარებით. ფხიზელი, გონიერი, სოსაზოებელი, სა-

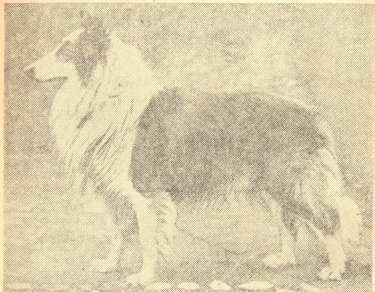
სურ. 18. შოკლეტალნიანი მწვეფარი

ჭიროების დროს კი ცბიერია. პატრონის დაუხრჩველად აღვილად ახერხებს ყოველგვარ ძნელ მდგომარეობიდან გაშოს ლ ს.

აღსანიშნავია ამ ჯიშის ძაღლის გამოყენება ჯარის ნაწილებში და საგამოძიებლო საქმეში.

გერმანული ჯოგის ძაღლი მგლისფერია, ვერცხლისფერი, ნაცრისფერი, შავი, ყვითელი და შავ-ყვითელი წიშნებით. (იხ. სურ. 21, გვ. 34)

შოტლანდიის ჯოგის ძაღლი, ყველაზე ულამაზესია გრძელბაღნი-
ან სადარაჯო ძაღლებს შორის. თუ წინათ ამ ჯიშის ძაღლს ჯოგში
იყენებდნენ როგორც დარაჯს, ამჟამად შოტლანდიაში მას ჯოგში

სურ. 19. შოტლანდიური ჯოგის ძაღლი

თიქმის ვერ შეხვდებით. იგი გადაიქცა მხოლოდ სახლის დარაჯად-
კეთილია, პატრონის ერთგული, კვიანი და უყვარს სისუფთავე-
საშუალო ტანისაა, ფერად—ოქროსფერი, მხოლოდ ყელი, ფეხები
და კუდის ბოლო თეთრი აქვს. ლამაზი, ხშირი და გრძელი ბაღნით
არის დაფარული. იშვიათ ერთგულებას იჩენს პატრონისადმი და სახ-
ლის კარგი დარაჯია.

სენ-ბერნარდი

სენ-ბერნარდის ჯიშის ძაღლი დიდი ხანია ცნობილია და მას
ერთდროს იყენებდნენ ალპის მთებში გზადაბნეული მგზავრების საპოვ-
ნელად.

ამ ჯიშის ძალღი ტანად ღიღია, ღონიერი, შეუპოვარი, კკვიანი და კეთილია, როგორც დარაჯი იგი დაუფასებელია.

სენ-ბერნარი როგორც გრძელი, ისე მოკლებალნიანი, ფერად ყვითელი ან ყავისფერხალებიანი. (იხ. სურ. 23, გვ. 36)

სურ. 20. რუსული ჯიშის ძალღი

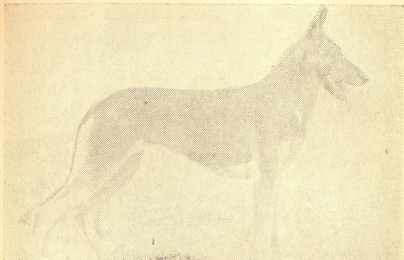
ნიუფანდლენი

ნიუფანდლენის ჯიშის ძალღის სამშობლოდ ითვლება ნიუფანდლენი და ლაბრადორი. ძალღის ეს ჯიში ცნობილია, როგორც საუკეთესო მცურავე და მყვინთავე. იგი გავრცელებულია თითქმის მთელ დედამიწის ზურგზე. უფრო გრძელი ტანი აქვს ვიდრე სენ-ბერნარს. ღონიერი და კკვიანია. ფერად შავია ან შავხალებიანი. დაუფასებელია, როგორც დარაჯი და დამცველი (იხ. სურ. 24, გვ. 37).

გიგანდული დოგი

დოგი მოკლებალნიან ძალღთა შორის ყველაზე ღიღი და ღონიერი. დოგი ლამაზია, მოხდენილი, მოქნილი მოძრაობის, დაჯილდოებულია გასაოცარი გონიერებით, პატრონისადმი ერთგულებით და პაქუ შორღანია

სიყვარულით. სახლის დაუფასებელი დარაჯია დაწერთგული დამცველი.
მრავალნაირი ფერისაა: შავხალეებიანი, ყვითელი, ნაცრისფერი, შავი,
ოქროსფერი, ვერცხლისფერი და ზოლებიანი. (იხ. სურ. 25, გვ. 38)

სურ. 21. გერმანული ჯოგის ძაღლი

დომბრმან-პინჩერი

გერმანელმა კინოლოგებმა (მეძალეობის მცოდნეებმა) ხანგრძლივი ცდების შემდეგ ჯოგის ძაღლის და მოკლებალნიანი პინჩერების დართვის შედეგად მოაშენეს ეს ჯიში, რომელსაც ეწოდება დომბრმან-პინჩერი. მან თავისი სილამაზით, კკუით, სიმაჰაცით ძაღლის მოყვარულთა დიდი ყურადღება და სიყვარული დაიმსახურა. იგი მეტად ერთგული დამცველია თავის პატრონისა, შეუპოვარია ბრძოლის დროს.

ფერი—შავი, ყავისფერი ან ფოლადისფერი. (იხ. სურ. 26, გვ. 39)

ინგლისური ბულდოგი

ბულდოგი ძველისძველი ინგლისური ჯიშია, რომელსაც დიდძალი მოყვარული ჰყავს. არც ერთი ჯიშის ძაღლი ისე ძვირად არ ფასობს ინგლისში, როგორც ბულდოგი. მისი ღონიერი, მძიმე კორპუსი და მრისხანე შეხედულება იმას მეტყველებს, რომ იგი, მართლაც, მეტისმეტად ღონიერი და შეუპოვარია.

პატრონის ერთგული და მოყვარულია, ოჯახში საუკეთესო დანაშაულებად ითვლება და ძნელად რომ უცხო პირი შევიდეს ბინაში, თუ პატრონი შინ არ არის. ფერად თეთრია, ზოლებიანი და ყვითელი ხალებით. (იხ. სურ. 27, გვ. 40)

სურ. 22. ქართული ჯივის ძაღლი

შპანგული ბულდოგი

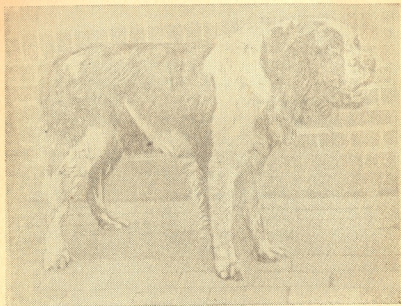
ფრანგული ბულდოგი განსხვავდება ინგლისური ბულდოგისაგან სიმაღლით, ყურებითა და სილამაზით. წარმოშობილია ინგლისური ბულდოგიდან. ძნელი მოსაშენებელია, ბევრი ყავს მოყვარული და ამიტომ ძვირად ფასობს.

ფერად ზოლებიანი, ხალებიანი ან შავია. (იხ. სურ. 28 გვ. 41)

შპიცნი

შპიცების სამი სახე არსებობს: თეთრი, შავი და ნაცრისფერი. სხვა ფერის შპიცნი ნარეველ უნდა ჩაითვალოს. ტანი დაფარული აქვს გრძელი ბალნით. ლამაზია, აღერსიანი, შეუპოვარი და გამძლე. უყვარს პატრონი და სახლის კარგი დარაჯია (იხ. სურ. 29, გვ. 42).

„ცნობილია როგორც პირველხარისხოვანი ჯამბაზი ძაღლთა შორის და ამის გამო მას ხშირად ცირკის არენებზე ვხვდებით.

სურ. 23. სენ-ბერნარი

ძველისძველ ჯიშად ითვლება, ძლიერ გონიერია და გაწაფვის დროს გასაოცარ ნიქს იჩენს. გარდა ამისა კარგი საოჯახო ძაღლია. თავის ბალნის მიხედვით ორნაირია: ლომის მსგავსი, ე. ი. ხუჭუჭა ბალნით და ძლიერ გრძელი ბალნით, რომლის ზრდას მხოლოდ მესამე წელში ამთავრებს.

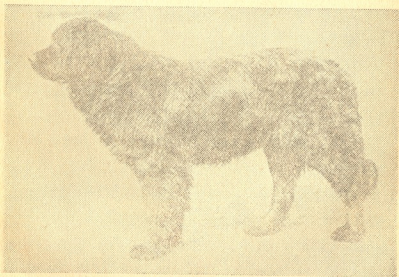
ფერი—თეთრი, შავი და ყავისფერი (იხ. სურ. 30, გვ. 43).

ძაღვის მოშენება

ძაღლის მშენაობა და დართვა

მძუნაობას ძაღლი იწყებს სხვადასხვა ასაკში. უმეტეს შემთხვევაში მძუნაობა მეორე წელს იწყება, თუმცა შესაძლებელია, რომ 5—7—9 თვის ლეკვებიც ამძუნდნენ.

მძუნაობის ნიშნებია: ძაღლი ხშირად გადის შარდზე, ასო თანდათან უსივდება და წვეთ-წვეთად სისხლი გადმოდის. დღიდან სისხლის გამოჩენისა 8—9 დღეში სისხლი წყდება და ძუ მზად არის დაერთოს ხვადს. დართვა დღიდან სისხლის გამოჩენისა მე-10—13 დღეს უნდა მოხდეს.

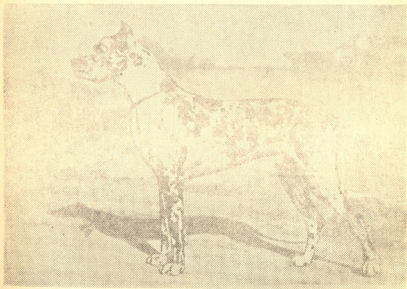

სურ. 24. ნიუფანდლენი

ვინც დაინტერესებულია, რომ მისმა ძემ ჯიშიანი ლეკვები დაყაროს, საჭიროა იგი დღიდან სისხლის გამოჩენისა 25 დღე იზოლირებული იყოლოს, რომ შემთხვევით ხვადს არ დაერთოს. საკმარისი არ არის ამძუნებული ძაღლის დაბმა, რადგან ამ შემთხვევაშიც ხშირად ხვადი ძაღლი, რომელიც ამძუნებული ძაღლის სუნს შორ მანძილზე გრძნობს, მონახავს ძუს და შეიძლება დაერთოს მას, პატრონს კი გამოეპაროს ეს შემთხვევა. ყველაზე უფრო საიმედოა ამძუნებული ძაღლი 25 დღე დამწყვედი იყოს.

მძუნაობის დროს ძაღლს წყურვილი აწუხებს, ამიტომ მას განუწყვეტილად უნდა ჰქონდეს სუფთა სასმელი წყალი.

ძაღლის მაკეობა 61—64 დღეს გრძელდება, უმეტეს შემთხვევაში კი—62 დღე. ყოფილა შემთხვევები, როდესაც მაკეობა 65 დღეს გაგრძელებულია ან შემოკლებულია 55 დღემდე, რაც გამონაკლისს შეადგენს.

სურ. 25. დოგი

დართვისას ზოგჯერ ძაღლებს დახმარება სჭირდებათ. სასქესო ორგანოების თავიანთებურების გამო ძაღლების დართვა იმდენად ძლიერია, რომ მათ საშუალება არ აქვთ ერთმანეთს დაშორდნენ, სანამ ეს ბუნებრივად არ მოხდება, ე. ი. ვიდრე არ გაივლის განსაზღვრული დრო, ამისათვის ზოგჯერ საჭიროა ერთი საათიც კი დართული

ძალის ძალით გათიშვა ყოვლად დაუშვებელია. ამ დროს ძალღებ
ერთი მეორეს უნდა მიაბათ თავი თავზე მიდებულნი და თავისუფლად
უნდა ამყოფოთ, სანამ არ გასცილდებიან.

ხვადი ძალღი დართვის შემდეგ მეტისმეტ ძალღილობას გრძნობს
და ამის გამო იგი პირველი დართვის შემდეგ 6 საათის განმავლობა-
ში უნდა დაამწყვდიოთ, ან დააბათ და მოასვენოთ. მეორე დართვის
შემდეგ კი ხვადს 24 საათი დასვენება ესაჭიროება. ხვადი ძალღის
დართვა წელიწადში 6—8-ჯერ შეიძლება და, ვისაც თავისი ძალღი
უყვარს, ამ წესს არ უნდა გადაუხვიოს.

სურ. 26. დობერმან-პინჩერი

ერთხელ დართვა საკმარისია, რომ ძუ განაყოფიერდეს, მაგრამ
ვისაც იმედი არ აქვს ძუ ან ხვადი ძალღისა (მოხუცებულობის, სი-
სუსტის ან სხვა მიზეზების გამო), მიზანშეწონილია პირველი დართვის
შემდეგ მესამე დღეს მოახდინოს საკონტროლო დართვა.

დართვის სურვილი 7—8 თვის ლეკვსაც შეიძლება ჰქონდეს,
ჩასახვის შესაძლებლობა კი მათ, უმეტეს შემთხვევაში, 12—14 თვეზე
უჩნდებათ. ხშირად 8 თვის ლეკვები ერთიან ერთიანად, მაგრამ
ამ შემთხვევაში, მცირე გამონაკლისის გარდა ძუ არ მკვდება. შეხედუ-

ლება, თითქოს პირველი ლეკვები არ ვარგა ანდა გაცოფდებიანო მცდარია. პირიქით, პირველი ლეკვები უფრო ჯანსაღნი არიან.

თუმცა ამ შეხედულებასაც თავისი გამართლება აქვს. მოუმწიფე-ბელი, ახალგაზრდა ლეკვების შთამომავლობა სუსტი გამოდის. მათ ადვილად ემართებათ სხვადასხვა სნეულება, ამის გამო მიზანშეწო-ნილი არ არის დართვა $1\frac{1}{2}$ წლამდე მოხდეს.

სურ. 27. ინგლისური ბულდოგი

მძუნაობის დროს ძალღიძვრით ნერვიულობს და, თუ მას დროზე ხვადი არ დართვით, შეუძლია ფანჯარა გაამტვრიოს (თუ იგი ოთახ-შია), გარეთ გაეარდეს, რათა პირველ შეხვედრილ ხვადს დაერთოს. ასევე ითქმის ხვადზეც, თუ იგი უშედეგოდ დასდევს ძუს, ან სხვადა-სხვა მიზეზების გამო მას ვერ დაერთო, შეიძლება დაავადდეს. ხში-რად ხვადი ძაღვები შინ გამხდარნი, დაკბენილნი, გასისხლიანებულნი და გატალახიანებულნი ბრუნდებიან. ხვადი ძაღვის პატრონი ვალდებ-ულია თვალყური ადევნოს თავის ძაღვს.

ძაღვების დართვის დროს სასურველია წლოვანების ასეთი შე-ფარდება:

1 1/2	წლის ძუს—2—4	წლის ხვალი უნდა დართოთ
3	" —4—5	" " " "
4	" —5—6	" " " "
5	" —5—6	" " " "
6	" —5—6	" " " "
7	" —4—5	" " " "
8	" —3—5	" " " "

ძუ და ხვალი ძალის დასართავ-დ შერჩევის დროს საჭიროა შესწავლილ იქნას მათი საგვარეულო, ანუ წარმოშობა.

შერჩევის დროს საჭიროა ყურადღება მივაქციოთ, რომ ერთი და იგივე ნაკლი არ ჰქონდეს ძუსა და ხვადს, რადგან ერთნაირი ნაკლის

სურ. 28. ფრანგული ბულდოგი

შქონე ძუ და ხვადის დართვა მათ ნაკლს გააძლიერებს შთამომავლობაზე. ყველაზე უფრო მიზანშეწონილი იქნება ეს საკითხი ამ საქმის სპეციალისტს გადავაწყვეტინოთ.

ჯიშისანი და ჯანსაღი შთამომავლობის მისაღებად საჭიროა დართვის სისტემის და მასთან დაკავშირებული აუცილებელი წესების ცოდნა.

როცა ადამიანმა ძალლი მოაშინაურა, თავის თანაშემწედ გაიხადა, თანდათან შეეცადა გამოეყენებინა იგი საჭირო სამუშაოთა მიხედვით. ამრიგად მან, ხელოვნურად შერჩეული ძუსა და ხვალი ძალის დართვით, მიიღო სხვადასხვა აგებულებისა და ფერის ძალლი. ზოგი

ძალღი დახელოვნდა სირბილში (მწევაღი), ზოგი მეტად ღონღეღი და ამტანი ზეიქნა (ჯოვის ძალღი), ზოგს გრძელი ბალანი გაუჩნდა, ზოგიც მოკლებალნიანი დარჩა და სხვა.

დასართავი ძალღის არჩევის დროს უნდა ზევისწავლოთ: ძალღის საველე ღირსებანი, ექსტერიერი (გარეგნობა). მისი ჯანმრთელობა, და გამოვარკვიოთ აგრეთვე ძალღის მემკვიდრეობითი თავისებურებანი.

სურ. 29. შიცი

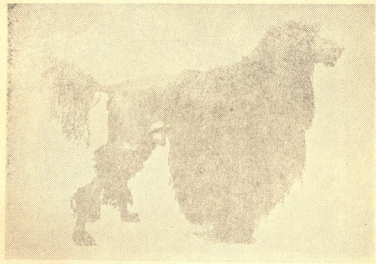
მონადირეს მხოლოდ მაშინ ზეუძღია ცოტად თუ ბეგრად მიზანზეწონილად ზეარჩიოს თავისი ძალღის მეტოღე, თუ იგი თვითონ კარგად იცნობს თავის ძალღს. ამისათვის პირველ რიგში, საკიროსაკუთარი ძალღის დეტალური ზესწავლა, ზემდეგ მეტოღის ზესწავლა და დავრწმუნდებით თუ არა იმაში რომ, მეტოღე მართლაც ზესაფერია, მხოლოდ ამის ზემდეგ უნდა მოხდეს ღართვა.

კულტურულ მონადირეს არ უნდა დაავიწყდეს, რომ სანადირო ძალღის უმთავრეს დანიშნულებას მხოლოდ და მხოლოდ ნადირობა ზეადგენს, რომ ძალღი მისი ერთგული თანაზემწევა ნადირობის დროს და არა მარტო ბინის დამამწევენბელი ცხოვეღი. თუ ეს ასეა, მო-

ნადირის მიზანს უნდა შეადგენდეს თავის ძალღისაგან მიიღოს შთამომავლობა, რომელიც დააკმაყოფილებს ნადირობის ყველა მოთხოვნილებას.

დაბეჯითებით ვურჩევთ როგორც ძუ, ისე ხვალი ძაღლების პატრონებს კრიტიკულად მოეპყრან დართვის ობიექტთა შერჩევას, რადგან ამას მოითხოვს ჯიშისანი მეძაღლეობის განვითარების და თვით ძაღლების პატრონთა ინტერესები.

სანადირო ძაღლისათვის უმთავრესია ყნოსვა. სვლა-გამძლეობა და არა გარეგნული შეხედულება, სილამაზე. ჩვენში საერთოდ ძაღ-

სურ. 30. პულეო

ლის პატრონები უმთავრესად დაინტერესებულნი არიან ხვადის შერჩევით. ხვალი ძაღლის პატრონები კი სავალდებულოდ არ სთვლიან თავის ძაღლს კარგი ძუ შეურჩიონ, და ამის გამო ხშირად საუკეთესო შთამომავლობის მომცემი ხვალი კუჩაში ერთვის შემთხვევით ძაღლს. ასეთი რამე უსათუოდ უნდა მოვსპოთ, ამისათვის კი თვით ხვალების პატრონებმა უნდა იზრუნონ.

ახლა შევხვით ახლო ნათესაეთა ურთიერთ დართვასა და აქედან მიღებულ შთამომავლობის, ე. ი. ინბრიდის საკითხს. ნათესაურ მოშენებას ინბრიდი ეწოდება, როცა ხდება ნათესაეების (ძმა და და, დედ-მამა და შვილი) დართვა. საერთოდ ასეთ დართვას ბევრი ეწინააღმდეგება. ინბრიდს (თუ მას აწარმოებს, რასაკვირველია, მცოდნე

პირი) ზოგიერთ შემთხვევაში სარგებლობა მოაქვს, მაგრამ ეს ვიწრო სპეციალისტების საქმეა და მონადირეები კი ინბრიდს უნდა ერიდონ.

საერთოდ, დართვის დროს საჭიროა ჯანმრთელი იყოს ძუც და ხვადიც. განსაკუთრებით ყურადღება უნდა მიექცეს ძუს ჯანმრთელობას. მნიშვნელობა აქვს აგრეთვე ხვადის ჯანმრთელობასაც, რადგან ავადმყოფი და ხშირი დართვით დასუსტებული ხვადი საღ შთამომავლობას ვერ მოგვცემს. ამგვარად, ძუსა და ხვადის შერჩევის დროს საჭიროა შევისწავლოთ მათი საველე თვისებები, ექსტერიერი, როგორ შთამომავლობას იძლეოდნენ მათი წინაპრები, როგორი ჰყავთ ამჟამად ძმა და და. ერთი სიტყვით, საჭიროა დიდი დაკვირვება და ცოდნა, და რადგანაც ეს ყველასათვის ადვილი საქმე არ არის, საჭიროა მი-

პოინტერის თავი

შართოთ მცოდნე პირს, რომელიც შეძლებისდაგვარად ამოურჩევს თქვენს ძუ ძალს შესაფერ ხვადს. მხოლოდ გარეგანი შეხედულებით ძაღლების დართვა არაერთაზრ შედეგს არ იძლევა და ამის მიზეზია, რომ ზოგიერთი ჯიში, მაგალითად მღევრები, ჩვენში გადაგვარების ვაზზეა დამდგარი.

ლეკვეზის დაწყა

დამაკებულია თუ არა ძაღლი, ამის შეტყობა შეიძლება მხოლოდ 4-5 კვირის შემდეგ. მე-6 კვირაზე ძაღლს მუცელი თანდათან ეზრდება. გადამეტებული მოძრაობა მისთვის ამ დროს მავნებელია, ნორმალური კი აუცილებელი. ამ დროს ძაღლის თავისუფლად გაშვება

საფროთხილოა, შეიძლება მუცელი რაიმეს მოახვედროს, ან ვინმემ მუცელზე რაიმე დაკრას, რის შედეგად ძალი უღლეურ ლეკვებს დაყრის.

ლეკვების დაყრის მოახლოებას ძალი ხან ერთი დღით, ხან რამდენიმე საათით, ხან მხოლოდ წუთებით ადრე იგრძნობს. ამ შემთხვევაში იგი მიჩენილ ბინას ასწორებს, არ სჯერდება პატრონის გასწორებულს, ატრიალებს ქვეშაგებს, აფორიაქებს საწოლს, ხშირად სხვა კუთხეს ეძებს, ტახტის ქვეშ მიძვრება და სხვ.

ლეკვების დაყრამდე რამდენიმე წუთით ადრე მუცელი სტკივდება, წუხს, კენესის, იგრიხება და ეს მომენტი მისთვის ყველაზე უფრო ძნელია, რადგან ამ დროს საკუთარ ბუშტში გახვეული პირველი ლეკვი იბადება.

ლეკვის დაბადებისთანავე ბუშტს ძალი კბილებით კენეტს, ანთავისუფლებს შიგ გახვეულ ლეკვს, ბუშტს შესჭამს, ლეკვს ჭიპს მიაკვნიტს და დამშვიდებული დაუწყებს მას ლოკვას, სანამ ლეკვი არ გაშრება.

როცა ამ ოპერაციას მორჩება, დაახლოებით 5—10 წუთი დასვენების შემდეგ, იგი მეორე ლეკვს დააგდებს და ყველა დანარჩენზედაც ზუსტად გაიმეორებს პირველ ლეკვზე გაწეულ ოპერაციას.

სხვათა შორის აღსანიშნავია, რომ დრო ლეკვების დაყრისა თანდათან დიდდება და არის, თუმცა იშვიათი, მაგრამ ისეთი შემთხვევაც, რომ ძალი უკანასკნელ ლეკვს მეორე ან მესამე დღეს დააგდებს.

თუ ძალს ლეკვების დაყრა უძნელდება, საჭიროა ექიმს მიემართოს, ან ვინმე გამოცდილი კაცი მოვიშველოთ. თუ ეს შესაძლებელი არ არის, ეს პროცესი თვით ბუნებას უნდა მივანდოთ, ვინაიდან გამოუცდელი პირის ჩარევამ შეიძლება ცუდი შედეგები გამოიღოს.

დაყრილ ლეკვების რაოდენობა განსაზღვრული არ არის. იბადება 1-დან 12 ლეკვამდე და თუ დაუჯერებთ ძაღლების ცნობილ მომშენებელ დე-კონორს, ყოფილა მაგალითი, რომ 20 ლეკვიც დაბადებულა.

კარგი დედა 5—8 ლეკვს ყოველთვის გამოზრდის, ამაზე მეტი ლეკვი დედისათვის ძნელი გასაზრდელია. დანარჩენი მას იმავე ღამეს უნდა მოაშოროთ. თუ ძალშია მკვდარი ლეკვი დააგდო, საჭიროა იგი მაშინვე მოაშოროთ, წინააღმდეგ შემთხვევაში შეიძლება ძალში იგი შეჭამოს. თუ ეს მოხდა, ადვილად შეიძლება ძალში გაიღვიძოს ველურმა ინსტინქტმა და მან ცოცხალი ლეკვებიც დაჭამოს. მიზანშეწონილია ძაღლის დასანახავად მკვდარ ლეკვს ცოცხალი გამოაყოლოთ. ძალი წკმუტუნით ან მოძრაობით მოგთხოვით ლეკვის დაბრუ-

ნებას, ამ დროს მკვდარი უნდა გადამალოთ და ცოცხალი იატაკზე ან მიწაზე დასვათ; ძალღი მას თავის ბინაზე თვითონ მიიტანს, ამით მას მკვდარი ლეკვი ადვილად ავიწყდება და არ წუხს მასზე.

საერთოდ ლეკვები იბადებიან ბრმა, ყრუ და უკბილო. თვალებს ახელენ 9—11 დღეზე, კბილები ამოსდით 18—21 დღეზე. ამ დროს შათი ყურთასმენა იღვიძებს. პირველ სამ კვირას ლეკვები მოვლას არ საჭიროებენ, დედა თვითონ უვლის მათ, შემდეგ კი საჭიროა ყოველდღე ქვეშაგების გამოცვლა, საწოლი ბინის ყოველდღიური გასუფთავება და რწყულის საწინააღმდეგო წამალი, წინააღმდეგ შემთხვევაში ლეკვები დაუძლურდებიან.

ლეკვიანობის დროს ძუ ძალღს მეტი კვება კირდება და მას ამ მხრივ ზრუნვა არ უნდა მოვაკლოთ. სამი-ოთხი კვირის შემდეგ, ძალღს ლეკვების გაზრდა რომ შეუშუბუქდეს, საჭიროა დღეში სამჯერ მაინც მივაწოდოთ რძე (ნახევრად ადუღებული, წყალშერეული). დედისგან ლეკვის მოშორება მიზანშეწონილია მხოლოდ ხუთი-ექვსი კვირის შემდეგ.

საშიში ავადმყოფობანი ლეკვებისათვის არის: კია, კუჭის აშლა, მუნი და კირი.

პირველი შეიძლება დაჰყვეს ლეკვს დაბადებისთანავე, ე. ი. გადაედოს დედისაგან, მეორე ხდება ლეკვის სხვა საქმელზე გადაყვანის შემთხვევაში, მუნი უჩნდება ლეკვს; თუ დედისაგან არ გადაედო, უსუფთაობის გამო, კირი კი ხანდახან უჩნდება კბილის ამოსვლიდან 7 თვემდე.

ლეკვის არჩევა, ე. ი. გამოცნობა დაბადებულთა შორის რომელია უკეთესი, ძნელია, არც შეიძლება. შეიძლება მხოლოდ უფრო ღონიერის, სასურველი ფერის არჩევა. რომელს ექნება უკეთესი გარეგნობა, ყნოსვა და სხვა საჭირო თვისებები, ეს მომავალი თვეებისა და წლების საქმეა. ლეკვს ესაჭიროება კარგი კვება, აღზრდა, ვარჯიშობა და ვინც ამას ლეკვს არ მოაკლებს, მისი ლეკვი უკეთესი იქნება.

ლეკვების არჩევა

სანადირო ძალღის გამძლეობა დამოკიდებულია მის აგებულებაზე. ჯანმრთელობაზე, ეს თვისებები კი შედგება კარგი მოვლისა, კვებისა და სისტემატური ვარჯიშობისა. გამძლეობა დამოკიდებულია აგრეთვე ნადირობის დროს ძალღის მიზანშეწონილად გამოყენებაზე.

ძალღის ჯიშის არჩევის დროს მნიშვნელობა აქვს აგრეთვე თვით მონადირის წლოვანებას, ხასიათს, გემოვნებას. ლეკვის ან მოზრდი-

პირველ ყოვლისა საჭიროა, რომ ლეკვი იყოს ჯიშიანი, ე. ი. როცა ცნობილია ლეკვის მშობლების არა ნაკლებ ექვსი წინაპარისა. გარეგანი ფორმა, ფერი და ზოგი თვისება ლეკვს ხშირად შეიძლება აღმოაჩნდეს არა მშობლებს, არამედ წინაპრებისაც.

თუ ახალდაყრილ ლეკვს ირჩევთ, გარდა საგვარეულოსი, ყურადღება უნდა მიაქციოთ იმას, რომ ლეკვს არ ჰქონდეს რაიმე ფიზიკური ნაკლი. ნუკშიაქცევთ ყურადღებას საერთოდ ფერს და განსაკუთრებით ცხვირის ახ თვალის ფერს. მთავარი ყურადღება მიაქციეთ

სურ. 31 ა. ლეკვები

ლეკვის ყბებს. უსწორმასწორო ყბები, ე. ი. თუ ქვედა ყბა უგრძესია ზედა ყბაზე, ან ზედა ყბა უგრძესია ქვედა ყბაზე, ნაკლია. აუწყით ლეკვს ორთავე ბაგე და თუ ორთავე ყბის წინა კბილები სწორია და ერთიმეორეს არ სცილდება, ასეთი ლეკვი აიორჩიეთ. დანარჩენ ნიშნებს არჩევის დროს მნიშვნელობა არა აქვს, რადგან ძნელია იმის თქმა, ორი თვის ლეკვებში უკეთესი რომელი იქნება.

ლეკვის საჭმელი

15 დღის შემდეგ, დღიდან დაბადებისა, ლეკვებს უნდა მიეცეთ დამატებითი საკვები.

პირველი საჭმელი, დედის რძის შემდეგ ლეკვებისათვის არის ძროხის ან თხის რძე, რომელშიც უნდა შევუროთ 1/5 წყალი და ცოტა

შაქარი. 30 დღის შემდეგ, საჭიროა იგი გადავიყვანოთ ხორცის ნახარშზე. ხუთი კვირის შემდეგ მივცეთ ხორცის ნახარშიდან და რძიდან გაკეთებული ფაფა და დროგამოშვებით დანაყილი ხორცი.

ლეკვების დატოვება დედასთან 45 დღეზე მეტი მიზანშეწონილი არ არის, რადგან ამ ასაკში ლეკვებს ფრჩხილები და კბილები ნემსივით წვეტიანი აქვთ, წოვის დროს კაწრავენ დედას და ტკივილებს აყენებენ მას, რის გამო დედა ხშირად უღიერად ეპყრობა, კბენს და ზიანს აყენებს შვილებს. აქედან გამომდინარე, როგორც წესი, ლეკვები დედას უნდა მოვაშოროთ ორი-სამი დღე და როცა ძუს ძუძუ გაუშრება და ლეკვები გადაეჩვევიან წოვას, შემდეგ ისევ დედას მივუსვით ისინი.

ხუთი თვის ასაკამდე, ლეკვს საკვები ოთხჯერ უნდა მიეცეთ. ხუთი თვის შემდეგ კი საკმარისი იქნება ორჯერ.

ლეკვი გაძლომას ვერ იგებს და ამისათვის, როცა შეატყობთ რომ მუცელი გავესო, საკვებს უნდა მოაშოროთ, წინააღმდეგ შემთხვევაში მას მუცელი არანორმალურად გაეზრდება.

კარგია ლეკვის საკვებში ერთ წლამდე თითო ჯერზე თითო ჩაის კოვზი თევზის ქონი შეეფურიოთ. საკმელში გოგირდის შერევა, როგორც ეს ჩვევია ზოგ მონადირეს, არა თუ სასარგებლოა, არამედ საზიანოცაა, რადგან გოგირდი კუჭში არ იხსნება და ცუდად მოქმედებს საკვების მონელებაზე.

ლეკვისთვის აუცილებელია სუფთა ჰაერი, მზე და ხშირი მოძრაობა. ამიტომ არის რომ, სოფლად გაზრდილი ლეკვი ქალაქში გაზრდილზე ყოველთვის უფრო ჯანსაღი და განვითარებულია. სოფელში სუფთა ჰაერზე და მზის სხივებზე გაზრდილ ლეკვებს ძვლების სისუსტის (რახიტის) ნიშნები იშვიათად ემჩნევათ.

ლეკვის კანის სისუფთავეს დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს. იგი თვეში ორჯერ მაინც უნდა აბანაოთ, რომ რწყილებისაგან გაათავისუფლოთ. რწყილები თავისი მოძრაობით და კბენით ძლიერ აწუხებენ არა მარტო ლეკვს, არამედ დიდ ძაღლსაც. ამისათვის ლეკვის ბინა ხშირად უნდა იწმინდებოდეს.

ძაღლის კვება

რომელი გარეული ნადირის შთამომავალიც არ უნდა იყოს ძაღლი, იგი მაინც ეკუთვნის მტაცებელთა ოჯახს, მისი წინაპრები ხორციით იკვებებოდნენ. განვლო საუკუნეებმა და მოშიინაურებისა და ადამიანთან სიახლოვის შედეგად, ძაღლი იმდენად გამოიცვალა, რომ ყველაფრის მკამელი შეიქნა. მას უნდა ვაჭამოთ ხორციც და მცენა-

ძალი რაც უფრო მეტს ნადირობს, მეტ მოძრაობაშია, მაშინ მის საკმელში მეტად უნდა სქარბობდეს ხორცი. როცა ის ნაკლებ მოძრაობს, ე. ი. როცა ნადირობის სეზონი არ არის, ან ჯაჭვზე დაბმულია, მაშინ პირიქით, ხორცი ცოტაა საჭირო და ამ შემთხვევაში უნდა იკვებებოდეს ბოსტნეულით შემზადებული საკმლით.

ძალის კვების დროს მნიშვნელობა აქვს აგრეთვე მის წლოვანებას, ჯიშს და იმას, თუ რა საკმელით არის იგი გაზრდილი. ზაფხულში ძალს ხორცი ნაკლებად უნდა აძლინოთ, ზამთარში კი, შესაძლებლობის ფარგლებში მეტი. ბოსტნეულის ნახარშით გაზრდილი ძალი ხორცს ისე არ საჭიროებს, როგორც ხორციით და ხორცის ნახარშით გაზრდილი. დიდი მნიშვნელობა აქვს აგრეთვე საკმლის სხვადასხვაობას.

არ არის სასურველი და სასარგებლო, რომ ძალი იზრდებოდეს ან გაზრდილი იკვებებოდეს ყოველთვის ერთი და იმავე საკმელით. სასარგებლოა საკმელი კვირაში ორჯერ-სამჯერ იცვლებოდეს. ძალს მეტად უყვარს ძვალი და ამიტომ საჭიროა მას საკმელის შემდეგ ხშირად მიეცეს იგი. ძვლების გახვრა ანვითარებს ძალის ყბებს და კბილებს. ერიდეთ ფრინველის ან თევზის ძვლებს, ძალი მათ ადვილად ამტვრევს და ყლაპავს და შეიძლება ნაწლავი დაიზიანოს.

ძალის საკმელი შემდეგნაირად მზადდება: ქვაბში მოხარშავთ ხორცს ან ძვლებს (კარგია საქონლის თავი). როცა ხორცი ან ძვლები მოიხარშება, ძვლები ამოიღეთ და ნახარში შეაზავეთ თხლად ქერის, შვრიას, სიმინდის ფქვილით ან ბურღულით. ძვლებს ხორცი უნდა გააცალოთ—წვრილად დასქრათ—შიგ ჩაყაროთ, წამოადულოთ, შემდეგ გააცივოთ და ძალს აჭამოთ (ცხელი საკმელი ძალს ყნოსვას უკარგავს). თუ ხორცი არა გაქვთ, შეიძლება ადუღებული წყალი შეაზავოთ ჩამოთვლილ სანელებლით, შიგ შეურიოთ ძროხის ან ღორის ქონი. გარდა ამისა აუცილებელია საკმელის მომზადებისას დაუმატოთ კომბოსტო, სტაფილო და ოხრაბუში. მარილი საჭიროა ნაკლები, ვიდრე ადამიანის საკმელისათვის. ერიდეთ ძველ ხორცს, ნახევარი კილო ახალი ხორცისაგან გაკეთებული საკმელი მეტ სარგებლობას მოუტანს ძალს ვიდრე ორი კილო ძველი ხორცისაგან დამზადებული.

ძალის საკმელი რაც უფრო სალია, ძალი მით უფრო ღონიერი და ჯანსაღი იქნება და იშვიათად გახდება ავად. კარგი საკმელი უმეტეს შემთხვევაში გარანტიანა ძალის ჯანსაღობისა და ამას უნდა მიექცეს ყურადღება.

დალს საქმელი დღეში ორჯერ უნდა მივცეთ — დილით ცხატა და ნაშუადღევს კი საძლომად. დალს ყოველთვის უნდა ჰქონდეს სუფთა წყალი.

ვეისმანის გენეტივის საწინააღმდეგოდ, გამოჩენილი რუსი ზოოტექნიკოსები, აკადემიკოსი მ. ფ. ივანოვი, მ. ი. პრიდოროხინი პ. ნ. კულეშოვი და ნ. პ. ჩერვინსკი ზოოტექნიკური მუშაობის დროს განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევენ ახალგაზრდა ცხოველების აღზრდას, კვებას და გაზრდილი ცხოველების მოვლას. ესენი ხაზგასმით აღნიშნავენ, რომ თუ ცხოველს კვება მოაკლდა, სასურველ შედეგებს ვერ მივაღწევთ.

აღსანიშნავია აკადემიკოს მ. ფ. ივანოვის აზრი: „საკვები და კვება ცხოველის ორგანიზმზე გაცილებით მეტ გავლენას ახდენს, ვიდრე ჯიში ან წარმოშობა“-ო. აქედან გამომდინარე, ნათელია თუ რა დიდი მნიშვნელობა აქვს დალს კვებას და მოვლას. ამიტომ დალს გაზრდის დროს უმთავრესად მხედველობაში უნდა გვქონდეს: საკვების შერჩევა, დროზე მიწოდება, საქმელის სისალე და სხვადასხვაობა, საქმელის ზომიერება და დალს კარგად მოვლა.

დალი მოძებნილი ნამცეცებით, ან სუჟრიდან გადაგდებული ნარჩენებით ან მარტო პურის ან მჭადის ნატეხებით, როგორც ეს, სამწუხაროდ, ზოგ მონადირეს სჩვევია, არ გაიზრდება და თუ გაიზარდა არ ივარგებს.

ძალის სწეულებანი და პროფილაქტიკა

ძალის ზოგიერთი სწეულების ჩამოთვლამდე, ორიოდ სიტყვა უნდა ითქვას იმ პროფილაქტიკური ზომების შესახებ, რომელთა საშუალებით შესაძლებელია დაავადების თავიდან აცილება.

პროფილაქტიკა ძირითადად გამოიხატება შემდეგში: ძალს უნდა ჰქონდეს მიჩნეული სუფთა ბინა. დროულად და რეგულარულად უნდა ვწმინდოთ ძალის ჩოთქით ან ჩვრით. ვაძლევდეთ საღ საჭმელს. პერიოდულად მივცეთ ძალს ჭიის საწინააღმდეგო წამალი და ყოველდღიურად ვასეირნოთ.

ძალის დაავადების ნიშნები იმდენად დამახასიათებელია რომ, არ შეიძლება პატრონმა თავის ძალს არ შეამჩნიოს ეს, თუკი დაუკვირდება.

ყოველგვარი დაავადების დროს ძალის ყოფაქცევა იცვლება. ძალის მოწყვნილია, ცხვირი მშრალი ან ცხელი აქვს. თვალები ეწირობლება, ცხვირიდან ან თვალებიდან ჩირქოვანი სითხე სდის, ახელებს, სუნთქვა უძნელდება, ხშირად ცხვირსაც აცემინებს, სიცხე აქვს, მუცელი ებერება, ხშირად ლოკავს რაიმე საგანს, არა აქვს ჭამის შადა. ან უზომოდ ვეტს ჭამს, ბალანი ტანზე აბურძკვნილი აქვს, დაბლა აქნევს თავს (ყურის ტკივილის დროს), კუდი ამოძებულად აქვს და სხვა.

ჩამოთვლილი რომელიმე ნიშნის შემჩნევისთანავე უნდა ვიგულისხმოთ, რომ ძალის ავად არის და დაუყოვნებლივ მივმართოთ ექიმს.

ყველაზე გავრცელებულია ძალის კანის სხვადასხვა დაავადება. ჭია, ყურის ტკივილი და ჭირი.

ც ო ზ ი

ეს საშინელი სენი ყველასათვის ცნობილია, როგორც ყველა სწეულებაზე უფრო საფრთხილო და საშიში, იგი გადადის ადამიანზე ცო-

ფის შხამის სისხლში შესვლით. ყველაზე უფრო ხშირად ცოფით ავად
ხდებიან ძაღლები, კატები და მგლები.

გაცოფების ნიშნები შემდეგია: ძაღლს ხასიათი და ჩვეულებრივი
ყოფაქცევა ეცვლება, მოწყენილია, ვერ ისვენებს, იმალება ლოგინქვეშ,
სახლის ქვეშ, თავლაში, არ მოდის დაძახებაზე და ხშირად გარბის
სახლიდან.

დაახლოებით ასეთია გაცოფების დასაწყისი. ამ დროს ძაღლი
თუმცა საკმელს ჰამს, მაგრამ არანორმალურად, ხშირად ყლაპავს
ჩვრების ნაჭრებს, თივას, ნახშირს და სხვა საგნებს. ეს გრძელდება
1 — 2 დღეს, შემდეგ სნეულება თანდათან ძლიერდება და ძაღლი
ცოფდება.

ცოფი ორნაირია — ჩუმი ანუ წყნარი და შმაგი.

ჩუმი ცოფის ნიშნები

ძაღლს სიშმაგე არ ეტყობა. ავადმყოფობის დაწყებისთანავე ყლაპვა
უძნელდება, ქვედა ყბა დაშვებული აქვს, ფეხები არ ემორჩილება,
ძაღლი ერთ ადგილას წევს, არ ჰამს, არცა სვამს, პირიდან დორბლი
გადმოდის. კაცს თუმცა არ ერჩის, მაგრამ შესაძლებელია მაინც უკ-
ბინოს. ამ დროს ხშირად პატრონს ძაღლი ეცოდება, ეფერება, თავზე
ხელს უსვამს, ძაღლიც პატრონს ეალერსება და საკმარისია დორბლი
პატრონს სადმე გაფხაჭნილ ადგილას მოხვდეს, რომ იგი ცოფით
დაავადდეს.

შმაგი ცოფის ნიშნები

ცოფიანი ძაღლი თავს ესხმის ადამიანს, უტევს კედელს, პი-
რუტყვს, ფრინველს, გაშმაგებით ღრღინის ყოველგვარ საგანს, რაც
კი მოხვდება, ყეფა ყრუ და ხრინწიანია, ღმუის იმგვარად, თით-
ქოს ყელში თოკი ჰქონდეს წაჭერილი. შემდეგ დამბლა ეცემა, ქვედა
ყბა ჩამოეშვება. ენა გარეთ გამოუვარდება, პირიდან ქაფიანი დორბლი
გადმოდის, ტანის უკანა ნაწილი ერთმევა. სუნთქვა უძნელდება, ეცემა
და კვდება. ავადმყოფობა გრძელდება 5 — 8 ან 10 — 12 დღე.

ცოფიან ძაღლს წყლის არ ეშინია. საჭიროების დროს იგი გადა-
ცურავს მდინარეს და კარგადაც სვამს წყალს.

ძაღლები ავად ხდებიან ცოფით დღიდან დაკბენისა სხვადასხვა
დროს, უმთავრესად არა უგვიანეს ორი სამი კვირისა. იშვიათად სამი
თვის შემდეგ. არის აგრეთვე მაგალითები, რომ დაავადება ცოფით
მომხდარა ექვსი თვის და ერთი წლის შემდეგაც.

ეს გარემოება გვიკარნახებს, რომ დიდის სიფრთხილით მოვე-
პყრათ არა მარტო ცოფიანი ძაღლის, არამედ ყველა საექვო ძაღლის
მიერ დაკბენილ ძაღლს და ყოველგვარი შემთხვევითობის თავიდან
აცილების მიზნით ასეთი ძაღლები უნდა მოვსპოთ.

ცოფიანი ძაღლის ექიმობაზე ლაპარაკიც ზედმეტია. იგი აუცი-
ლებლად უნდა მოისპოს. რაც შეეხება ადამიანს, თუ იგი დაკბენი-
ლია ცოფიანის ან საექვო ძაღლის მიერ, იმავე დღეს უნდა მივმარ-
თოთ პასტერის სადგურში, სადაც წარმოებს ცოფის საწინააღმდეგო
შრატის აცრა. ეს ერთადერთი საშუალებაა, რომელიც უზრუნველ-
ყოფს ადამიანს თავიდან აცილოს ამ სენის საშინელი შედეგები.
ყოველგვარი სხვა წამლობა უარყოფილი უნდა იქნას და ვინც შრა-
ტით მკურნალობას შეცვლის სხვა წამლობით, იგი აუცილებელ და
საშინელ სიკვდილს განუმზადებს ცოფით დაავადებულს.

საქიროა დაუზოგავი მხილება იმ პირებისა, ვინც იჩემებს ცოფი-
ანი ძაღლის დაკბენილის ექიმობას.

ძაღლის ჰიჩი

ყველაზე უსაშინელესი სნეულება ცოფის შემდეგ ძაღლის ჰიჩია,
რომელიც, როგორც ვიცით, ბევრ მონადირეს დიდი ამაგიტა და
შრომით აღზრდილ ძაღლს ხელიდან აცლის.

ძაღლის ჰიჩი ცნობილი იყო ჯერ კიდევ ძველ საბერძნეთში.

ძაღლის ჰიჩი ევროპაში მე-18 საუკუნეში გაჩნდა. 1846 წ. ის
გაჩნდა გერმანიაში, 1860 წ. ინგლისში და 1862 წ. საფრანგეთში.
1869—1870 წ. წ. ძაღლის ჰიჩი მძვინვარებდა პარიზსა და საფრან-
გეთის სხვა ადგილებში. იმავე წელს პირველად გავრცელდა იგი
რუსეთში.

ჰიჩის წინააღმდეგ ჯერჯერობით არაერთი რადიკალური სა-
შუალება არ არსებობს და აქამდის სხვადასხვა ნაცადი საშუალებები
დადებით შედეგებს არ იძლევა.

თუ ლეკვს ერთ წლამდე დაემართა ჰიჩი უმეტეს შემთხვევაში
იგი სიკვდილით თავდება. ერთი წლის შემდეგ სიკვდილის შემთხვე-
ვები ნაკლებია, თუმცა არის მაგალითები, რომ ჰიჩს მოუკლავს ორი
და სამი წლის ძაღლიც.

ჰიჩი გადამდები სნეულებაა (ადამიანზე არ გადადის), გადადის
მხოლოდ ავადმყოფი ძაღლისაგან, ამიტომ თუ ძაღლი ისეთ პირობებ-
შია, რომ ავადმყოფ ძაღლთან დამოკიდებულება არა აქვს, ჰიჩისა-
გან დაზღვეულია. ჰიჩის ბაცილები ადვილად გადააქვს აგრეთვე
ადამიანს ავადმყოფი ძაღლიდან ჯანმრთელზე.

ჭირით დაავადების ფორმები მრავალგვარია, უფრო გავრცელებულია ამ სენის სამი ფორმა:

1. მუწუქებიანი. ამ დროს ძალს ტანზე გამოყრის პატარა-პატარა მუწუქებს, რომლებიც შემდეგ სკდება და იარად იქცევა. ძალი სუსტდება, სიცხე მომატებული აქვს და მისი გადარჩენა ძნელია.

2. ჩვეულებრივი. ძალს ხშირად ცხვირს აცემინებს, ცხვირი მშრალი და ცხელი აქვს, 2 – 3 დღის შემდეგ ცხვირიდან ჩირქი სდის, ხან უფერული, ხან მოყვითალო-სისხლნარევი. ჭამის მადა არა აქვს, მოწყენილია, ტემპერატურა 41° აღწევს და ავადმყოფობა მცირე გამონაკლისის გარდა სიკვდილით მთავრდება.

3. მუცლის ჭირი. ძალს ჭამის მადა ეკარგება, მოწყენილია, ფალარათი აქვს, პირიდან ცუდი სუნი ამოდის და ღრძილები მუწუქებითაა დაფარული. ამ ფორმის ჭირიც მეტ შემთხვევაში სიკვდილით მთავრდება.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ ჭირის მკურნალობის რადიკალური საშუალება არ არსებობს, მაგრამ კარგი მოვლით და კვებით, თუ ავადმყოფობა არ არის გართულებული, შეიძლება ძალი გადარჩეს.

პირველყოვლისა ავადმყოფი ძალი უნდა იყოს თბილ ოთახში, საკმელი უნდა მიეცეს ნოყიერი და ხალი, და რადგან მადა დაკარგული აქვს, უნდა მისცეთ ის, რასაც უფრო ჭამს — რძე, კვერცი, უმი ხორცი. თუ ავადმყოფობა გართულდა ხშირად იგი გადადის ნერვულ სისტემაზე, რაც იწვევს სხეულის ზოგიერთი ნაწილების დამბლას. ძალი შეიძლება ცოცხალი დარჩეს, მაგრამ დამბლა მას ბოლომდე შერჩება.

ჭირის ასაცილებელი გამაფრთხილებელი ზომები შემდეგია: ძალი ვიყოლიოთ მსუქნად, არ გავაციოთ, ნუ მივაჩვევთ ხეტიალს და ნურც მივაკარებთ სხვა მოხეტიალე ძაღლებს და თუ გამოაჩნდება დაავადების ნიშნები, სასწრაფოდ მივმართოთ ვეტექიმს. გამაფრთხილებელ ზომად ითვლება ორი-სამი თვის ლეკვისათვის ყვავილის აცრა. საჭიროა ლეკვს აუცრათ ყვავილი, რადგან ეს თუ სასარგებლო არ არის, ყოველ შემთხვევაში ზიანს არ მოუტანს.

ჭ ი ა

ძალის ჭია მრავალგვარია. იგი შინაგანი პარაზიტია. ჭიის წინააღმდეგ ბრძოლას დიდი ყურადღება უნდა მიაქციოს მონადირემ და ძალის მოყვარულმა.

ჭია აღიზიანებს ნაწლავებს, იწვევს ძალის დასუსტებას და სხვა-

დასხვა ავადმყოფობას, რაც ზოგჯერ სიკვდილით მთავრდება. ზოგიერთი პატრონი კიით დაავადებულ ძაღლს ყურადღებას არ აქცევს და ამის გამო ბევრი ჯიშინი ძაღლი იღუპება, პატრონმა კი არ იცის მიზეზი ძაღლის სიკვდილისა.

ქია საშიში პარაზიტია და თუ მივიღებთ მხედველობაში, რომ იგი ადამიანზეც გადადის, მაშინ გასაგები იქნება, როგორი სიფრთხილება საჭირო ძაღლთან მოპყრობის დროს. საერთოდ უნდა ვეცადოთ ძაღლს არ მოვალოკეინოთ სახე ან ხელი და ყოველ ცალკე შემთხვევაში ძაღლის წვრთნისა ან მოფერების შემდეგ ხელი საპნით უნდა დავიბანოთ.

რადგან ქია მრავალგვარია, მისი მკურნალობაც სხვადასხვა წესით წარმოებს. მრავალი და ბრტყელი ქია ადვილი გამოსაცნობია, ხშირად მათ განავალში დავინახავთ. დანარჩენი სახის ქიის გამორკვევა მხოლოდ ძაღლის განავალის ანალიზის შედეგად შეიძლება.

ძაღლის კიით დაავადების შემთხვევაში საჭიროა დაუყოვნებლივ მიმართოთ ექიმს ან გამოცდილ მონადირეს და რაც შეიძლება მალე გაათავისუფლოთ ძაღლი ქიისაგან.

კანის დაავადება

ძაღლის კანის დაავადება მრავალგვარია, ზოგი მათგანი ადვილად და მარტივი წამლობით რჩება, ზოგი დაავადება კი ძლიერ რთულია, შეხების საშუალებით გადადის ადამიანზე. კანის ამგვარი დაავადება ძნელი გამოსაცნობია, მოითხოვს მიკროსკოპიულ გამოკვლევას და ამისათვის, როცა ძაღლს კანის დაავადება გამოაჩნდება, საჭიროა ძაღლი იმავე დღეს იზოლირებული იქნეს, საწოლი მისი დაიწვას, ხოლო ის ადვილი, სადაც ძაღლს ბინა ჰქონდა მიჩნეული გაირეცხოს. დაიმდღუროს ცხელი წყლით და შემდეგ დეზინფექცია გაუკეთდეს კრეოლინის ან სხვა რაიმე მაგარი ხსნარით.

ყველაზე რთულ და მოუჩინელ კანის დაავადებად უნდა ჩაითვალოს ეგრეთწოდებული აკაროზის ტიპით გამოწვეული კანის დაავადება („აკაროზი“ — железница — demodex folliculorum). იგი მოწითალო წერტილების სახით ჩნდება ცხვირზე, შუბლზე, ყბებზე თვალების ირგვლივ და შემდეგ გადადის წინა ფეხებზე. დაავადებულ ადგილებზე ბალანი გაცენილია.

ძაღლი, დაავადებული „აკაროზით“, რომლის გამორკვევაც მხოლოდ მიკროსკოპიული ანალიზის შემდეგ არის შესაძლებელი, ჩვენის აზრით უნდა მოისპოს, რადგან მისი ექიმობა გარდა იმისა, რომ რამოდენიმე თვეს გრძელდება, მცირე გამოჩაქლისის გარდა, სასურველ შედეგებს არ იძლევა.

საერთოდ ძალის კანის დაავადების ყოველ ცალკე შემთხვევაში უნდა მივმართოთ გამოცდილ ვეტეჩიმს, რათა თავიდან ავიცილოთ მოსალოდნელი საკუთარი თავის ან ოჯახის წევრის დაავადება, განსაკუთრებით ბავშვების, რომლებსაც ძალებთან თამაში უყვართ.

ყურის ტკივილი

ძალის ყურის ტკივილს იწვევს უფრო ხშირად ყურის უსუფთაობა. ყურის ტკივილის ნიშნები შემდეგია: ძალი ყურს ერთ მხარეზე არხევს, ექავება. ხშირად იფხანს, ერთ ადგილას ვერ ისვენებს, იცვლის საწოლ ადგილს და ყველა ეს გამოწვეულია ტკივილებისაგან. ყურის ფხანა ხანდახან იმდენად ხანგრძლივია და მტკივნეული, რომ ძალი ფხანის დროს წკმუტუნებს. ამ დროს ძალს რომ ყური მოფხანოთ სიამოვნებით თავს მუხლზე დაგადებთ, და თუ ყური ძლიერ სტკივა — გერიდებათ, ყურს თუ შეეხეთ წინააღმდეგობას გაგიწევთ და ახლოს არ მოგეკარებათ.

თუ დროზე სათანადო ზომები არ იქნა მიღებული, ყურიდან ცუდსუნიანი ჩირქი დაიწყებს დენას, ავადმყოფობა გართულდება და ხანგრძლივი მკურნალობა იქნება საჭირო.

ამ ავადმყოფობის გამაფრთხილებელი ზომა ყურის სისუფთავეა. ძალს ყურები კვირაში ერთხელ მაინც უნდა გაუწმინდოთ და მოაშოროთ შიგ დაგროვებული მოყვითალო ან შავი ფერის ქუქუცი. პატარა წვრილ ჯოხზე უნდა დაახვიოთ ბამბა, დაასველოთ თბილ წყალში, ჩაწვდეთ ღრმად ყურში, ბამბიანი ჯოხი შიგ დაატრიალოთ და ყური გამოუწმინდოთ და შემდეგ ისევ მშრალბამბიანი ჯოხით გამოუშროთ.

დაავადების გართულებამდე კარგ შედეგებს იძლევა ქაფურის ხეთი. კანკეშ გასაკეთებელი ქაფურის ამპულა გაათბეთ, გადატეხეთ ამპულის წვერი და გაწმენდილ ყურში ჩაუშვით მთლიანად დღეში ერთხელ.

საერთოდ ყურის ტკივილის ყოველ ცალკე შემთხვევაში უმჯობესია მიმართოთ ყურის ექიმს.

ტ კ ი ვ ი

მისიდან დაზამთრებამდე ძალებს ხშირად ტანზე ტკიპები უჩნდება. ტკიპის საყვარელი ადგილებია ძალის ყურები, წარბები, სახე და თათები. ძალის ტკიპი ორნაირია: პატარა და დიდი. პირველი — მძივის, ხოლო მეორე მუხუდოს მარცვლის ოდენაა. ტკიპი თავის

პაწია ხორთუმით ძლიერ მაგრად არის მიმჯღარი ცხოველის სხეულზე და სისხლს წოვს მას. როცა ტკიპი სისხლით გაძლება, გაივსება ხშირად სცილდება სხეულს და ძარს ვარდება მიწაზე, სადაც განაგრძობს გამრავლებას.

ყველაზე უკეთესი საშუალებაა ყოველდღე გასინჯოთ ძალღი, აღმოჩენილი ტკიპი ხელით მოაძროთ და ჩაყაროთ ადუღებულ წყალში ან ნავთში. მისი გასრესა არ არის მიზანშეწონილი. თუ პატრონის დაუდევრობით ძალღს ბევრი ყავს ტკიპები, ხელით მოშორება, გარდა იმისა რომ შეუძლებელი ხდება, არც სასარგებლოა, რადგან ტკიპის ნამყოფ ადგილას მისი მოშორების შემდეგ, მუწუკები ჩნდება.

ტკიპის საწინააღმდეგო საშუალება შემდეგია: აიღეთ ერთი ჩაის ქიქა მანქანის გადამუშავებული ზეთი, ნახევარი ქიქა ნავთი, ორი სუფრის კოვზი მარილი, აურიეთ ერთიმეორეში და ტკიპიანი ადგილები ამ ცხიმით დაუზილეთ (ერიდეთ ცხიმში თვალში არ მოხვდეს ძალღს). ტკიპები სხეულს შეიძლება არ მოშორდეს, მაგრამ ყველა დაიხოცება. ორჯერ-სამჯერ ამ ცხიმის ხმარების შემდეგ ძალღი უნდა დაიბანოს თბილი წყლით.

რწყილი და ტილი

უსუფთაობის გამო ძალღს ხშირად უჩნდება რწყილი და ტილი, რომელიც კბენით და მოძრაობით ძლიერ აწუხებს ძალღს და განსაკუთრებით ლეკვებს.

რწყილის და ტილის მოსპობა არ არის ძნელი საქმე. წაუსვით ძალღს საპონი ისე, რომ ტანი სრულიად დაიფაროს საპონის ქაფით (ერიდეთ თვალში საპონი არ ჩაუვიდეს). ამ მდგომარეობაში ამყოფეთ ძალღი ან ლეკვი 10—15 წუთი, შემდეგ ძალღი დაბანეთ თბილი წყლით და კარგად მოაშორეთ საპონი. ამით რწყილი სრულიად მოშორდება.

ცხენს არასდროს არა ყავს რწყილი და თუ ძალღს საწოლად ექნება ცხენის ოფლით გაუღენთილი ქეჩა რწყილი ძალღს არ მიეკარება. გარდა ამისა, სააფთიაქო მაღაზიებში იყიდება ცარცის მსგავსი ფხვნილი დ. დ. ტ., რომელიც შეიძლება რწყილს არ კლავდეს, მაგრამ თუ მო ყრით ამ ფხვნილს ძალღს ტანზე და მის ზაწოლზე, ძალღი რწყილიდან განთავისუფლდება. ხოლო იმ მიდამოში, სადაც ძალღის ბინაა, არც ერთი რწყილი არ დარჩება. ეს ფხვნილი ნაცადი საშუალებაა და ყველა სხვა საშუალებებს სჯობია.

ტილის მოსასპობად, თუ იგი ძლიერ მოღებულია ძალღის ტანზე, საკიროა ჩვარი დაასველოთ ნავთით, გაწუროთ და შემდეგ ამით და-

ზილოთ ტილიანი ადგილები. ამით ტილები დაიხოცება. ზემოთ დასა
ხელებული ფხვნილიც კარგია ტილის საწინააღმდეგოდ.

ლეკვებზე ნავთიანი ჩერის ხმარება არ შეიძლება. საერთოდ კი
უნდა ვიცოდეთ, რომ ძალღის ბინას ესაჭიროება ხშირი დეზინფექ-
ცია და სისუფთავე.

ძაღლის გაწაფვა და დაგეშვა

უძაღლოდ ნადირობა აბა რა ნადირობაა. ვისაც კარგად დაგეშული ძაღლი არა ჰყავს ნადირობის დროს ის მოკლებულია იმ დიდ სიამოვნებას, რომელსაც განიცდის კარგად დაგეშული ძაღლის პატრონი.

სანადირო ძაღლის მთავარი ღირსება ყნოსვაა, და თუ საკმარის ყნოსვის მქონე ძაღლითაც მონადირე ვერ სარგებლობს, ეს თვით მონადირის ბრალია. რადგან ძაღლს ამ შემთხვევაში აკლია მხოლოდ და მხოლოდ მგეშავის გამოცდილი ხელი.

ზოგი მონადირე ძაღლის გარეგან შეხედულებას, სილამაზეს მეტ ყურადღებას აქცევს, ვიდრე ძაღლის საველე ღირსებებს. ეს შეხედულება მცდარია. რასაკვირველია, ძაღლის გარეგანი სილამაზე ყოველთვის სასურველია, მაგრამ სანადირო ძაღლისათვის საველე ღირსებებია მთავარი და პირველ რიგში ამას უნდა დაეყრდნოს მონადირე ძაღლის არჩევის დროს.

სანადირო ძაღლს უნდა ჰქონდეს ყნოსვა (გარდა მწვერებისა*). იგი უნდა იყოს სწრაფი, შნოიანად და ლამაზად ნადირობდეს, მას უნდა ჰქონდეს ნაბული, უნდა იცოდეს ფრთხილი მიასლოება ნადირფრინველთან. ძაღლმა უნდა იცოდეს ძეხნის ზერხები და ყველა ამასთან ერთად უნდა იყოს მონადირის დამჯერი და მორჩილი. აბა იმაზე უარესი რა იქნება მონადირისათვის, როცა მისი ძაღლი ეძებს უსისტემოდ, დარბის თავის ნებაზე, არ აკეთებს ნაბულს, მისდევს აფრენილ ფრინველს და საერთოდ ნადირობს არა მონადირისათვის, არამედ პირადი სიამოვნებისათვის.

ფრინველზე მონადირე ძაღლი, ნადირობის დროს, უნდა შორდებოდეს მონადირეს არა უმეტეს 50 — 60 ნაბიჯისა, ეძებდეს ფრინველს ზეყნოსვით, სწრაფად და როცა იგრძნობს ფრინველის სიახლოვეს, შეანელოს სვლა, დადგეს ნაბულზე და იყოს გაუნძრევლად მანამ, სანამ მას პატრონი არ უბრძანებს ფრინველის აფრენას. თოფის

სროლის შემდეგ ან დარჩეს ადგილზე, ან მიიბრინოს პატრონთან ამაგარი ძაღლის მსურველი ყველაა, მაგრამ სურვილი სურვილად რჩება, დაგეშვისათვის დროს არავინ იმეტებს და ამის გამო ძაღლი მინდორში პატრონის მიერ სასტიკად ისჯება, ხშირად ცემითაც კი, თუმცა ძაღლი არაფერ შუაში არ არის.

ჩვენ ხშირად გვსმენია: ძაღლს ორი-სამი თვე სჭირდება დასაგეშად და ჩვენ სადა გვაქვს ამდენი დროო. ეს სწორი არ არის. თუ მინდორში, სადაც ძაღლი იგეშება, ფრინველის საკმაო რაოდენობაა, თუ დასაგეში ძაღლი მშიშარა და ჯიუტი არ არის, ძაღლის დასაგეშად საკმარისია 15 — 20 დღე, დილა-სალამოს მინდორში გასვლა, სისტემატური მუშაობა თითო გასვლაზე 2 საათი, დასვენების ჩათვლით.

განა არ შეიძლება 15 — 20 დღე ამ საქმეს მოვახმაროთ? ჩვენ ვფიქრობთ რომ შეიძლება, და თუ მხედველობაში მივიღებთ, რომ სანადირო ძაღლი ჩვენ გვემსახურება 8 — 10 წელი, მისი დაგეშვისათვის ასე ცოტა დრო არ უნდა დავიშუროთ. ამიტომ თუ მონადირეს სურს ყავდეს კარგი მეგობარი და თანაშემწე ნადირობაში, მან უნდა გამოიხატოს დრო თავის ძაღლის დასაგეშად.

რა არის საჭირო იმისათვის, რომ თითოეულ მონადირეს ყავდეს კარგი ძაღლი?

უპირველეს ყოვლისა საჭიროა მან შეიძინოს ისეთი ლეკვი, რომელსაც აქვს საგვარეულო და რომელიც წარმოშობილია ჯიშისანი და საველე თვისებებით დაჯილდოებული მშობლებისაგან. პატრონი ლეკვობიდანვე უნდა შეუდგეს მის თანდათანობით აღზრდასა და გაწაფვას, უნდა განუვითაროს მას ბუნებრივი თვისებები, მიაჩვიოს იგი მორჩილებას და შემდეგ დაგეშოს.

ძაღლის დაგეშვამდე საჭიროა ძაღლისთვის მოსამზადებელი ვაკუეტილების მიცემა, რაც უნდა ჩავატაროთ სახლში ან ეზოში და არა მინდორში.

მონადირე ძაღლმა სრულიად საკმარისია იცოდეს: „დაწე“, „წინ“, „უკან“, „ნახე“, „მოიტა“, სტვენაზე მოსვლა. სხვა ჩვევები, მაგალითად, როგორცაა აღამიანზე ქუდის გადაძრობა, ყფა ბრძანებით, ხელის ჩამორთმევა და სხვა, სანადირო ძაღლს არ სჭირდება, ნურც ვასწავლით, რადგან ეს იქნება მისი გონების ზედმეტი დატვირთვა.

გაწაფვა-დაგეშვის პროფესიონალები ზოგჯერ არ არიან ძაღლის მოყვარულები, ხშირად ცუდად ეპყრობიან მიბარებულ ძაღლებს და რადგან სხვისი ძაღლები ბევრი ჰყავთ, ამიტომ კარგად გეშავენ მხო-

ლოდ იმ ძალებს, რომლებიც მეტ ბუნებრივ ნიქს იჩენენ. ამიტომ უმჯობესია პატრონმა თვითონ გაწაფოს და დაგეშოს თავისი ძალლი.

გაწაფვისათვის შედარებით ცოტა დროა საჭირო, სამაგიეროდ აუცილებელია დიდი მოთმინება, სიმშვიდე და ხასიათის სიმტკიცე. ფიცხი პატრონისათვის კი არა თუ ადვილი არაა ძალების გაწაფვა, არამედ მან თავისი სიუცხით შეიძლება ისე გადააგვაროს ძალლი, რომ შეუძლებელი გახდეს მისი გამოსწორებაც კი. ვიშვორებ, ძაღლთან მეცადინეობა უნდა წარმოებდეს დამშვიდებულად, ხალისიანად და დიდი დაკვირვებით.

საზოგადოდ, უსისტემოდ დაგეშილი ძაღლის გამოსწორებისათვის საჭიროა განსაკუთრებული ენერჯია და ცოდნა. აგრეთვე უნდა აღინიშნოს, რომ ჩლუნგგონებიანი და ყნოსვამოკლებული ძაღლის დაგეშვა არ ღირს, ხოლო დაქანცული, მშიშარა, ჟინიანი და განებივრებული ძაღლის დაგეშვა ძნელია. საერთოდ ადვილია ისეთი ძაღლის გაწაფვა-დაგეშვა, რომელიც წარმოდგება ჯიშისანი და კარგი საველე თვისებების მქონე მშობლებისაგან.

არსებობს დაგეშვის რამდენიმე მეთოდი. ყველა მათგანს აქვს თავისი ნაკლი და ღირსება. ამ მეთოდებიდან ყველაზე უკეთესი არის ის, რომელიც შეეფერება მონადირისა და მისი გასაწაფი ძაღლის ხასიათსა და ნიქს. სათანადო მიდგომა, მოთმინება და ხასიათის სიმტკიცე უმთავრესი და აუცილებელი პირობებია.

სანამ გაწაფვას დავიწყებდით, აუცილებელია დეტალურად შესწავლილ იქნას გასაწაფავი ძაღლის ზნე-ჩვეულება, ხასიათი. საჭიროა დასაგეში ძაღლის თავისებურებათა ცოდნა, რომელზედაც უნდა აშენდეს გაწაფვა-დაგეშვის მეთოდი.

ერთი ძაღლი არა ჰგავს მეორეს, ყველას სხვადასხვა ხასიათი აქვს და ამის გამო, საჭიროა დაგეშვის მეთოდები გამოინახოს ძაღლის ხასიათის მიხედვით. მაგალითად, ძაღლი არ ასრულებს თქვენს ბრძანებას, იგი ნაწყენია. ამ შემთხვევაში საჭიროა დაფიქრდეთ და გამოარკვიოთ მიზეზი ბრძანების შეუსრულებლობისა და ამისდა მიხედვით განაგრძოთ გაწაფვა.

გამწაფველის მთავარ მიზანს უნდა შეადგენდეს დაინტერესოს ძაღლი ისე, რომ მან ყოველივე მოთხოვნა სიხარულითა და ხალისით შეასრულოს და არა შიშითა და ძალდატანებით. რაც ძაღლს არ აინტერესებს, რაც მას არ უნდა, რაც მისთვის მოსაწყენია, იგი ამას ყოველთვის ძნელად ასრულებს.

ზემოაღნიშნულის გამო, გამწაფველმა პრინციპად უნდა გაიხადოს სასურველი შედეგების მიღება ძაღლის დაინტერესებით და არა ბრძანების მექანიკურად შესრულებით. გამწაფველი გაცნობილი უნდა

იყოს ძალის ინსტინქტებს, რადგან გაწაფვის დროს მას მოუხდება ისარგებლოს ძალის ბუნებრივი ინსტინქტებით.

გაწაფვა-დაგეშვის და ნადირობის ტერმინები ყველგან არის შემოღებული. ჩვენში კი, სამწუხაროდ, ისე არეულია ქართულ-რუსულ-ინგლისურ ფრანგული ტერმინები, რომ ხშირად არა თუ ძალის, პატრონიც ვერ ერკვევა მათში. დროა დავაზუსტოთ ქართული ტერმინები, რომლებიც ამჟამად შემოღებულია.

ტ ე რ მ ი ნ ე ბ ი :

თ ა თ ა — ბრძანება რაიმე ნებადართული მოქმედების შესახებ რებლად.

ე ც ი — ქამის ან ფრინველის ასაფრენი ნებაართვა.

ჯ ე ქ — დასაჯდომი.

და წ ე — დასაწოლი.

წ ი ნ — წ ი ნ — წ ი ნ წასასვლელი.

უ კ ა ნ — უკან გასაყოლი ან დასაბრუნებელი.

ა დ გ ი ლ ზ ე — ერთხელ მიჩენილ ადგილზე დასაწოლი.

ფ ე ხ თ ა ნ — ფეხდაფეხ გასაყოლი.

ა დ ე — ასადგომი.

ნ ე ლ ა — სიარულის ან ძებნის შესანელებელი.

მ ი ო ტ ა — საგნის ან მოკლული ნადირის მოსატანი.

ნ ა ხ ე — დამალული საგნის ან ნადირის მოსაძებნი.

ე ი — ფულუს ან თავის სოროში ცხვირის ჩაყოფის ასაკრძალავი.

გარდა ამ ტერმინებისა დადგენილია აგრეთვე ძალის ველზე მოქმედებათა აღსანიშნავი და სხვა საკირო ტერმინები:

ყნოსვა, სისწრაფე, ძებნის თვისება, ლტოლვა, ნაბული, თანაბული, მიახლოება, სბლამაზე, სტილი, მორჩილება.

მ ო კ ლ ე ძებნა — როცა ძალის ეძებს მცირე მანძილზე.

ფ ა რ თ ო ძებნა — როცა ძალის ეძებს დიდ მანძილზე.

ზ ე ყ ნ ო ს ვ ა — როცა ძებნის დროს თავალერილი გრძნობს ფრინველის სუნს.

ქ ე ყ ნ ო ს ვ ა — როცა ძებნის დროს თავი დაბლა მიაქვს და ისე გრძნობს ფრინველის სუნს.

ნ ა რ ე ვ ი — შთამომავლობა მიღებული სხვადასხვა ჯიშის ძალებისაგან.

ძ უ — დედალი.

ხ ვ ა დ ი — მამალი.

მ ძ უ ნ ა ო ბ ა — როცა ძუ ძალის ემზადება ხვადზე დასართავად.

დ ა რ თ ვ ა — ძუ და ხეადის შეერთება.

ი ნ ბ რ ი დ რ — ახლო ნათესავეების დართვით (და-ძმა, მამა-შვილი და საერთოდ ნათესავეები) მიღებული შთამომავლობა.

ს ტ ა ნ დ ა რ ტ ი — ჯიშის გამოსაცნობი ძირითადი ნიშნები.

ე ქ ს ტ ე რ ი ე რ ი — გარეგნობა (ძალის ჯიშის გამოსაცნობი ძირითადი გარეგანი ნიშნები).

ძალლის გაწავლა

„თათა“ და „ეცი“ როცა ლეკვმა თავისი ჯამიდან საქმლის ჭამა დაიწყო, შეაწყვეტინეთ მას ბრძანებით „თათა“, მოაცილეთ ჯამს საყელურზე ხელის წავლებით და თასმის მოწვევით, ანდა ოდნავ მათრახის დაკვრით. ამ დროს ლეკვი უკმაყოფილო თვალებით დაგიწყებთ ცქერას. რამდენიმე წუთის შემდეგ გადაუსვით მას თავზე ხელი მიუალერსეთ და ბრძანებით „ეცი“ მიეცით ნება განაგრძოს ჭამა.

ასევე მოიქეციეთ ყოველთვის, როცა მას რაიმე საჩუქარს მისცემთ. მოსწოთ მაგრად თასმა, ან დაემუქრეთ მათრახით და უბრძანეთ „თათა“. შემდეგ ალერსიანი სიტყვით „ეცი“ ნება დართეთ, რომ ჭამოს საჩუქარი.

ყოველივე ეს უნდა გაიმეოროთ ყოველდღე საქმლის ჭამის დროს ან მაშინ, როცა მას რაიმე საჩუქარს აძლევთ.

ერთ კვირაში ლეკვი ამასაც კარგად შეითვისებს.

„ადგილზე“. მოამზადეთ თქვენი ლეკვისათვის საწოლი ბინა, მიუჩინეთ მას მუდმივი ადგილი ოთახის ერთ-ერთ კუთხეში. ეს საწოლი გადააჩვევს მას უთავბოლო ხეტიალს ოთახის ერთი კუთხიდან მეორეში. ამით იგი ეჩვევა ერთ ადგილზე წოლას. როცა ძალმა იცის, სად არის მისი საწოლი ეს უკვე დაწყებითი გაკვეთილია, რომელიც დიდ როლს ასრულებს მისთვის მომავალში და აგრეთვე სხვა გაკვეთილების შესწავლაში. საწოლთან, კედელზე მუდამ მზად გქონდეთ დასაბმელი ჯაჭვი.

პირველ ყოვლისა ლეკვმა უნდა იცოდეს თავისი საწოლი, თავისი ადგილი. ამიტომ მას სერიოზული ტონით, ბრძანების კილოთი მკაცრად მიმართეთ „ადგილზე“. თუ ბრძანება არ შეასრულა, მაშინვე წაავლეთ ხელი საყელოში, მიიყვანეთ საწოლთან და დატოვეთ. პირველად ლეკვი ვერ მიხვდება რას მოითხოვენ მისგან, მაშინ გაიმეორეთ სიტყვა „ადგილზე“ და ოდნავ მათრახიც გადაჰკარით. თუ ამანაც არ გაქრას, მიიყვანეთ კვლავ საწოლთან და დააბით ჯაჭვით.

გახსოვდეთ, რომ ერთბაშად არ შეიძლება მოსთხოვოთ ლეკვს

ბრძანების კარგად შესრულება, აქ სიფრთხილეა საჭირო. ხშირად არ შეიძლება ერთი და იმავე გაკვეთილის დროს რაიმე ბრძანების განმეორება. ეცადეთ ლეკვს არ მობეზრდეს, ან არ შეძლდეს რომელიმე გაკვეთილი, წინააღმდეგ შემთხვევაში ლეკვი შეიძლება გაფუჭდეს. საზოგადოდ, ბრძანების შესრულების მოთხოვნა აუცილებელია, მაგრამ ეს უნდა ხდებოდეს თანდათანობით.

„ჯექ“. ყოველი გაკვეთილის დროს საჭიროა ლეკვისათვის მზად გვქონდეს ჯიბეში ან პატარა კოლოფში საჩუქარი (ყველის ან ხორცის პატარა პატარა ნაჭრები) და თქვენი პატარა მოწაფე დაასაჩუქროთ მხოლოდ მაშინ, როცა იგი როქელიმე ბრძანებას შეასრულებს.

„ჯექ“

აიღებთ ერთ ნაჭერს და უჩვენებთ ლეკვს. ლეკვი სიხარულით დაიწყებს თქვენს ახლო ხუთნკას, თამაშს და შეეცდება საჩუქრის მიღებას, თქვენ კი დასაჩუქრებას აკვიანებთ. ხახგრძლივი ლოდინის 5. პაკუ ჟორდანი

შემდეგ მას მოსწყინდება თქვენს ხელში საჩუქარზე ყურება და დაპირებს დაჯდომას. ამ დროს, ე. ი. როცა ლეკვი დაჯდება, იმ წამსვე ერთყვიით მას „ჯექ“ და მისცემთ საჩუქარს. თუ ლეკვი არ დაჯდა, მაშინ შეგიძლიათ ხელით დასვათ იგი, მეორე ხელით კი, როცა დაჯდება, საჩუქარი მისცეთ. ამ გაკვეთილის რამდენჯერმე განმეორების შემდეგ, ყოველთვის, როცა ლეკვი თქვენს ხელში ხორცის ან ყველის ნაჭერს დაინახავს, მოინდომებს დაჯდომას, თქვენც ამ შემთხვევაში ყოველთვის უნდა მოასწროთ ბრძანება „ჯექ“ და დაჯდომასთან ერთად დაასაჩუქროთ იგი. ყოველი ახალი გაკვეთილის დაწყებამდის საჭიროა გაიგეოროთ წინათ შეთვისებული გაკვეთილი.

სტვენაზე ან დაძახილზე მოხვლა. ლეკვი თავისუფლად თამაშობს ოთახში ან ეზოში, თქვენც იქვე ხართ. როცა სხვა მხარეს იყურება, დაუძახეთ მას სახელი, ან დაუსტვინეთ. ლეკვი მოირბენს თქვენთან. მოხვლისთანავე მას პირში ხორცის, ან ყველის ნაჭერი მიაგებთ. ასე გაიმეორეთ რამდენჯერმე დღეში, ლეკვიც ყოველთვის დაძახებისას ან დასტვენისას. თქვენთან მოირბენს, ვინაიდან მოვლის საჩუქარს, რომელიც მუდამ მზად უნდა გქონდეთ.

ერთი კვირის შემდეგ ლეკვი ამას ისე ითვისებს, რომ რა მანძილზეც უნდა იყოს დაშორებული თქვენგან, საკმარისია მოესმას ნაცნობი დაძახება ან სტვენა, იგი წამსვე გაჩნდება თქვენთან საჩუქრის მისაღებად. დაახლოებით ერთი თვის შემდეგ სტვენაზე მოხვლისათვის საჩუქარი აღარ გჭირდებათ. საკმარისია მხოლოდ ლეკვს მიუახლოვდეთ, თავზე ხელი გადაუსვათ და მოეფროთ ბრძანების შესრულებისათვის. თუ მინდორომი თავისუფლად მონავარდე ლეკვი სტვენაზე არ მოდის, საჭიროა შემდეგი: წაიყვანეთ იგი ტყეში, და როცა დაგშორდებათ დაიძალეთ ბუჩქებში. ან მოეჟარეთ ხეს და იქიდან უთვალთვალეთ ძაღლს. ძაღლი, თუ იგი შეჩვეული არ არის უმიზნოდ ხეტიალს, მაშინვე იგონებს პატრონის დაკარგვას. დაეძებს მას, თუმცა წარმოდგენილი არც კი აქვს, თუ როგორ მონახოს თავისი მასწავლებელი. ამ დროს დაუსტვინეთ ზედიზედ. გამოდით საფარიდან და ეჩვენეთ ძაღლს. ძაღლი დიდი სიხარულით ძოვარდება თქვენთან და ამასთან თუ რაიმე საჩუქარიც მიიღო სტვენის შთაბეჭდილება მისი ხსოვნიდან ძნელად გამოვა. ცხადია, ეს გაკვეთილი რამდენჯერმე უნდა გაიმეოროთ.

„უკან“ და „წინ-წინ“. ძაღლი თანამომბმული მიგყავთ სასერიონოდ. იგი ყოველთვის ცდილობს წინ წავიდეს. თქვენ მას უკან ეწვიეთ და ხშირად იმეორებთ: „უკან-უკან“ და თანამით აიძულებთ უკან ჩამოდგეს. როცა ძაღლი უკან ჩამოდგება, რამდენიმე წუთის შემდეგ სერი-

ნობის დროს გადახედეთ ძალს, თავზე ხელი გადაუსვით, მოეფერეთ და უბრძანეთ „წინ-წინ“, — ძალლი უსათუოდ წინ გავარდება, თქვენც მიჰყევით მას თასმით რამდენიმე წუთს, შემდეგ კვლავ გაიმეორეთ „უკან“, თასმით აიძულეთ უკან ჩამოდგეს და კვლავ რამდენიმე წუთის შემდეგ მოეფერებით უთხარით „წინ“.

ამრიგად, ორი-სამი დღის სეირნობის შემდეგ ძალს უკვე ესმის თუ რას ნიშნავს სიტყვები „უკან“ და „წინ-წინ“. ამის შემდეგ ბოხსენით მას საყელურზე თასმა და ბიეცით ნება ირბინოს იმდენი, სანამ არ მოიქანცება და არ გაგყვებათ უკან.

ყოველთვის, როცა ამის შემდეგ დააპიროს წინ წასვლა, ოღნავ დაჰკარით თასმის ან მათრახის წვერი და იმეორეთ სიტყვა „უკან“. ძალლი უკვე მიმხვდარია, მან იცის ამ სიტყვის მნიშვნელობა და არასოდეს არ წავა წინ თქვენს ნებადაურთველად. როცა ძალლი ამ ბრძანებას გარკვევით ასრულებს. პატრონი გაიქცევა წინ და იძახის „წინ-წინ“, „წინ-წინ“. ძალლი გავარდება, გაუსწრებს პატრონს, დარბის თავისუფლად, სანამ არ უბრძანებენ სიტყვით „უკან“, „უკან“.

„დაწე“ (ოთახში და მინდორში). „დაწე“-ს ლეკვს ასწავლიან ჩვეულებრივ საკმელის მიცემის დროს. მას უკრძალავენ ჭამას, სანამ არ დაწვება და ამ მდგომარეობაში არ დარჩება რამდენიმე ხანს.

გამწაფველი დგამს იატაკზე ჯამს საკმელით, მიიყვანს მასთან ლეკვს, უბრძანებს „დაწე“, დააწვება ხელით ზურგზე, ძალით დააწვინს და ამ მდგომარეობაში იმყოფება რამდენიმე ხანს. შემდეგ მოაშორებს ხელს ზურგიდან, უბრძანებს „ეცი“ და ნებას აძლევს ჭამოს. ეს უნდა განმეორდეს ყოველთვის.

აუცილებელია ლეკვ მიხვდეს, რომ სიტყვა „დაწე“ მისთვის დაწოლა და „ეცი“ კი ჭამის ნებართვა. ლეკვი ყოველთვის უნდა წებოდეს საკმელით სავსე ჯამთან და არ უნდა ეკარებოდეს მას, ვიდრე სათანადო ნებართვას არ მიიღებს. რამდენიმე დღის შემდეგ ლეკვს უკვე ესმის მისგან რასაც მოითხოვენ და უკვე საჭიროებას არ წარმოადგენს ხელით ძალდატანება მისი დაწოლის დროს.

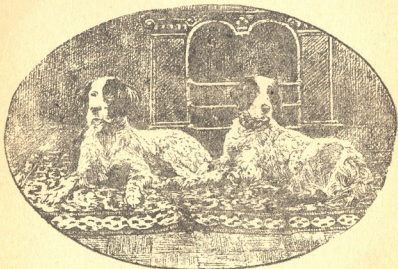
ხანგრძლიობა წოლისა და მანძილი ძალსა და საკმელით სავსე ჯამს შორის ყოველი გაკვეთილის შემდეგ უნდა გავადიდოთ, მაგრამ არ შეიძლება ლეკვს, და ისიც მშიერს, მოვთხოვოთ, რომ დიდხანს იწვეს გაუნძრევლად. ჯამისაგან ძალლის დაშორებით, ე. ი. მანძილის გადიდებით, ადვილად მივალწვეთ იქას, რომ ლეკვი დაწვება ბრძანების ძილებსთანავე მათნაც, როცა ის საკმელს ვერ ხედავს.

როცა ლეკვი გაკვეთილს კარგად ითვისებს, საჭიროა მისი დასაჩუქრება, და თუ ჯიუტობს და შეგნებულად არ ასრულებს იმას, რასაც მისგან მოითხოვენ, საჭიროა დასჯა. ყველა გაკვეთილის დროს

გამწაფველმა თავისი უნდა გაიტანოს და თანდათანობით აიძულოს ლეკვი შეასრულოს ის, რასაც მისგან მოითხოვენ.

ყოვლად დაუშვებელია დაწყებული გაკვეთილის მიტოვება, არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება საჩუქრის მიცემა, თუ ის ძალღმა არ დაიმსახურა. თუ ლეკვი ადგა ნებადაურთველად ადგილიდან ან მუცლით გაცოცდა (რაც ხშირია), ის უნდა მიიყვანოთ წინანდელ ადგილას, აიძულოთ იწვეს გაუნძრევლად და თითის ქნევით დაემუქროთ.

გაკვეთილები არ უნდა იყოს ხანგრძლივი, არ უნდა გრძელდებოდეს 10 — 20 წუთზე მეტს. როდესაც ლეკვი იმდენად შეითვისებს ბრძანებას „დაწე“, რომ მის გაგონებაზე დაუყოვნებლივ დაწება და ბრძანების მიცემამდის იქნება ოთახის ერთ კუთხეში, ამის შემდეგ თანდათან უნდა მივაჩვიოთ უსიტყვოდ დაწოლას, მარჯვენა ხელის ზემოთ აწევით.

„დაწე“

ბრძანება „დაწე“, პირველად უნდა გასცეთ დაბალი ხმით. ხელის აწევის შემდეგ, და რამდენიმე დღის შემდეგ შეიძლება ლეკვი დააწვინოთ უსიტყვოდ, ე. ი. ანიშნით ხელით, 5 — 10 მეტრის მანძილზე, ეზოში სეირნობის დროს. შემდეგ „დაწე“ უნდა დაუძახოთ მხოლოდ მაშინ, როცა ლეკვი მოინდომებს ადგომას მასწავლებლის ხელის დაწევამდე.

ინგლისური მეთოდით (დაწოლის დროს ცხვირის წინა ფეხებში ჩადება) წოლის მიჩვევა, გარდა იმისა, რომ მეტ დროს გვართმევს, არც არავითარ საჭიროებას წარმოადგენს, ძალღი უნდა წვებოდეს თავადერილი, რაც უფრო ადვილი მისაღწევია და გამოსადეგი.

აუცილებელია ლეკვი გაუნძრევლად იწვეს, სანამ ხელი აწეულია. თუ, მიუხედავად „დაწე“-ს გაპერობისა, ლეკვი არ ასრულებს ბრძანებას, უნდა მიხვიდეთ მასთან აუჩქარებლად, დინჯად, უსიტყვოდ, მოჰკიდოთ საყელურზე ხელი, იმავე „დაწე“-ს თქმით დააწვინოთ წინანდელ ადგილზე და გაბრუნდეთ თქვენს ადგილზე. რასაკვირველია, ხელის აწევა საჭიროა იმ შემთხვევაში, თუ ლეკვი თქვენ გიცქერით. ამიტომ წინასწარ ყოველთვის უნდა მიიპყროთ ლეკვის ყურადღება სტვენით. თუ საქმე გაქვთ დაუცხრომელ და ჯიუტ მოწაფესთან, მიწაში ჩასობილ პალოზე მიაბით საყელურით ლეკვი ისე მოკლედ, რომ მას არ შეეძლოს ადგომა. ოთახში შეიძლება პალო შესცვალოთ იატაკზე მიმაგრებული ხრახნილიანი რგოლით.

შემდეგ აიძულეთ თანდათან დაშორებით დაწოლა, დაახლოებით 50 ნაბიჯზე. ამ მდგომარეობაში ძალღი უნდა დარჩეს 2—3 წუთს, იმ შემთხვევაშიც კი, როცა გამწაფველი არ დგას ერთ ადგილას, დადის ირგვლივ მარჯვენა ხელაწეული და ხანდახან ძალღისკენ ზურგ-შექცეული. ბოლოს უნდა მივალწიოთ იმასაც, რომ ძალღი ხელის აწევისთანავე უცბად წვებოდეს მიწაზე.

საველე გაწაფვა გაშლილ ადგილზე, მინდორში უნდა დავიწყოთ მხოლოდ მაშინ, როცა ძალღი სრულიად ემორჩილება გამწაფველს. აქ მას აჩვევენ დაწოლას არა მარტო „დაწე“-ს ბრძანებითა და ხელის აწევით, არამედ იმ შემთხვევაშიც, როცა პატრონი თოფს უმიზნებს ან ისერის. თოფის დამიზნებისა და სროლის დროს დაწოლას საჭიროა შეეჩვიოს ლეკვი ჯერ კიდევ ოთახში, თუ კი ეს მოსახერხებელია.

ჯერ ბრძანება „დაწე“ უნდა დაემთხვეს დამიზნების მომენტს, რომელიც მარჯვენა ხელის აწევის ნაგვიერია, შემდეგ თანდათან დაავიანოთ ბრძანება დამიზნების დროს, ბოლოს სიტყვა „დაწე“ საჭიროც აღარ იქნება. რამდენიმე გაკვეთილის შემდეგ ყოველივე ამას ლეკვი ითვისებს და თამამად შეიძლება შეუდგეთ თოფის სროლის ხმაზე ლეკვის დაწოლის დაჩვევას.

ყოველი გაკვეთილის შემდეგ მოწაფემ შეთვისება-მორჩილებისათვის უნდა მიიღოს საჩუქარი, თუ რაიმე საკმეელი არა, ალერსი მაინც, რომ გაწაფვამ თავის მიზანს მიაღწიოს. ამ დროს საჭიროა ლეკვის ყურადღებას არაფერი არ იპყრობდეს, არ იყოს მის სიახლოვეს არა თუ დიდი ფრინველი, არამედ პატარა ჩიტიც კი, რადგან ძალღი შეიძლება ხშირად შეხვდეს ბელურას ან ქათმებს და იგი არ

უნდა დაეჩვიოს მათ ღვენას, თუ გაეკიდა რომელიმე ფრინველს, მაშინვე აუცილებელია ბრძანება „უკან“, დასტვეხა, ეს რომ განიმეორათ რამდენჯერმე ლეკვი აღარ გაეკიდება რაიმე ფრინველს, რასაც ნადირობისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს.

საზოგადოდ, ბრძანებით ძალის დაწოლა ზოგიერთ პირობებში უმაღლესი მიღწევაა. ხელის აწვევის, თოფის სროლის ან ფრინველის აფრენის დროს დაწოლას დაჩვეული ძალღი არასოდეს არ გაედევნება ფრინველს. ბევრია იმის მაგალითი, რომ ფრინველის მაღეგარი ძალღი უცბად შემოჰკვდომია ფიცხ მონადირეს.

„მოიტა“. მოტანის სწავლება უფრო ძნელი გაკვეთილია, ვიდრე სხვა რომელიმე გაკვეთილი. აქ მეტი სიფრთხილე და მოთმინებაა საჭირო. უსისტემოდ ან აჩქარებით დაწყებული ეს გაკვეთილი ისე შეაძულებს ძალღს საგნის მოტანას, რომ შემდეგ მისი ხელახლა დაწყება ან სწავლება უშედეგოდ დარჩება.

გაკვეთილის დაწყება უმჯობესია ლეკვობიდან (4 — 9 თვემდე). ამ გაკვეთილისათვის საჭიროა ისეთი დროს შერჩევა, როცა ძალღი კარგ ხასიათზეა, რაც გამოიხატება პატრონისადმი გადაქარბებულ ალერსში, თამაშში და სხვა ამგვარ ქცევაში. ამ დროს გადაგდებული საგანი ხშირად მოაქვს ძალღს შეცდომის დაუშვებლად.

როცა გამწაფველი საგანს გადააგდებს, საჭიროა ძალღი გაიგზავნოს საგანთან ბრძანებით „მოიტა“. საგანთან მისვლისას ძალღს უბრძანებენ „თათა“-ს, რის შემდეგ ძალღი საგანს ხშირად ნაბულს უკეთებს. ამ მდგომარეობიდან ძალღი უნდა მიიხმოს გამწაფველმა, მიუალერსოს და ბრძანებით „მოიტა“, კვლავ საგანთან გაგზავნოს, ახლაკი საგნის მოსატანად. როცა ძალღი მეორეჯერ მოიტანს საგანს, საჭიროა ბრძანებით „ჯექ“, იგი საგნით პირში უნდა დაჯდეს გამწაფველის წინ და ელოდოს სანამ საგანს არ გამოართმევენ.

საგნის გამოართმევის შემდეგ საჭიროა ძალღის დასაჩუქრება ყველის ან ხორცის ნაჭერით, რომელიც ხელში დამალული მზად უნდა გქონდეთ. ეს გაკვეთილი კვირაში სამჯერ საკმარისია და მისი ხშირ-ხშირად, გინდ ყოველდღე გამეორება არ ივარგებს.

თუ ლეკვი ჯიუტობს და ამ ხერხით არ ეჩვევა მოტანას, მაშინ მეორე საშუალებას უნდა მივიმართოთ: ძალღი თასმით უნდა მივიყვანოთ დერეფნის ან ოთახის ერთ კუთხეში და ვუბრძანოთ დაჯდეს. როცა ძალღი დაჯდება, გავუღებთ პირს, ჩავუგდებთ შიგ რაიმე სპეციალურად გაკეთებულ რბილ საგანს, მოვუქეროთ ყბებზე ხელს, რომ საგანი არ გააგდოს პირიდან და ამ მდგომარეობაში გავაჩერებთ რამდენიმე წუთს.

თუ ძალღი არ გვემორჩილება და საგანს პირიდან მაინც აგდებს,

მაშინ საყელურს ოდნავ მოვწევთ და ისევ ჩაუდებთ პირში საგანს. ამას გავიმეორებთ მანამ, სანამ ძალლი არ მიეჩვევა ამ ვარჯიშობას, პირს თავისუფლად არ გააღებს და თავს არ დაანებებს საგნის პირიდან გაგდებას.

ასეთი ვარჯიში საჭიროა ყოველდღე სამი-ოთხი დღის განმავლობაში. როცა ძალლი დაეჩვევა ჯდომას საგნით პირში, მას მოვშორდებით და ალერსით დავუძახებთ მოვიდეს ჩვენთან, ვიმეორებთ „მოიტა“. თუ ლეკვი საგნით მოვიდა, მას ვართმევთ საგანს და მაშინვე ვასაჩუქრებთ, თუ მოსვლამდე საგანი გააგდო, მაშინვე ვაბრუნებთ კუთხეში, კვლავ ჩაუდებთ პირში საგანს და საყელურით დაგვყავს ერთი კუთხიდან მეორეში.

როცა ამ სეირნობას კარგად შეითვისებს, შემდეგ თასმას მოვხსნით და უთასმოდ, საგნით პირში, დაგვყავს ერთი კუთხიდან მეორეში, ხან გზაში მივბრუნდებით, დავსვამთ, გამოვართმევთ საგანს და დავასაჩუქრებთ, შემდეგ ისევ ჩაუდებთ პირში საგანს და ვსეირნობთ.

„მოიტა“

როცა ამას კარგად შეითვისებს, შემდეგ გადავუგდებთ საგანს და ვუბრძანებთ „მოიტა“. საჩუქარს დაჩვეული ლეკვი უმეტეს შემთხვევაში აიღებს გადაგდებულ საგანს და მოირბენს ჩვენთან, ვუბრძანებთ მას „ჯექ“, გამოვართმევთ საგანს და დავასაჩუქრებთ.

წყლიდან საგნის გამოტანას ძალღი ზაფხულში უნდა შეეაჩვიოთ მაგრამ ამაზე ქვემოთ.

როცა ლეკვი იგეშება, ან პირველ წელს მუშაობს ველზე, არ უნდა გაგიტაცოს მოტანის შეჩვევამ და ძალღს არ უნდა მოსთხოვოთ მოკლული ფრინველის მოტანა. დასაგეში ლეკვის პატრონმა პირველ წელს უნდა დაიფიწყოს პირადი სიამოვნების მიღება ნადირობისაგან და მთელი ყურადღება ძალღს უნდა მიაპყროს.

პირველ წელს სრულიად საკმარისია, რომ ოთახში საგნის მოტანას დაჩვეულმა ლეკვმა ერთხელ ან ორჯერ თავის სურვილით მოგიტანოთ მოკლული ფრინველი.

მეორე წელს, როცა ძალღი უკვე კარგად დაიგეშება, ის ბრძანების მიცემისთანავე მოიტანს მოკლულ ფრინველს. უნდა მივალწიოთ იმას, რომ ძალღი უცბად არ მივარდეს მოკლულ ფრინველთან მოსატანად, არამედ უცადოს ბრძანების მიცემას, წინააღმდეგ შემთხვევაში ის დაეჩვევა ფრინველის დევნას, და ასეთი ძალღისაგან ნადირობის დროს უსიამოვნების მეტს ვერაფერს ვერ მიიღებთ. პირველ წელს მოტანას, ან მოკლულზე მივარდნას დაჩვეული ძალღი ფრინველს ამოფრენისას ეცემა ხოლმე და, რადგან ვერ იჭერს მისდევს მას. ყველა ამის შემდეგ, ცხადია, ძალღი ფუჭდება და მის გამოსწორებას დიდი ენერგია სჭირდება.

ძალღის დასჯა

ძალღის ცემა ხელით, ჯოხით ან ფეხით ყოველად დაუშვებელია. დაბმა და მათრახი (უჩანასკნელი უკიდურეს შემთხვევაში) საუკეთესო და საკმარის საშუალებად უნდა ჩაითვალოს ძალღის დასასჯელად, როცა იგი რაიმე დანაშაულს ჩაიდენს ან განზრახ არ შეასრულებს ამა თუ იმ ბრძანებას.

თუ ძალღი ლეკვობიდან იწაფება და იგეშება, უნდა ვეცადოთ სრულიად არ ვიხმაროთ მათრახი, მაგრამ თუ იგი აუცილებელია, მაშინ ის ისე უნდა გადაჰკრათ, რომ ნამდვილად ეტკინოს და ჩვეულებრივი მოფერება არ ეკონოს. უმჯობესია სრულიად არ შეამჩნიოთ (უყურადღებოდ დასტოვოთ) ძალღის რაიმე დანაშაული, ვიდრე დასაჯოთ იგი ისე, რომ მან ეს არ იგრძნოს.

დასჯა უნდა მოხდეს განსაკუთრებულ შემთხვევაში, იშვიათად, თორემ თუ ძალღი ხშირად ისჯება, ის ბოლოს ისე შეეჩვევა მათრახს, რომ შემდეგში მას არაფრად არ ჩააგდებს. მათრახით იშვიათად ნაცემი ძალღი მეტ შიშს გრძნობს, ვიდრე ის, რომელიც დანაშაულისათვის წარამარა გამათრახებელია. ალბათ ყველას აქვს გამოცდი-

ლი, რომ ხშირად ძალს მათრახის დანახვაც აშინებს, არა თუ მისი დარტყმა.

უნდა ვეცადოთ ძალის რაც შეიძლება მეტი სიყვარული დავიმსახუროთ, რადგან, მხოლოდ ამ შემთხვევაში მივიღებთ სასურველ შედეგებს. ძალს უნდა ერიდებოდეს, თანაც უნდა ეშინოდეს თქვენი; მხოლოდ მაშინ მოეპყრობა იგი ნდობითა და პატივით ყოველ თქვენს მოთხოვნას.

მეორე საშუალება, ე. ი. დაბმით დასჯაც, კარგ შედეგებს იძლევა. ძალს უყვარს თავისუფლად ყოფნა, სძულს ჯაჭვი (თასმა) და ამის გამო, თუ იგი რაიმე დანაშაულს ჩაიდენს, ან არ შეასრულებს თქვენს მოთხოვნა-ბრძანებას, საჭიროა მაშინვე დააბათ თავის ადგილზე. ორივე შემთხვევაში ძალლი უნდა დაისაჯოს იმ წუთშივე, როცა მან რაიმე დააშაფა, დაგვიანებული დასჯა არაავითარ სარგებლობას არ მოიტანს, სჯობს იგი დაუსჯელი დარჩეს.

ჩვენ ხშირად ვახსენებთ მათრახს, ვშიშობ, რომ იგი ვინმემ ბოროტად არ გამოიყენოს. ზაზგასმით უნდა აღვნიშნო, რომ ჩვენ საერთოდ წინააღმდეგი ვართ ძალის დასჯის, როცა ეს ცემა-ტყუების ხასიათს იღებს. მხოლოდ თუ ძალლი განზრახ, შეგნებულად არ ასრულებს თქვენს ბრძანებას, იგი უთუოდ უნდა დაისაჯოს დაბმით და, უკიდურეს შემთხვევაში, მათრახის ერთხელ, მხოლოდ საგრძნობლად გადაკვრიოთ. საერთოდ კი ყველა გაკვეთილი ალერსსა და საჩუქარზე უნდა ავაგოთ, თორემ, თუ მათრახით და ცემით მოინდომეთ ძალლის გაწაფვა, სასურველ შედეგებს ვერ მიიღებთ.

ქალის დაგეზვა

აქ ჩვენ უმთავრესად ლაპარაკი გვექნება ფრინველზე მონადირე ქალის დაგეზვის შესახებ. რაც შეეხება მღვერების დაგეზვას, ამაზე ცალკე ვილაპარაკებთ.

პირველი გაყვანა ველზე. დაგეზვის შესახებ აუცილებელია ვიცოდეთ შემდეგი:

1. ქალის დაგეზვა არ შეიძლება 9 თვეზე ადრე.
2. აუცილებელია დაგეზვამდე შევისწავლოთ დასაგეში ქალის ხასიათი.
3. დაგეზვა მაშინ უნდა დავიწყოთ, როდესაც ქალი უკვე დაჩვეულია სრულ მორჩილებას, იცის მნიშვნელობა სიტყვების: „დაწე“, „თათა“, „ნახე“, „წინ-წინ“, ნებადაურთველად არ ეცემა საჭმელს, ერთი სიტყვით, როცა გავლილია გაწაფვის მთელი კურსი.
4. ერთსა და იმავე დროს შეიძლება მხოლოდ ერთი ქალის გეზვა.
5. უკეთესია პირველად ქალი ჭაობის ფრინველზე დაიგეზოს.
6. გეზვა კარგია დილის 8 საათიდან 11 საათამდე და საღამოს 5 — 7 საათამდე.
7. პირველ ხანებში უნდა მოვერიდოთ მეტისმეტად სველ ჭაობს და ეკლიან ბუჩქნარს.

8. თუ ველზე, სადაც დაგეზვას ვაწარმოებთ ფრინველის საკმარაოდენობაა, 20 დღე სრულიად საკმარისია რომ ქალი დაიგეზოს. ახლა გადავიდეთ დაგეზვაზე, ე. ი. უმთავრესსა და აუცილებელზე ჩვენთვის და უფრო სერიოზულზე, სხვა გაკვეთილებთან შედარებით.

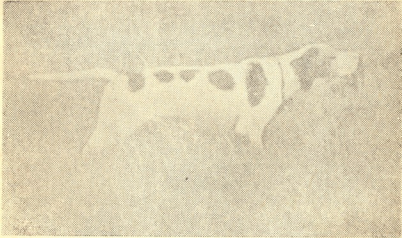
ყველაფერი, რაც აქამდე შევასწავლეთ ლეკვს, საჭიროა გამოვიყენოთ დაგეზვის დროს, ვინაიდან პირველი ნახული ფრინველიდან მიღებული შთაბეჭდილება ლეკვის გონებაში ამოუშლელი რჩება, საჭიროა ეს ფრინველი მას ისე ვაჩვენოთ, რომ არ მივცეთ საშუალება ლეკვმა რაიმე დაუშვებელი მოიმოქმედოს. ამიტომ მეტისმეტი

სიტხიზლე და დაკვირვებაა საჭირო ლეკვის საგემად გაყვანის პირველ ორ სამ დღეს.

დაგეშვისათვის ყველაზე უკეთეს დროდ მისი, ივნისი და ივლისი უნდა მივიჩნიოთ. ეს ის თვეებია, როცა ნადირობა აკრძალულია, მინდორში ხელს არავენ შეგვიშლის და არ ისმის წარამარა თოფის სროლა.

დაგეშვისათვის ყველაზე უკეთესია ჭაობის ფრინველები — ჭყიამპო (ბეკასი), ჭოვილო (დუბელი) და შემდეგ მწყერი. სასურველია ლეკვი პირველად ჭყიამპოზე და ჭოვილოზე დაიგეშოს. ესენი უფრო მეტ სუნს გამოსცემენ, ვიდრე მწყერი, და ძალისათვის შესაგრძობლად უფრო ადვილი არიან.

მართალია, ჭყიამპო ყველაზე უფრო ფრთხილი ფრინველია, ხშირად შორსაც ფრინდება, მაგრამ ძალლი ჩქარა უღებს მას ალლოს და როცა დაინახავს, რომ ჭყიამპო არ ითმენს ნაბულს, სუნის შეგრძობისთანავე თვითონ იჩენს სიფრთხილეს, ნელ-ნელი ლტოლევით უახლოვდება მას, როცა დარწმუნდება ფრინველის არსებობაში და მის სიახლოვეში უკეთებს ნაბულს.

პოინტერი ნაბულზე

მიდიხართ მინდორში, სადაც გეგულებათ ჭოვილო ან ჭყიამპო. ძალლი, რასაკვირველია, თასმით მიგყავთ. მიუახლოვდებით სანადირო ადგილს თუ არა, ძალლს თასმა მოხსენით, მოაბით საყელურზე გრძელი თოკი და უბრძანეთ ძალლს „დაწე“. რამდენიმე წუთის შემდეგ

ძალის უბრძანეთ „ნახე“, „ნახე“ და გაუშვით მინდორში, ქარის პირ-
დაპირ.

ძალის გაშმაგებული გავარდება და დაიწყებს უსისტემოდ, თავი-
სუფლად სირბილს და ძებნას. თქვენ დინჯად, აუჩქარებლად მიყვე-
ბით ძალს და, თუ იგი შორს წავიდა უსტინეთ. როცა თქვეთან
მოიბრუნს, იგი გაგზავნეთ იმ მიმართულებით, სადაც ფრინველი გე-
გულებათ, მხოლოდ უმჭველად ქარის პირდაპირ.

ხედავთ, რომ უცხად ძალმა სირბილი შეანელო, სრულიად შეი-
ცვალა, კუნთები დაეკიმა, ყელი მოიღერა და გაშეშდა. ცოტა ხნის
შემდეგ ნელი ნაბიჯით დაიწყო მიახლოება. მან, ცხადია, ფრინ-
ველს მიაგნო. თქვენც ნელა მიუახლოვდებით თოკის ბოლოს, რო-
მელსაც ძალის ძებნის დროს თან ატარებდა, ხელში აიღებთ მას,
ნელი ნაბიჯით მიხვალთ ძალთან და მოფერებით უბრძანებთ:
„წინ“, „წინ“. რამდენიმე ნაბიჯით წინ წაწევის შემდეგ ძალის გაი-
რინდება ნაბულზე.

ახლა ერთი წუთით დაივიწყეთ პირადი სიამოვნება, თოკის ბო-
ლოს გამოსდეთ რკინის პალო (რომელიც თან უნდა გქონდეთ) და
რაც შეიძლება მაგრად ჩაასვეთ მიწაში. შემდეგ წყნარად მიდით
ძალთან. ხელში მზად გქონდეთ მათრახი, მოეფერეთ. გააჩერეთ რაც
შეიძლება დიდხანს ნაბულზე და შემდეგ დააწვინეთ იგი, როგორც
ამას საკმლის მიცემის დროს შვრებით. შემდეგ წყნარად, ალერსით
და მოფერებით უბრძანეთ წინ წასვლა ფრინველის ასაფრენად.

ზოგჯერ პირველად ძალის ადგილიდან არ იძვრის, ამ შემთხვე-
ვაში საჭიროა შემოუაროთ ფრინველს, და თვითონ ააფრინოთ იგი.
აფრენისას ძალის ან შეშინდება და უკან დაიწევს, ან შეეცდება
ფრინველს გამოუდგეს, ან დაჯდება გაკვირვებული და ფრინველს
თვალს გაადევნებს.

პირველ შემთხვევაში, ანუ თუ ძალის მშინშარაა (რაც ყველაზე
სამწუხაროა), ნაბულიდან აფრენილი თითოეული ფრინველის ნაჯდომზე
უნდა მიიყვანოთ ძალის, დააწვინოთ, ეალერსოთ, მისცეთ საშუალებ-
ა კარგად დაეხოსოს ის ადგილი, სადაც ფრინველი იჯდა, დაასაჩუქ-
როთ, და სანამ სრულიად არ დაწყნარდება, ამყოფოთ იმ ადგილას.
ასეთი ძალისათვის თოკი და პალო საჭირო არ არის.

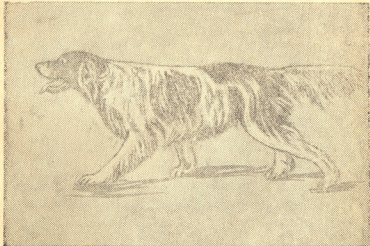
მეორე შემთხვევაში, ანუ როცა ძალის ცდილობს გაეკიდოს
ფრინველს, საჭიროა მას ოდნავ გადაჭკრათ მათრახი და უბრძანოთ
„დაწე“. მიწაზე დამაგრებული თოკი, რომელიც ძალს გაქცევის
დროს შეაჩერებს, მოხვედრილი მათრახი და ხმამაღლა ბრძანება „და-
წე“ — ფრინველის გაკიდების ყოველივე სურვილს დაუკარგავს.

მეორედ და მესამედ მინდორში გაყვანილი, საყელურზე თოკმოუბ-

მელი ძალდი ფრინველის აფრენისა და „დაწე“-ს ბრძანებისთანავე დაწევა მიწაზე. მესამე შემთხვევაში კი, როცა ვიცით, რომ ძალდი არ მისდევს ფრინველს, ყოველ აფრენისას საჭიროა მხოლოდ „დაწეს“ ბრძანება. არც აქ დაგავიწყდეთ საერთო წესი: ყოველ ბრძანების შესრულების დროს დაისაზუქრეთ თქვენი მოწაფე.

როცა ძალდი ყნოსვით იგრძნობს ფრინველის სიახლოვეს, საჭიროა შეანელოთ მისი სისწრაფე სიტყვით „ნელა“. თუ ძალდი მძიმედ ეძებს, დარბის თქვენს ირგვლივ და ჩერდება ხშირ-ხშირად, არ მისცეთ მას კვალის ჩხრეკის ნება.

განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიაქციოთ, რომ ძალდში არ განვითარდეს გადაჭარბებული სისწრაფე, ან მოდუნებული ძებნა; წინააღმდეგ შემთხვევაში ამ ორი თვისების გადაჩვევისათვის საჭიროა დიდი დრო, გამოცდილება და ცოდნა.

პრელი სეტერი ნაბულზე

ზემოთ ჩვენ ლაპარაკი გვქონდა ფრინველის გადევნებაზე. ფრინველის ან ნაფიოის. უმთავრესად კურდღლის გადევნება, ისეთი ხშირი შემთხვევეია, რომ მართლაც იშვიათად შეხვდებით ისეთ ძალდს, რომელსაც ეს ნაკლი არ ჰქონდეს ამის მიზეზი ისაა, რომ ჩვენი მონადირენი, გატაცებულნი ნადირობით, საგეში ძალდის მიერ ნაბულ პირველსავე ფრინველს ჰკლავენ. ყურადღებას არ აქცევენ დაგეშვას. ახლად დასაგეშ ძალდთან კი სრულებით არ არის საჭირო თო-

ფი. პირობით, თქვენმა ლეკვმა ათამდე ნაბული მაინც უნდა გაუყუროს თოს ფრინველს ისე, რომ არ გაიგოს თოფის ხმა და დასტკბეს მხოლოდ ნაბულით და ფრინველის აფრენით. ამიტომ აუცილებელია ლეკვი ატაროთ დასაგეშად უთოფოდ და პირველ ხანებში არ მოუკლათ მას ფრინველი, წინააღმდეგ შემთხვევაში იგი მიეჩვევა აფრენილი ფრინველის გაკიდებას და გადაჩვევა ძნელი იქნება. ამის გამო ბევრი კარგი ძაღლი ფუჭდება.

ძაღლის დაგეზვა თოფით

თუ პირველი ვაკეთებთ ლეკვმა კარგად შეითვისა, მინდორში მას უკვე ყველაფერი ესმის, რასაც მისგან მოითხოვენ: ეძებს ყნოსვით, აკეთებს მტკიცე ნაბულს, არ გაედევნება აფრენილ ფრინველს და სხვა, ამის შემდეგ იგი უნდა შევაჩვიოთ თოფის სროლის ხმას.

უმთავრესია ძაღლს თავიდანვე არ შეეშინდეს თოფის სროლის, ამიტომ მშიშარა ძაღლი გასროლის ხმას ოთახში უნდა შეაჩვიოთ. მაშინ ის დარწმუნდება, რომ თოფის გასროლა მას არაეითარ ზიანს არ მიაყენებს. მინდორში კი პირველად უნდა ვერიდოთ ხშირ სროლას. არასოდეს არ უნდა ესროლოთ იმ ფრინველს, რომელიც ძაღლმა ნებადაურთველად დააფრთხო ნაბულიდან, ყოველი გასროლის შემდეგ ძაღლი უნდა მიიხმოს მონადირემ, მოუაღეროს და უბრძანოს დაწვეს.

კარგად დაგეშილი ძაღლი ვალდებულია თოფის გასროლის შემდეგ მივარდეს პატრონთან და ელოდოს, სანამ მას არ უბრძანებენ ფრინველის ხელახლა ძებნას. დაგეშის დროს შეძლებისდაგვარად უნდა ვერიდოთ ხმაურობას (ყვირილს), რომელიც ხშირად აფრთხობს ფრინველს. დასაგეში ძაღლი არ უნდა ხედავდეს სხვა ძაღლს.

მონადირეების უმრავლესობა აუცილებლად თვლის, რომ ძაღლმა არა თუ მონახოს მოკლული ფრინველი, არამედ მოიტანოს კიდევ იგი.

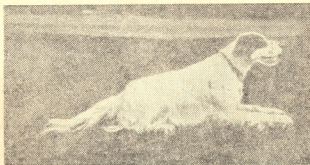
ფიცხი (ჩქარი) ძაღლისათვის მოტანის პირველ წელსვე სწავლება მავნებელია და ამიტომ ასეთი ძაღლი მოტანას უნდა შევაჩვიოთ მეორე წელს. ზოგჯერ ძაღლი თანდათან, უსწავლელად დაიწყებს მოკლულის მოტანას პატრონთან; ამ შემთხვევაში კარგია თუ მონადირე ფრინველის მოკვლის შემდეგ მიუბრუნდება ძაღლს ზურგით და მოაჩვენებს, რომ მას არ დაუხახავს ჩამოვარდნილი ფრინველი.

სანამ ძაღლი მოკლულ ფრინველს მოიტანდეს, საჭიროა მან ის მონახოს. ამისათვის სიტყვა „ნახეთი“, ძაღლს უბრძანებენ ეძებოს იმ მიმართულებით, საითაც ჩამოვარდა ფრინველი (ბოლოს ძაღლი თვი-

თონ ეჩვევა ადგილის დამახსოვრებას), და როდესაც ძალის გააკვ
თებს ნაბულს, მონადირე მიდის მასთან და ეუბნება „მოიტა“. (ამ
დროს სიტყვა „ეცის“ ერიდეთ, რადგან ეს სიტყვა ალიზიანებს ძალს).

თუ ფრინველი დაჭრილია და არა მოკლული, არაერთარ შემთხვე-
ვაში არ უნდა მისცეთ ნება ძალს სდიოს დაჭრილს და მით უფრო
მონადირე არ უნდა ცდილობდეს ასეთი ფრინველის დაჭერას. ამ
შემთხვევაში უკეთესია ხელმეორედ ესროლოთ და მოკლათ დაჭრილი
ფრინველი, ან სრულებით მიაწვდით მას თავი. დაჭრილი ფრინველი
ალიზიანებს ძალს და თუ მან ის დაიჭირა, მიეჩვევა მოკლულის
წიწკნას, რაც დიდი ნაკლია ძალისათვის.

მოკლული ფრინველი ძალმა უნდა მონახოს მხოლოდ მაშინ,
როცა სრულიად დამწვრილებია. თუ ეს საშუალება არ სჭრის, თას-
მით მიიყვანეთ ძალი მოკლულ ფრინველთან, და როცა მან დაიწყოს
ფრინველის წვალემა, დასაჯეთ მათრახით. ეს უნდა განმეორდეს მა-
ნამ, სანამ ძალი „თათას“ ბრძანებაზე არ დააგდებს მოკლულ ფრინ-
ველს, უკიდურეს შემთხვევაში შეიძლება მიემართოთ მსუბუქ პირ-
ბადეს.

მწოლიარე ნაბული

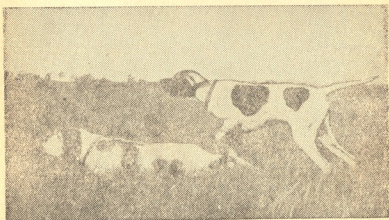
ძალის მთავარი ღირსება არის ჭაობში ან შინდორზე ფართო
ძებნა და ზეყნოსვა. ტყეში ნადირობის დროს კი ყველა ეს არ არის
შაინცა და მაინც მნიშვნელოვანი. ფართო ძებნა ტყეში თუ საზიანო
არ არის, არც სასარგებლოა. ლეკვი, რომელიც დაგეშილია პირვე-
ლად ტყის ფრინველზე, კარგავს ფართო ძებნის უნარს და როცა
მოხვდება ღია ადგილს, ეჩვევა ჭეყნოსვას, ე. ი. ეჩვევა ფრინველ-ნადი-
რის კვალდაკვალ დევნას. ყველაზე მეტი ყურადღება ტყეში ნადირო-
ბის დროს ფრინველთან ძალის მისვლის ხერხებს უნდა მიექცეს.

ყველაზე უკეთესია, როცა ძალღი უახლოვდება ფრინველს. ბუდარს ფრთხილად, უვლის ირგვლივ, არ აძლევს ფრინველს გაპარვის საშუალებას, ამწყვდევს რგოლში და უკეთებს ნაბულს. მაგრამ ეს თვისება აქვთ მხოლოდ იშვიათი კუის მქონე და მეტისმეტად კარგად დაგეშილ ძაღლებს. ძაღლის მიერ ფრინველის, განსაკუთრებით მწყერის ან ხოხობის რგოლში მოქცევა, საუკეთესო ხერხია.

წყალში ჩასვლა

წყალში ჩასვლას ძაღლი ეჩვევა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა მას თვითონ აქვს წყალში ჩასვლის ხალისი, თანაც იცის მოტანა. არის რამდენიმე გაკვეთილი წყალში ჩასვლის შესაჩვევად.

მოსატანი საგანი ძაღლს ჯერ უნდა გადაუგდოთ წყლის ახლოს, შემდეგ ნაპირზე, და თანდათან მიაჩვიოთ მდინარის შუაგულიდან მის გამოტანას. ამისათვის აუცილებელია ხანდახან თვით მონადირე ჩავიდეს წყალში. ნივთის გადაგდებისთანავე, სიტყვებით „წინ-წინ“, „ნახე“, მონადირე თვით უნდა შევიდეს წყალში. ამ შემთხვევაში ძაღლი გაჰყვება მონადირეს და რამდენიმე გაკვეთილის შემდეგ, თავისთავად დაიწყებს წყლიდან საგნის გამოტანას.

პოინტერის თანნაბული

ამ გაკვეთილის ჩატარება მიზანშეწონილია აგრეთვე ცურვის დროს. ზაახულში, პირველი გაკვეთილის დროს, წყალში გადასადგებად კარგია თან იქონიოთ კარგად გამამარი პურის ნაჭერი, რო-

მელიც გადაგდებამდე დააყნოსვინეთ ძალს. საზოგადოდ, ამ გაქვეითების ჩატარებისას ძალში მშვიერი უნდა იყოს. თუ ლეკვი გაჯიშტდა და წყალში არ ჩავიდა, ყველაზე უკეთესია იშვოვით წყალში კარგად ჩამსვლელი გამოცდილი ძალში. ლეკვი რომ დაინახავს წყალში სხვა ძალს, შეშურდება და თვითონაც აუცილებლად ჩავა. თუ ძალის ხელით ჩაგდეთ წყალში, რისი მაგალითი ხშირია, მას სრულიად შესძულდება წყალი და აღარ მიეკარება.

ფრინველის დევნის გადაწყვეტა

ჩვენში თითქმის ყველა ძალის მისდევს ფრინველს. მისდევს შორ მანძილზე, მონადირე კი ნაწყენი უცდის, თუ როდის მოისურვებს მისი ძალის უკან დაბრუნებას. დარცხენილი ძალის, დამნაშავეის ქცევით, კუდამოძუებული, მოგვიანებით ბრუნდება პატრონთან, პატრონი მას მწარედ სცემს, მაგრამ ასეთი დასჯა ვერავითარ შედეგს ვერ იძლევა, და ამგვარად ძალის მისდევს მეორე და მესამე ფრინველსაც. ამის მიზეზი ის არის, რომ ძალის თავიდანვე არ არის დაჩვეული მორჩილებას.

თუ ძალის ფრინველს მისდევს, საჭიროა. შემდეგი: თოკობმული ძალის წაიყვანეთ იმ მიმართულებით, სადაც ფრინველი გეგულდება, რამდენიმე ხნის შემდეგ დაინახავთ, რომ ძალმა იგრძნო ფრინველის სიახლოვე, გაემართა მისკენ, და უცბად გაშეშა ნაბულზე. თქვენ მას მიჰყევით ფეხდაფეხ. როცა ძალის ნაბულზეა, ფრთხილად და სწრაფად აიღეთ თოკის ბოლო ხელში, გადაიტანეთ ძალისაკენ 10 ნაბიჯით მაინც, და თოკობმული პალო მაგრად ჩაასვით მიწაში. შემდეგ, მათრახით ხელში მიდით წყნარად ძალთან, და უბრძანეთ: „წინ წინ“. ფრინველი აფრინდა. ძალის გამოუდგა მას, მაგრამ რამდენიმე ნაბიჯი და... მიწაში ჩასობილ პალოზე მიბმულმა თოკმა ისე მაგრად მოიქნია ძალის, რომ ის ყირამალა გადატრიალდა ჰაერში და დაეცა მიწაზე. თქვენ იმავე დროს უბრძანეთ „დაწე“. ძალის გაცილებული წევს მიწაზე. თქვენ მიხვალთ, გაუმეორებთ „დაწე“ და უყურებთ მას. ხუთი წუთის შემდეგ ძალის მიიყვანეთ იმ ადგილას, სადაც ფრინველი აფრინდა, დააწვინეთ და უცადეთ, სანამ დამშვიდდებოდეს. რამოდენიმეჯერ გამეორებული ასეთი გაკვეთილი ნაცადი საშუალებაა ფრინველის გამოდევნების გადასაჩვევად.

როცა ამის შემდეგ ძალის გადაეჩვევა ფრინველის დევნას, მოხსენით თოკი და უთოკოდ გაიმეორეთ გაკვეთილი, ფრინველის ყოველ ნახვაზე არ დაივიწყოთ ბრძანება „დაწე“.

ჩვენ ზემოთ ვილაპარაკეთ მიხდორში ძალის დაგეშაზე. იქ 6. პაქუ ჟორდანი

მოყვანილი გაკვეთილების კარგად შეთვისების შემოწმება საველე გამოცდებზე შეიძლება. მოვიყვანოთ იმ წესებს, რომელთა დაცვა საჭიროა საველე გამოცდა-შეჯიბრების დროს.

ძაღვის გამოყვანა გამოცდებზე

ძაღვის საველე გამოცდისას გამომყვანმა უნდა გამოიჩინოს რაც შეიძლება ნაკლები მღვლეარება. საჭიროა მეტი სიღინჯე და ხასიათის სიმტკიცე, ბრძანებები მისცეს ძაღლს წყნარად, მკაფიოდ, მხოლოდ ერთხელ, ისიც ნელი ხმით (ყვირილი ნაკლია). გამოცდების დროს რაც შეიძლება მეტი თავისუფლება და ინიციატივა უნდა მიეცეს ძაღლს, იგი შეგნებულად (და არა შიშით) უნდა ასრულებდეს თავისი გამომყვანის ბრძანებას.

საუკეთესოდ შეფასდება იმ გამომყვანის მუშაობა, რომელიც უხელმძღვანელებს ძაღლს უსიტყვოდ, ხელის ნიშნებით და სასტეფენით. ძაღლი, რომელიც სრულიად არ ასრულებს გამომყვანის ბრძანებას, გამოცდებიდან იხსნება და შეუფასებელი რჩება. გამომყვანს ეკრძალება ისეთი რაიმეს ჩადენა ძაღლის გამოცდის დროს, რაც მსაჯებს შეცდომაში შეიყვანს.

სეტერების თანნაბული

ნაბულზე ფრინველის აფრენის შემდეგ გამომყვანს ევალეზა თოფის ერთხელ გასროლა ჰაერში, რომ ამით გამოიძევებს, თუ როგორ მოქმედებს ძალზე თოფის ხმა.

ძალი უხდა გაჰყვეს გამომყვანს ფეხდაფეხ უთასმოდ. უნდა წავიდეს ფრინველის საძებნად ნაჩვენები მიმართულებით და ახალი ბრძანებით შეცვალოს მიმართულება. ფრინველის აფრენის დროს უნდა გაჩერდეს ან დაწვეს თავისით, ან ბრძანებისთანავე. აფრენილი ფრინველის გამოკიდება ძალს გეშვის ნაკლად ჩაეთვლება, ამიტომ მიღწევაა, როცა ძალი ფრინველის აფრენისთანავე წვება, ან რჩება ადგილზე.

ახლა გავარკვიოთ, თუ რას ვკულისხმობთ მორჩილებად ან რა ბრძანების ასრულება მოეთხოვება ძალს ნადირობის დროს:

1. ფეხდაფეხ გაჰყვეს ძალი მონადირეს თასმამოუბმელი და მიღებული ბრძანებისთანავე დაუყოვნებლივ გავარდეს მინდორში სანადიროდ.

2. ყოველ დაძახებაზე ან სტვენაზე გაუგონოს მონადირეს და, საჭირო შემთხვევაში, სწრაფად მიიბინოს მასთან ნიშნის მიცემისთანავე.

3. ძებნოს და მონახოს ჩვენებით, ე. ი. ეძებოს იქ, სადაც მას მიუთითებენ.

4. ფრინველის აფრენის შემდეგ, მოჰყვება ამას თოფის სროლა თუ არა, ძალი უნდა დარჩეს ადგილზე ან დაწვეს მიწაზე, ან თავისთავად, ან მონადირის ბრძანებით. საერთოდ ფრინველის აფრენის შემდეგ თოფის გასროლა მასზედ გავლენას არ უნდა ახდენდეს.

მდევარის დახვეწა

ახალგაზრდა მდევარი ძალის დაგეშვა ხდება მისი ფიზიკური განვითარების და მომწიფების მიხედვით, დაახლოებით 10 თვის შემდეგ.

მინდორში გაყვანამდე ძალი უნდა იყოს მიჩვეული საყვირზე ან სხვა რაიმე დასაძახებელ ნიშანზე მონადირესთან მისვლას. მას უნდა ესმოდეს საყვირის მნიშვნელობა, საყვირი უნდა ვიხმაროთ დროგამოშვებით, თუ ნადირმა ძალი შორს გაიტყუა, რაც ხშირი შემთხვევაა, მონადირე დროგამოშვებით ეძახის ძალს საყვირით, რათა კავშირი ძალსა და მონადირეს შორის არ გაწყდეს.

როგორც ახალგაზრდა, ან უკვე დაგეშილ ძალთან მუშაობის დროს, როცა ნადირი ბუნაგში წევს და ძალს უძნელდება ნადირის ნახვა და აგდება, მიზანშეწონილია მონადირე დაეხმაროს ძალს ხმამალა, მაგრამ იშვიათი შეძახილით, ხმაურობით, ნადირის ბუნაგზე მითითებით, გაამხნეოს ძალი, სანამ მდევარი ნადირის სუნს არ იგრძნობს, არ დაადგება მის კვალს, არ აავდებს და არ დაედევნება მას ყფით.

მონადირე უნდა იყოს კარგი მსროლელი. მან უნდა მოკლას ახალგაზრდა ძალის მიერ პირველად ნახული ნადირი და დაასაჩუქროს ძალი გეშით, ე. ი. აჭამოს ნადირის შიგნეული და სისხლი.

ახალგაზრდა ძალის მიერ პირველად დამუშავებულ ნადირის გეშით დაჯილდოება ერთ-ერთი მთავარი ამოცანაა, ამისათვის თუ მონადირეს, რომელიც ძალს გეშავს, თავის იმედი არა აქვს, აუცილებელია თან ახლდეს კარგი მსროლელი, რომ ნადირი უსათუოდ იქნას მოკლული.

თუ დაგეშის დროს ძალი შორს წავიდა, გაიტყუა ნადირმა და ძალის ხმა არ ისმის, მონადირე უნდა წავიდეს იმ მიმართულებით, სადაც ძალია და მოიხმოს იგი საყვირით. თუ ნადირობის დამთავრების შემდეგ ძალი არ დაბრუნდა, საჭიროა მონადირე დაელოდოს ძალის დაბრუნებას, უკიდურეს შემთხვევაში მონახოს ძალი, წი-

ნალმდეგ შემთხვევაში მოსალოდნელია ძალი დიკარგოს ან ნადირის მსხვერპლი გახდეს.

მდევარი ძალის სავლე ღირსებებს შეადგენს:

ძებნა — მდევარი უნდა ეძებდეს რაც შეიძლება ფართოდ, დამოუკიდებლად, არ უნდა დარბოდეს უმიზნოდ, ეძებდეს, სადაც ნადირის საყვარელი ადგილებია და არ უნდა კარგავდეს კავშირს მონადირესთან.

ალო — უნდა არკვევდეს, თუ სად შეიძლება იყოს ნადირი, და აქედან გამომდინარე ჩქარა აავდოს ნადირი საწოლიდან.

ოსტატობა — უნდა არჩევდეს ნადირის კვალს და, თუ უკანასკნელი დაკარგა, ჩქარა იპოვნოს იგი.

ყნოსვა — როგორც ყველა სანადირო ძალის, ისე მდევარის ერთ-ერთი მთავარი სავლე ღირსებაა, რომლის გარეშე ალოს და ოსტატობას ვერ გამოიჩენს.

ეინი — შეუპოვრად, ენერგიულად, დაუზარებლად უნდა სდიოს ნადირს და არ მიატოვოს იგი.

ხმა — მდევარს უნდა ჰქონდეს ხმა ძლიერი, ხმოვანი და ლამაზი, როგორც მონადირენი იტყვიან — მუსიკალური.

სისწრაფე — სწრაფი უნდა იყოს ნადირის დენის დროს.

გამძლეობა — ხანგრძლივად და ენერგიულად უნდა მუშაობდეს, არ შეანელოს ძებნა და სისწრაფე.

გაგონება — სწრაფად უნდა მივიდეს მონადირესთან საყვირის ხმაზე ან მოხმობის სხვა პირობით ნიშანზე.

მორჩილება — ძალი უნდა მიჰყვებოდეს მონადირეს ღვედ-მობმული, გზაში არ სღვედეს შინაურ ცხოველს ან ფრინველს, საყვირზე ან დაძახებაზე მივიდეს პატრონთან.

აქვე უნდა დაუმატოთ, რომ წყვილ და დასტა მდევარმა ძალებმა მუშაობის დროს უნდა გამოიჩინონ აგრეთვე ორი დამატებითი ღირსება:

დახმარება — ე. ი. ერთი უნდა დაეხმაროს მეორეს, თუ კი მეორემ უწინ აავდო საწოლიდან ნადირი.

სისწრაფის თანასწორობა — წყვილი მდევარი უნდა იყოს ერთნაირად ფეხმარდი და სწრაფი.

საერთოდ, მდევარი ძალის დაგეშა უმთავრესად პრაქტიკის, ხშირი ნადირობის შედეგად ხდება. როგორც ყველა სანადირო ძალი, ისე მითუმეტეს მდევარი, მაშინ არის სრულყოფილად დაგეშული, როდესაც მას ნადირის ნახვისა და დენის დიდი პრაქტიკა აქვს.

ძალღების გამოცდა, შეჯიბრებები და გამოფენები

ფრინველზე სანადირო ძალღების საველე გამოცდები და
შეჯიბრებები

სანადირო ძალღების საველე გამოცდა-შეჯიბრებას კარგა ხნის ისტორია აქვს.

რუსეთში პირველი საველე გამოცდა 1887 წელს ქ. პეტერბურგში გაიხართა. იგი მაშინ ახლად დაარსებულმა ჯიშიანი ძალღების მოყვარულთა საზოგადოებამ მოაწყო.

მოსკოვის მონადირეთა საზოგადოებამ საველე გამოცდა პირველად მოაწყო 1890 წელს.

საქართველოში პირველი საველე გამოცდა 1922 წელს მოეწყო. წინათ სანადირო ძალღების საველე გამოცდის მიზანი ძირითადად განსხვავდებოდა მისი ეხლანდელი მიზნისაგან. გამოცდა-შეჯიბრება იმართებოდა არა საუკეთესო ძალღების გამოვლინების და შემდეგ შათი სანაშენოდ გამოყენების მიზნით, არამედ ძალღის მეპატრონეები ერთიმეორეს ეჯიბრებოდნენ, გატაცებული იყვნენ ჯიბრებით, ამით კმაყოფილდებოდნენ და, საერთოდ, ჯიშიანი ძალღების გამრავლებაზე არავინ ფიქრობდა.

საბჭოთა ხელისუფლების დაბყარებისთანავე დაისვა საკითხი ნადირობის საქმის მოწესრიგების შესახებ. ერთ-ერთ ამოცანად იმთავითვე ცნობილი იქნა ჯიშიანი ძალღების მოშენების ორგანიზაცია. ფრინველის სანადირო ძალღი სხვა ჯიშის ძალღებისაგან განირჩევა თავისი განსაკუთრებული თვისებებით, ეს თვისებები ხანგრძლივი ცდების, შერჩევის, დაკვირვებების და ამ მხრივ გაწეული ენერგიული მუშაობის შედეგია, და რადგან ეს საჭირო თვისებები მემკვიდრეობითა, ე. ი. გადადის შთამომავლობაზე, ჩვენ უნდა ვისარგებლოთ ამით, გამოვარკვიოთ ისინი ველზე გამოცდის საშუალებით და სათანადო შეფასებით ამოვარჩიოთ ძალღთა შორის უკეთესი და გამოვიყენოთ იგი როგორც მომშენებელი.

საველე გამოცდების მიზანია, აგრეთვე, გამოვიმუშაოთ და გავავრ-

ცელოთ სანადირო ძაღლის გაწაფვა-დაგეშის სწორი მეთოდები, რადგან ისინი აუცილებელია და ხელს უწყობს ძაღლის ყველა თვისებების გამომჟღავნებას.

მე პირადად მოკლებული ვარ მეცნიერულ ცოდნას, თვისებების მემკვიდრეობაზე ლაპარაკი ჩემს შესაძლებლობას აღემატება, ეს ჩემი შრომა შედეგია მხოლოდ და მხოლოდ მეძალეობის დარგში დიდი ხნის მუშაობის, გამოცდილების და დაკვირვებებისა, რითაც მე ის დასკვნა გამოვიტანე, რომ წინაპრების მიერ ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში შექმნილი თვისებები და ნიშნები მემკვიდრეობითაა ამისათვის, როცა ჩვენ დავეძებთ სანაშენო ძაღლებს, უნდა უპირატესობა მივცეთ ისეთებს, რომლებიც ჩვენთვის საჭირო სავლე ღირსებებს მკაფიოდ გამოამჟღავნებენ ველზე მუშაობის დროს და რომლებსაც შეუძლია აქვთ ეს თვისებები გადასცეს თავის შთამომავლობას.

თავისთავად ცხადია, რომ ძაღლის ერთხელ გამოცდით (ერთ გამოცდაზე) ვერ მივალწევთ დასახული ამოცანის გადაწყვეტას. ძაღლი უნდა შევისწავლოთ თანდათანობით, შევისწავლოთ მისი წინაპრები, კარგად გავსინჯოთ და შევისწავლოთ როგორც წინაპრების, ისე თვით ძაღლის გამოცდების შედეგები და შემდეგ გამოვიტანოთ დასკვნა—შეიძლება თუ არა გამოვიყენოთ იგი, როგორც მომშენებელი.

სად და რა ფრინველზე უნდა მოეწყოს ძაღლების გამოცდა - შეჯიბრება

სავლე გამოცდა-შეჯიბრება უნდა მოეწყოს გაშლილ მიწაზე, ისეთ ადგილას, სადაც ნაკლებადაა მაღალი მცენარეები ან ნათესები, ჩირგვები და სადაც როგორც მსაჯებს, აგრეთვე ძაღლის პატრონს და სხვა დამსწრეს საშუალება ექნებათ თვალყური ადევნონ ძაღლის მუშაობის ყველა დეტალს.

გამოცდა შეჯიბრება სასურველია მოეწყოს ქაობის ფრინველზე (კოვილო, ჭყიამპო), და თუ ქაობის ფრინველი არ არის, იმ შემთხვევაში, მწყერზე ან ხობობზე.

საერთოდ, ქაობის ფრინველზე გამოცდას უპირატესობა აქვს, რადგან ეს ფრინველი, როგორც გაზაფხულზე ისე შემოდგომაზე, ცალ-ცალკე ზის ბალახში და ერთეულად ფრინდება, ნაკლებად სტოვებს კვალს მიწაზე, ძაღლი მას უფრო კარგად ყნოსავს, ვიდრე მწყერს ან ხობობს, და, რაც მთავარია, შორს არ მიდის აფრენის შემდეგ, ეს კი საშუალებას გვაძლევს უფრო ზუსტად გამოვარკვიოთ, თუ რა მანძილზე იყნოსა ძაღლმა იგი.

ებლა ორიოდ სიტყვა საველე გამოცდა-შეჯიბრზე ძალის მოყვანის შესახებ.

ხშირად მონადირენი გაურბიან თავის ძალის გამოყვანას გამოცდებზე და მიზეზად ასახელებენ იმ გარემოებას, თითქოს გამოცდა-შეჯიბრებაზე ძლიერ რთული ამოცანები იდგას გამოსაცდელი ძალის და მისი გამოყვანის წინაშე. უნდა ხაზგასმით აღვნიშნოთ, რომ გამოცდა-შეჯიბრებაზე ძალს მოეთხოვება იგივე, რაც ჩვეულებრივ ნადირობის დროს, ე. ი. ძალმა უნდა მონახოს ფრინველი, გაუკეთოს ნაბული, ააფრინოს იგი და სხვა არაფერი.

მართალია, სასურველი არ არის, როცა ძალდი აფრენილ ფრინველს მისდევს, მაგრამ ამ შემთხვევაში ძალდი არაფერ შუაშია, ეს დავეშვის ბრალია და ასეთი „დანაშაული“ ძალდის ფრინველების შეფასებაში არავითარ როლს არ თამაშობს.

საველე გამოცდაზე ძალდების შეფასება და მათი დაჯილდოება

საველე გამოცდა-შეჯიბრებაზე გამარჯვებულ ძალებს აჯილდოებენ I, II, III ხარისხის დიპლომით და აგრეთვე ჩემპიონის სახელწოდებით.

ძალების შესათვალად არსებობს 100 ნიშნიანი სისტემა, რომლის ცხრილი დაყოფილია 14 ნაწილად; 13 ნაწილში ჩამოთვლილია ძალდის საველე ყველა თვისება, რომლებიც შეფასებულ უნდა იქნას გამოცდის დროს, ხოლო მე-14 ნაწილში კი საერთო ნიშანია.

ყნოსვა			ძებნა			სტილი			ძალდის მომზადება			საერთო ნიშანი	დიპლომის ხარისხი და ჯილდო	
პირი	ხუტი	მადლი	სისწრაფე	მანერა	ლტოლვა	ნაბული	მიახლოება	სულის სტილი და სიმსუბუქე	ნაბული	ლტოლვა და მიახლოება	მიზანშეწონილი დამოუკიდებელი მუშაობა			მოთჩილება
10	10	5	10	10	5	5	10	5	5	5	10	10	100	

ცხრილში ყველგან აღნიშნულია უმაღლესი ნიშნები, ე. ი. ნიშნების მაქსიმუმი. საჭიროა აგრეთვე ვიცოდეთ ნიშნების მინიმუმი, რომელთა შეგროვება აუცილებელია გამოცდის დროს დიპლომის მისაღებად.

პირველი ხარისხის დიპლომი ძალს ეძლევა იმ შემთხვევაში, თუ
კი იგი ცხრილის საერთო ნიშანში დააგროვებს 80, ხოლო პირველ,
მეორე და მესამე განაყოფში, ე. ი. ყნოსვაში არა ნაკლებ 20.

მეორე ხარისხის დიპლომისათვის ძალმა უნდა დააგროვოს სა-
ერთო ნიშანი 70, ხოლო ყნოსვაში—18.

მესამე ხარისხის დიპლომისათვის საჭიროა საერთო ნიშანი 60,
ხოლო ყნოსვაში—16.

ჩემპიონის სახელწოდება ენიჭება ძალს, რომელიც ყნოსვაში
მიიღებს ნიშანს 22 და საერთო ნიშანი კი იქნება არა ნაკლებ 85.

ჩემპიონი ორნაირია: აბსოლუტური ჩემპიონი, ე. ი. როდესაც ეს
სახელწოდება ძალს სამუდამოდ ენიჭება, და მიმდინარე წლის ჩემ-
პიონი.

აბსოლუტური ჩემპიონის სახელწოდების მისაღებად ზემოთ მო-
ყვანილი ნიშნების რაოდენობა აუცილებელია. ხოლო მიმდინარე წლის
ჩემპიონის სახელწოდება ენიჭება ყველაზე უფრო მეტი ნიშნების მომ-
გროვებელ ძალს.

საერთოდ, სავიელე გამოცდა-შეჯიბრებაზე დიპლომების რიცხვი
არ არის განსაზღვრული. ერთსა და იმავე ჯგუფში ერთი და იმავე
ხარისხის დიპლომი შეიძლება მიიღოს რამოდენიმე ძალმა, მხოლოდ
უპირატესობა ეძლევა იმ ძალს, რომელსაც ნიშანი ყნოსვაში და სა-
ერთო ნიშანი მეტი ექნება.

ყნოსვა. ყნოსვა არის ყნოსვის ორგანოს საშუალებით მანძილზე გა-
მორკვევა ცოცხალი ფრინველ-ნადირის სუნის; ლტოლვა-მისწრაფება ამ
სუნის მომცემ ობიექტთან და ნამდვილად გამორკვევა იმ ადგილისა,
სადაც ზის ფრინველი. ყველა ეს თვისებები ნაბუღით უნდა დამ-
თავრდეს. თუ ძალში ყნოსვით ვერ არკვევს ფრინველის ადგილსამ-
ყოფელს და ნაბუღით არ აღნიშნავს მას, ეს ამტკიცებს, რომ ძალს
სუსტი ყნოსვა აქვს, ან სრულიად არა აქვს იგი. ყნოსვა შეიძლება
იყოს ბუნებრივი, შთამომავლობითი, აგრეთვე ინდივიდუალური, ე. ი.
ერთსა და იმავე მონაგებს შორის მეტ-ნაკლები.

ფრინველის ნაკვალევი — ნაჯდომი და მისგან დარჩენილი სუნი
მიწაზე—ძალმა ძებნის შენელებით, მცირეოდენი ლტოლვით, ოდნავ
შეჩერებით უნდა აღნიშნოს და არა ნაბუღით. საერთოდ, ყნოსვის
გამოსარკვევად საჭიროა ყურადღება მიექცეს შემდეგს: საით არის
ლტოლვის დროს მისი ყნოსვის მიმართულება, გრძობს ძალში ფრინ-
ველის სიახლოვეს თუ მის კვალს, ანდა ნაბუღი აქვს მის გაკეთებული
თვით ფრინველზე, ახლად აფრენილი ფრინველის კვალზე თუ უბრალო
ჩიტზე.

საუკეთესოდ ითვლება შორ მანძილზე, მალა თავალებული და

ზუსტი ყნოსვა. თუ ძალს ძებნის დროს თავი დაბლა მიაქვს, ანუ უკეთ რომ ვთქვათ, თუ ცხვირით იგი ბალახს ეკვრის და კვალს მისდევს, შეჩერდება და, ხშირად ერთ ადგილას ტრიალებს, — ეს ძალის ყნოსვის სისუსტის დამამტკიცებელია.

ყნოსვა შეიძლება იყოს დამაკმაყოფილებელი (საკმაოდ კარგი), ფრიად დამაკმაყოფილებელი (ძლიერ კარგი) და იდეალური (ე. ი. ზედმიწევნით კარგი).

თუ ძალლი ყნოსვას ვერ იჩენს, — ძებნის დროს გვერდით ჩაუვლის ან გადაუვლის ფრინველს და მას არ აღნიშნავს ნაბულით, ეს ამტკიცებს ყნოსვის სისუსტეს ან სრულ უქონლობას. ყნოსვამოკლებულ ან სუსტი ყნოსვის მქონე ძალლებად ითვლებიან: რომლებიც ვერ ყნოსვენ ფრინველს, ან უკეთებენ ნაბულს ჩიტებს, რაც სანადირო ფრინველად არ ითვლება. ან ხანგრძლივად უნაბულდებიან ფრინველის ნაჯდომ-ნაყალევს, სადაც ფრინველი უკვე აღარ არის.

მტკიცე ნაბული, რომლის ქვეშ ფრინველი არ აღმოჩნდება, ძალლის მთავარი ნაკლია, ამას ცრუ ნაბულს უწოდებენ. არის მაგალითები, როცა დიდი ყნოსვის მქონე ძალლების ნაბულის ქვეშ ფრინველი არ აღმოჩნდება, როგორც გამონაკლისი ეს უნდა მივაწეროთ ძალლის მეტისმეტ ტემპერამენტს, ნერვიულობას, სიფრთხილეს.

ზოგი ძალლი, ჰაერის ცვალებადი მოძრაობის გამო, მოხედება თუ არა უტბად ფრინველის სუნის, შეჩერდება ან დადგება ნაბულზე, რათა აღლო აიღოს, თუ საიდან მოდის სუნი ან სად ზის ფრინველი. ეს შეჩერება ზოგჯერ იმდენად ხანგრძლივია, რომ ნაბულში გადადის. ეს ხშირად ახასიათებს შავ ან შავი წინაპრების სისხლის მქონე პოინტერებს. ასეთი შემთხვევები, რასაკვირველია, გამონაკლისია.

კარგი ძალლი, რომელიც ყნოსვით გრძნობს დამჯდარ ფრინველს, უნდა გაჩერდეს ნაბულზე; თუ ფრინველი მირბის, ძალლი მას ფეხდაფეხ უნდა მიჰყვებოდეს ლტოლვით, სანამ ფრინველი არ შეჩერდება, ამ დროს ლტოლვა უნდა დამთავრდეს ნაბულით.

ახალგაზრდა ძალლების გამოცდის დროს სამი ცრუ ნაბული ანუ ისეთი ნაბული, რომლის შედეგად ფრინველი არ აღმოჩნდება, მრავალწლიანთა გამოცდის დროს, ორი ცრუ ნაბული, ხოლო ერთი ცრუ ნაბული საუკეთესო ძალლების გამოცდების დროს იწვევს ძალლის მოხსნას საველე შეჯობრებიდან, რაც აღნიშნული უნდა იქნას მსაჯების წერილობით ანგარიშში.

სისწრაფე. მეძებარი ძალლის დანიშნულებას შეადგენს, რაც შეიძლება სწრაფად ნახოს ფრინველი, და მტკიცე ნაბულის გაკეთებით, მიუთითოს მასზე მონადირეს. ამისათვის ძალლი უნდა ეძებდეს რაც შეიძლება სწრაფად, ენერგიულად, მონადირის მითითების მიხედვით,

ე. ი. ძალის თვალყურს უნდა აღევნებდეს მონადირეს, ხოლო უპაქანო ნასკნელი კი ძალს.

სელის სისწრაფე უნდა შეუფარდდეს ყნოსვას, ე. ი. რამდენადაც სწრაფია ძებნის დროს ძალის, იმდენადვე უნდა მახვილი იყოს მისი ყნოსვა, ანდა რამდენადაც მახვილია ძალის ყნოსვა, იმდენადვე სწრაფი უნდა იყოს მისი ძებნა. ეს საშუალებას აძლევს ძალს, როცა მას უცხად ფრინველის სუნი მოხვდება, არ დააფრთხოს ფრინველი, შეჩერდეს, გაუკეთოს ნაბული და ამ მდგომარეობაში დარჩეს მონადირის მისვლამდე.

ადგილმდებარეობის მიხედვით ძებნის სისწრაფე, ანუ ტემპი, ხან უნდა გადიდდეს, ხან კი შემცირდეს. მაგალითად, ტრიპლ მინდორზე საჭიროა სწრაფი ძებნა, ხოლო ბუჩქებში და ტყეში კი მისი შენელება.

ძებნის ხერხი (მანერა) ძებნის თვისება, ანუ უფრო გარკვეულად რომ ვთქვათ, ძებნის ხერხი ისეთი უნდა იყოს, რომ მონადირის მიერ არჩეული სანადირო ადგილი რაც შეიძლება მაღე იქნას ძალის მიერ გასრჯული. ძალის უნდა ეძებდეს ფართოდ, შორ მანძილზე, მონადირეზე დაშორებული იმისდა მიხედვით, თუ როგორ მოისურვებს ამას თვით მონადირე.

მონადირის ახლოს ძებნა და ცხვირით მიწის ჩიჩქნა ძალის დეფექტია. მონადირე, რომელიც განზრახ ამოკლებს თავისი ძალის ძებნის ფართობს, შეცდომას სჩადის. მოკლე ძებნა, გარდა იმისა, რომ ულამაზოა, მეტ დროს ართმევს მონადირეს, ნაკლებ ფრინველს ააფრენს ძალის, და ამრიგად მონადირის ყველა მოთხოვნას ეერ აკმაყოფილებს.

ყველაზე უფრო კარგ ძებნის ხერხად ითვლება, როდესაც ძალის ეძებს ხვეული ხაზებით მარჯვნივ-მარცხნივ.

სისწრაფე და ძებნის თვისება ბუნებრივია, ისინი გადადიან შთამომავლობიდან შთამომავლობაზე, განსაკუთრებით სისწრაფე-ეს ამტკიცებს აგრეთვე ძალის კარგ ჯანმრთელობას, მისი გულის სიმპარეს, გამძლეობას. თუ ეს თვისებები ძალს არა აქვს, მათ ვერ მისცემთ ვერაფრითარი გაწაფვა-დაგეშით.

ამასთანავე უნდა აღინიშნოს, რომ ძალის, რომელიც ბუნებრივად დაჯილდოებულია ამ თვისებებით, გაწაფვა-დაგეშის მეთოდის არცოდნით სულ ადვილად შეიძლება გაფუჭდეს, შეიძლება სულ ჩაკედეს მასში ეს თვისებები.

ლტოლვა. ლტოლვას უწოდებენ ძალის იმ მდგომარეობას, როცა იგი სწრაფი ძებნის დროს უცხად იგრძნობს ფრინველის სუნს, სელას (ძებნას) შეანელებს და ცდილობს გამოარკვიოს ის ადგილი,

საიდანაც მას ფრინველის სუნი მოხვდა, ამისათვის იგი ნელ-ნელა ეპარება ამ ადგილს. როდესაც საბოლოოდ დარწმუნდება იმ ადგილზე ფრინველის არსებობაში, ლტოლვას თავს ანებებს და დგება ნაბულზე.

ნაბულის შემდეგ საჭიროა ძალღმა ააფრინოს ფრინველი; ამისათვის საჭიროა, ფრინველის ხისიათის მიხედვით და სათანადო ბრძანებით, ნაბულიდან ნელი ნაბიჯით თავს წაადგეს გარინდებულ ფრინველს და ააფრინოს იგი. თუ საქმე გვაქვს ისეთ ფრინველთან, რომელიც ხშირად ნაბულის დროს გაურბის ძალღს (მწყერი, ხოხობი, ლალა, დურაჯი), ამ შემთხვევაში სასურველია ძალღმა ნაბულიდან გააკეთოს ნაბტომები და ისე ააფრინოს ფრინველი.

კვიანი ძალი რწმუნდება, რომ მას საქმე აქვს გამტკიცე ფრინველთან, უცბად აკეთებს რამდენიმე ნაბტომს და ისე ააფრინებს ფრინველს. ნაბულის შემდეგ ნაბტომები, როცა ფრინველი მირბის, ძალღს დადებითი თვისებაა და არა უარყოფითი, როგორც ამას ამტკიცებდნენ ზოგიერთი კინოლოგები. ამრიგად, ლტოლვა საჭიროა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა ძებნის დროს უცბად მოხვედრილი სუნი ძალღსათვის გამოურკვეველია, ხოლო, როცა ძალი პირველადვე მოხვედრილ ფრინველის სუნს უცბად აუღებს ალღოს, ე. ი. უმაღვე გამოარკვევს ფრინველის ადღილსამყოფელს, რასაკვირველია, იმ შემთხვევაში, ლტოლვა საჭირო არ არის, ამ დროს საჭიროა მხოლოდ ნაბული, ნაბულის შემდეგ კი მიახლოვება ფრინველთან უკანასკნელის ასაფრენად.

ნაბული. ნაბული არის ძალღს გაუნძრეველი მდგომარეობა (გაჩერება) ნადირობის დროს, განაბული ან შეჩერებული ფრინველის მიმართულებით. ნაბულით ძალი ცდილობს ადგილზე გააჩეროს (გააშეშოს) ფრინველ-ნადირი.

ნაბული უნდა იყოს მტკიცე. ძალი უნდა იღგეს ერთ ადგილზე გაუნძრეველად, ქანდაკების მსგავსად, პოზის შეუცვლელად. კუნთებდაქიმული, თავაღერილი და არ უნდა დაიძრას ადგილიდან, სანამ არ მიიღებს მონადირის ბრძანებას.

ხანდახან ნაბულზე ძალი კანკალებს შეცივებულივით. ამგვარი მდგომარეობა ნაკლად არ ჩაითვლება, რადგან ეს ამტკიცებს ძალღს ვნებას და ფიცხ ტემპერამენტს. თუ ძალი უნაბულოდ აფრთხობს ფრინველს. მაშინ, როდესაც მას საშუალება ჰქონდა ეგრძნო ფრინველის სიახლოვე და გაჩერებულიყო, ეს ამტკიცებს ყნოსვის უქონლობას და ასეთი ძალი სანადიროდ არ გამოდგება.

საჭიროა აგრეთვე ვიცოდეთ, თუ რა არის თანნაბული. ერთდამივე ფრინველზე ორი ძალღს ნაბულს თანნაბული ეწოდება. ვან-92

სხვაეგება ნაბუღსა და თანნაბუღს შორის შემდეგია: როცა ერთი ძალი ფრინველს ნახავს და გაუკეთებს ნაბუღს, მეორე ძალი, დაინახავს თუ არა ამ მდგომარეობას, ფრთხილად, ნელი ნაბიჯით მიუახლოვდება პირველს და გაინახება მის გვერდით ან უკან, ისე რომ ფრინველი არ დააფრთხოს.

მიახლოება. ძალის ფრინველთან მიახლოება თითქმის ისეთივეა, როგორც ლტოლვა, განსხვავება მხოლოდ იმაშია, რომ ლტოლვა ხდება მხოლოდ ძებნის დროს, ძალის ინიციატივით, როცა იგი სწრაფი სელიდან ნელზე გადადის ფრინველის სუნის მიმართულების გამოსარკვევად. მიახლოება კი ხდება ნაბუღის შემდეგ, მონადირის ბრძანებით.

როდესაც ძალი ნაბუღის შემდეგ, მონადირის ნებადაურთველად, თავის სურვილით უახლოვდება ფრინველს, სასურველი არ არის და ზოგ შემთხვევაში ნაკლადაც ჩაითვლება.

ამრიგად, თუ ლტოლვა საქიროა ფრინველის ადგილსამყოფელის გამოსარკვევად, მიახლოება ნაბუღის შემდეგ საქიროა მხოლოდ და მხოლოდ ფრინველის ასაფრენად.

ნადირობის სილამაზე—სტილი. საველე გამოცდა-შეჯიბრების მიზანს შეადგენს, არჩეულ იქნას საუკეთესო მომშენებლები, რომლებიც თავს საველე ღირსებებს, ნადირობის დროს, უფრო ლამაზად და შნოიანად გამოამქლავებენ.

ყველა ჯიშიანი ცხოველი, მათ შორის ძალიც, მაშინ არის ლამაზი და შნოიანი, თუ კი იგი მის ტიპურ ღირსებებს მკაფიოდ ამქლავებს.

ამისათვის ძალის ლამაზი, მოხდენილი ნადირობა და ამ ნადირობის სტილი ამტკიცებს მის ჯიშიანობას, ამ ღირსების შთამომავლობაზე გადაცემის უნარს.

ნადირობის სილამაზე და სტილი გულისხმობს ძალის მიერ ფრინველის დამუშავების მთლიან პროცესს—ზუსტ ყნოსვას, შნოიან ლტოლვას, მტკიცე ნაბუღს და ფრინველის ხასიათის მიხედვით ასაფრენად შესაფერ მიახლოებას.

საკიროა ვიცოდეთ აგრეთვე, რომ ფრინველის სანადირო ცალკე ჯიშის ძალებს ახასიათებს ნადირობის სილამაზე და სტილის თავისებურება, ე. ი. ძალები, ჯიშის მიხედვით, განსხვავდებიან ერთიმეორისაგან, რასაც მსაჯები მხედველობაში იღებენ გამოცდა-შეჯიბრების დროს.

ძალის მომზადება. ძალი ძველისძველი შინაური, ანუ მოშინაურებული ცხოველია, იგი ყველა ცხოველზე უფრო ახლო იყო და

არის ადამიანთან, და როცა ჩვენ მომზადებაზე ვლაპარაკობთ, ნბედვე-
ლობაში გვაქვს ძალის მორჩილება ადამიანისადმი.

ძალი ყველა ცხოველზე უფრო ადვილად ეთვისება და ემორჩი-
ლება ადამიანს, ეს მორჩილება დიდი ხნის მანძილზე განვითარდა,
განმტკიცდა და მემკვიდრეობით გადაეცა შთამომავლობას.

ფრინველზე სანადირო ძალი მაშინ შეიძლება ჩაითვალოს მონა-
დირის თანაშენწეოდ, თუ იგი ემორჩილება მონადირეს ნადირობის
დროს და ადვილად იგებს და ასრულებს ყველა მის მოთხოვნილებას.
ძალის ყველა სხვა ბუნებრივი თვისებებით, რაიგ მალაღბარისხოვა-
ნიც უნდა იყოს ისინი, მონადირე ვერ ისარგებლებს, თუ კი ძალი
მას არ ემორჩილება. ძალი, რომელიც სრულიად არ ემორჩილება
მონადირეს, სანადიროდ არ გამოდგება.

ძალის კარგად გამოყვანა და ყველა მისი თვისებების გამომ-
ქვანება სავსე გამოცდებზე დამოკიდებულია მის გამწაფველზე.
ამიტომ, როცა ძალი სავსე შეჯიბრების დროს მომზადებაში კარგ
ნიშანს იღებს, ეს გამწაფველს უნდა მივაკუთვნოთ.

ძალეზის გამოყვანა

ძალეზის გამოყვანა ერთ-ერთი ძირითადი ღონისძიებაა მეძალ-
ლეობის განვითარების საქმეში.

ძალეზის გამოყვანა მიზნად ისახავს ჯიშისანი მეძალეობის პო-
პულარიზაციას და ამ საქმეში მონადირეთა და ძალის მოყვარულთა
რაც შეიძლება ფართო მასის ჩაბმას. გამოყვანა სანადირო ძალეზის
მოშენების დათვალეირებაა. გამოყვანაზე ხდება საერთო შეფასება და
ყველა ჯიშის საუკეთესო ძალის გამოყოფა მათი ექსტერიერის (გა-
რეგანი შეხედულებების) მიხედვით.

გამოყვანაზე ხდება ამა თუ იმ ჯიშის საუკეთესო წარმომადგენ-
ლის, ძუს და ხვადის, არჩევა, რის შემდეგ უნდა მოხდეს მათი შეჯვა-
რება მოშენების მიზნით.

გამოყვანის მიზანია გამოარკვიოს აგრეთვე ჯიშისანი ძალეზის
მდგომარეობა იმ ადგილზე. სადაც გამოყვანა იმართება, გააღვიძოს
მონადირეთა შორის ინტერესი ჯიშისანი მასალისადმი. ამის გამო წა-
ხალისების და საქმის სარგებლიანობის მიზნით გამოყვანაზე ხდება
დაჯილდოება არა მარტო საუკეთესო ძალეზისა, არაქედ ხშირად
საუკეთესო ძუ და ხვადის პატრონებისაც.

გამოყვანის ხაზითო დებულება

1. სანადირო ძალეზის გამოყვანა განიყოფება შემდეგ კატეგო-
რიებად: საკავშირო, რესპუბლიკულისა, ქალაქის და სარაიონო.

2. ორგანიზაცია, რომელიც გამოფენას აწყობს, ირჩევს ან ნიშნავს ავტორიტეტულ და მეძალეობის მცოდნე პირთაგან შემდგარ საგამოფენო კომიტეტს, რომელსაც ევალება გამოფენის ტექნიკური მხარის ორგანიზაცია. კომიტეტი შედგება 3—5 ან 10 პირისაგან, მათ შორის თავმჯდომარე, მოადგილე, მდივანი და წევრები. კომიტეტი თავისი შემადგენლობიდან გამოპყობს გამოფენის მორიგეებს, რომელთაც ევალებათ თვალყური ადევნონ, რათა, როგორც ძალის პატრონებმა, აგრეთვე დამსწრე საზოგადოებამ დაიცვას წესრიგი და შეასრულოს გამოფენის ყველა წესი.

3. გამოფენის კომიტეტის მოვალეობას შეადგენს: გამონახოს სათანადო ადგილი გამოფენისათვის — მოაწყოს ძაღლების დასაბმელი, მოიწვიოს ექსპერტი-მსაჯი, მოიწვიოს ვეტექიში ჩაწერილი ძაღლების ჯანმრთელობის შესამოწმებლად, დაანზადოს რეკლამა (აფიშა ან პლაკატი), დანიშნოს დრო გამოფენის, დრო ძაღლების ჩაწერის და ჩაატაროს მთელი მუშაობა გამოფენის მოსაწყობად.

4. გამოფენის კომიტეტის წევრებს მკერდზე ან მკლავზე უნდა ჰქონდეთ შესაფერი ნიშანი.

გამოფენაზე ძაღლების ჩაწერის წესები

გამოფენაზე ჩაწერილი ყველა ძაღლი ჯიშების მიხედვით უნდა განაწილდეს.

ძაღლები იყოფა შემდეგ კლასებად: ჯგუფებად: ღია ჯგუფი ხვადების, ღია ჯგუფი ძუ ძაღლების.

მცირეწლოვანთა ჯგუფი ხვადების, მცირეწლოვანთა ჯგუფი ძუ ძაღლების.

ველზე გამარჯვებულთა ჯგუფი ხვადების, ველზე გამარჯვებულთა ჯგუფი ძუ ძაღლების.

ჩენპიონატი.

მღევრების განაწილება ამავე წესით ხდება, ხოლო, გარდა ამისა, ემატება წყვილთა ჯგუფი და დასტათა ჯგუფი.

მეკვერნისა და მწევრების განაწილება ხდება ისე, როგორც მღევრების.

მღევრების ჯგუფში წყვილი ეწოდება ორ ძაღლს, განურჩევლად სქესისა, რომლებიც ერთად ხადირობენ და ერთ და იმავე პატრონს ეკუთვნიან. დასტა ეწოდება ოთხ ძაღლს, განურჩევლად სქესისა, რომლებიც ერთ და იმავე პატრონს ეკუთვნიან.

ღია ჯგუფში ჩაწერება პატრონის სურვილის მიხედვით ყველა ძაღლი, განურჩევლად სწრაფებისა, ხოლო არა ნაკლებ მთვისა. მცირე

რეწლოვანთა ჯგუფში იწერება ძაღლები არა ნაკლებ 8 თვისა არა უმეტეს 18 თვისა.

ძაღლების ჩაწერას აწარმოებს გამოფენის კომიტეტის მიერ გამოყოფილი კომისია ან ერთი პირი. ჩაწერა იწყება ერთი თვით ან 15 დღით ადრე გამოფენის დაწყებამდე.

ყველა გამოსაფენი ძაღლი უნდა ჩაიწეროს წიგნში და თითოეულ ძაღლს უნდა მიეცეს თავისი ნომერი, რომელიც ძაღლს ყელზე უნდა ჰქონდეს შებმული გამოფენის დროს.

ჩაწერის დროს წიგნში (ან სპეციალურ ანკეტაში), საჭიროა შემდეგი ცნობების შეტანა: ჯიში, ფერი, ძაღლის სახელი, დაბადების წელი, თვე, რიცხვი, სქესი, წარმოშობა, წინა გამოფენაზე მიღებული ჯილდოები, პატრონის სახელი, გვარი, მისამართი, რომელ ჯგუფში იწერება, სავარაუდო წიგნის ნომერი (თუ ჩაწერილია) და შენიშვნა: ვალდებული ვარ დავემორჩილო გამოფენის წესებს (პატრონის ხელისმომწერა).

შესანიშნავი მახასიათებლებისათვის (ძაღლის გამოჩვენებისათვის)*

ძაღლები მოყვანილ უნდა იქნან გამოფენაზე დანიშნულ დროზე და გამოფენის გათავებამდე დარჩნენ თავის ადგილზე. გამოფენის კომიტეტის ნებადაურთველად აკრძალულია ძაღლის შესახებ რაიმე განცხადების ან დიპლომების გაკერა.

ძაღლის მომყვანი ვალდებულია იყოს თავის ძაღლთან და ემორჩილებოდეს კომიტეტის მორიგ წევრთა განკარგულებას. ძაღლის სერიზობა გამოფენის ეზოში აკრძალულია.

ძაღლის პატრონი ან გამომყვანი ვალდებულია თვალყური ადევნოს, რათა ძაღლი დროზე იქნას მოყვანილი ექსპერტიზაზე და ამ შემთხვევაში უნდა დაემორჩილოს მსაჯთან დანიშნულ მორიგის განკარგულებას. ექსპერტიზის დაწყების შემდეგ ძაღლი დასათვალისწინებელ მოედანზე არ დაიშვება. ასეთი ძაღლი ექსპერტიზის გარეშე გამოფენილად ითვლება.

გამოფენის დამთავრებამდე გამოფენის კომიტეტის ნებადაურთველად ძაღლის მოხსნისათვის, ორგანიზაციის, გამოფენის კომიტეტის, მსაჯის და სხვა თანამდებობის პირთა მიმართ შეურაცხმყოფელი საქციელისათვის და საზოგადოდ, გამოფენის წესების დარღვევისათვის ექსპონენტს ეკრძალება, დროებით ან სამუდამოდ, გამოფენაზე მონაწილეობის მიღება.

მსაჯუბი და მძსპერტიზა

ერთი ჯიშის ექსპერტიზას გამოფენაზე აწარმოებს მხოლოდ ერთი პირი.*

გამოფენის კომიტეტის ნებართვით, მსაჯთან შეიძლება დაშვებულ იქნას სტაქის მისაღებად არა უმეტეს ორი პირისა, რომლებსაც უფლება არა აქვთ მონაწილეობა მიიღონ ექსპერტიზაში.

საექსპერტიზო მოედანზე ძალის მოყვანა და გაყვანა ევალება მორიგეს. იგი ასრულებს მსაჯის ყველა განკარგულებას და უფლება არა აქვს ჩაერიოს ექსპერტიზაში.

მოედანზე ექსპერტიზის დროს, გარდა მსაჯისა, მორიგისა, ძალის გამოყვანისა და სტაქორებისა არავინ დაიშვება.

ამა თუ იმ ჯგუფის ყველა ძალის გადარჩევა ხდება მათი ხარისხის მიხედვით მსაჯის მიერ, რომელიც ამწკრივებს ძალებს რიგრიგობით (1,2,3 უკანასკნელამდე) და შემდეგ იწყება ექსპერტიზა.

ექსპერტიზა ხდება საჯაროდ და ამიტომ კომიტეტმა დასათვალისწინებელი მოედანი უნდა მოაწყოს ისეთ ადგილას, სადაც ბევრი მაყურებელი დაეტევა.

გამოფენაზე მსაჯის განაჩენი საბოლოოა და მისი გასაჩივრება არ შეიძლება.

ექსპერტიზის შედეგები ცხადდება გამოფენის უკანასკნელ დღეს. მსაჯი ვალდებულია გამოფენის მომწყობ ორგანიზაციას წარუდგინოს წერილობითი ანგარიში ექსპერტიზის შესახებ წინასწარ შეთანხმებულ ვადაში.

ჯილდოები

ყველა ჯგუფის ძალს შეიძლება მიესაჯოს დიდი და მცირე ოქროსი, ვერცხლისა და ბრინჯაოს მედლები; ველზე გამარჯვებულთა ჯგუფში კი დიდი და მცირე ოქროს, ვერცხლისა და ბრინჯაოს მედლები.

გარდა ამისა, ყველა ჯგუფში შეიძლება ძალის დაჯილდოებულნი იქნას ფასიანი საჩუქრით და საპატიო დიპლომით, როგორც სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ორგანიზაციის, აგრეთვე კერძო პირის სახელით. ყველაზე ძვირფასი ჯილდო ეძლევა ველზე გამარჯვებულთა ჯგუფს.

შენიშვნა: 1. მცირეწლოვანთა ჯგუფში უმაღლეს ჯილდოდ ითვლება ვერცხლის დიდი მედალი.

2. არავითარი ჯილდო არ ეძლევა იმ ძალს, რომელსაც რაიმე ისეთი ხელოვნური ცვლილება ეტყობა, რაც გათვალისწინებული არ არის სტანდარტით.

* ამჟამად მუშავდება გამოფენების მოწყობის ახალი წესები, სადაც გათვალისწინებული იქნება ზოგიერთი ცვლილებები, მათ შორის ექსპერტიზის შესახებაც. ვინაიდან ეს წესები დამტკიცებული და შემოღებული არ არის ჩვენ აქ მოგვყავს მხოლოდ ძველი წესები.

ჯილდოების დარიგება ხდება გამოფენის კომიტეტის მიერ. გამოფენის დამთავრებისას, საჯაროდ.

ძალს, რომელიც საგვარეულო წიგნში ჩაწერილი არ არის, ფასიანი საჩუქარი არ ეძლევა.

ძალს, რომელიც გამოფენაზე დაიქერს პირველ ადგილს, თუკი მიღებული ჯილდო ოქროს დიდ მედალზე ნაკლები არ არის, ძალში ჩაწერილია საგვარეულო წიგნში და აგრეთვე სავსე გამოცდაზე მიღებული აქვს დიპლომი, მსაჯის დადგენილებით შეიძლება მიესაჯოს იმ წლის ჩემპიონის წოდება, რა წელსაც გამოფენაა გამართული.

გამოფენის კომიტეტს შეუძლია დააჯილდოვოს ძუ ძალის პატრონი, თუკი გამოფენაზე ერთი რომელიმე ძალის სამი ლეკვი დაჯილდოებული იქნება არა ნაკლებ ვერცხლის დიდი მედალით და თუ ძალებს ექნებათ მთლიანი საგვარეულო. აგრეთვე შეიძლება დაჯილდოებულ იქნას პატრონი იმ ხვადისა, რომლის სამი ლეკვიც დაჯილდოებული იქნება არა ნაკლებ ვერცხლის დიდი მედალით და ექნებათ მთლიანი საგვარეულო.

ძალის პატრონად ითვლება ის პირი, რომელსაც ეკუთვნოდა ძალი იმ დართვის დროს, რომლის შედეგად დაიბადნენ დაჯილდოებული ძალები.

* * *

წინამდებარე ნაშრომში ჩვენ შევეცადეთ მონადირისათვის და, ყრძოდ, სანადირო ძალის მოყვარულისათვის, მიგვეცა ის ძირითადი ცნობები, რომლებიც საჭიროა სანადირო ძალის აღზრდისა, გაწაფვა-დაგეშვისა, მისი ყველა თვისებების გამოვლინებისა და მათი გამოყენებისათვის.

ცხადია, რომ ეს ნაშრომი ვერ ამოსწურავს ყველა საჭირო მასალას მეძალეობის განვითარების რთული მუშაობის შესახებ. მისი მიზანია დახმარება გაუწიოს მონადირეს ისე აღზარდოს თავისი ძალი, რომ იგი იყოს პატრონის ერთგული მეგობარი და თანამემძლე ნადირობაში.

თუ ეს მიზანი მიღწეული იქნება, მაშინ ნაშრომიც გაამართლებს თავის დანიშნულებას.

ბ ა ხ ს ო ვ დ ე ს !

1. ძალდი შენი ერთგული მეგობარია და თანაშემწე ნადირობის დროს — მზრუნველობით მოეპყარი მას.
2. თუ ოჯახის წევრებს ძალდი არ უყვართ და უდიერად ეპყრობიან, უმჯობესია სრულიად არ იყოლიო იგი.
3. კვება, როგორც წესი, ძალდსაც ყოველ დღე უნდა.
4. ძალდის ცემა ჯოხით, თოფის კონდახით ან ფეხით ბარბაროსობაა.
5. ძალდს თუ ხშირად ვფერები, ან ხედით ეხები, ხედი ხშირად დაიბანე.
6. ძალდს ნუ იყოლიებ მცირეწლოვანი ბავშვების ახლოს, შეიძლება ბავშვები ჭიით დაავადდნენ.
7. უშენოდ არავის გაატანო შენი ძალდი სანადიროდ.
8. როდესაც ძალდი შენ წინ ეძებს, ან მისდევს ფრინველს ნადირს, სროლის დროს ფრთხილად იყავი, ძალდი არ შემოგაკვდეს.
9. თუ ძალდი მოწყენილია, საჭმელს არა ჭამს, მაშინ იგი უთუოდ ავადაა — მიმართე ექიმს ან გამოცდილ მონადირეს.

ც ხ ს ი ლ ი

კალლის დამაკვირვებელი და ლეგირების დაჯარი

დამაკვირვებელი იანვარი	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
დაჯარი მარტი	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	1/IV	2/IV
დამაკვირვებელი თებერვალი	1	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	
დაჯარი აპრილი	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31		
დამაკვირვებელი მარტი	1	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	
დაჯარი მაისი	1	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	
დამაკვირვებელი აპრილი	1	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	
დაჯარი ივნისი	1	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	
დამაკვირვებელი მაისი	1	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	
დაჯარი ივლისი	1	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	
დამაკვირვებელი ივნისი	1	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	
დაჯარი აგვისტო	1	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	
დამაკვირვებელი ივლისი	1	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	
დაჯარი სექტემბერი	31/8	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
დამაკვირვებელი აგვისტო	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
დაჯარი ოქტომბერი	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
დამაკვირვებელი სექტემბერი	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
დაჯარი ნოემბერი	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
დამაკვირვებელი ოქტომბერი	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
დაჯარი დეკემბერი	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
დამაკვირვებელი ნოემბერი	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
დაჯარი იანვარი	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
დამაკვირვებელი დეკემბერი	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
დაჯარი თებერვალი	31/1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30

ქალღის სახელები

1. აფთარ	19. თარეშა	37. ფრენია
2. არმაზ	20. ირმა	38. ფანდურა
3. აღმასა	21. კარგო	39. ფირუზა
4. აშარა	22. ლელო	40. ქარვა
5. ბროლი	23. ლონდა	41. ყურშა
6. ბზიალა	24. ლამაზა	42. ყანწია
7. გედი	25. მარდი	43. ყვირია
8. გიშერა	26. მერცხალა	44. ჩაირა
9. დალი	27. მარჯა	45. წარბა
10. დელი	28. ნაზი	46. ხატული
11. დინგო	29. ნანი	47. ხეირა
12. ელვა	30. ნადირა	48. ჯარა
13. ვეფხვი	31. ორბი	49. ჯეირან
14. ზარა	32. ოქრო	50. ჯერი
15. ზარი	33. რიონა	51. ჯილდო
16. ზორბა	34. სეირა	52. ჯამბაზ
17. ფათურა	35. ტურა	53. ჯანი
18. თამაშა	36. ურჩი	54. ფარი

შ ი ნ ა ა რ ს ი

ავტორის აგან	83
ძალის წარმოშობა	6
სანადირო ძალის ჯიშები	13
მეძებრები	13
პოინტერი	14
ჭრელი სეტერი	15
წითელი სეტერი	16
გორდონი (შავი, ყვითელხალიანი სეტერი)	16
სპანიელი	17
კონტინენტალური მეძებარი	18
მყუფარები	19
მყუფარა	21
მდევარი	22
რუსული მდევარი	24
ჭრელი მდევარი	24
რუსულ-პოლონური	25
არლგენი	26
ტაქსა	26
სანადირო ფოქს-ტერიერი	27
მწვეარი	27
ძალის სხვა ჯიშები	28
ქართული ჯოგის ძაღლი	29
რუსული ჯოგის ძაღლი	30
გერმანული ჯოგის ძაღლი	31
შოტლანდიური ჯოგის ძაღლი (კოლი)	32
სენ-ბერნარი	32
ნიუფანდლენი	33
გერმანული დოგი	33
დობერმან-პინჩერი	34
ინგლისური ბულდოგი	34
ფრანგული ბულდოგი	35
შპიცი	35
პუდელი	36

ძალის მოშენება, ძალის მძუნობა და დართვა	37
ლევების დაყრა	44
ლევების არჩევა	46
ლევების საშეღი	47
ძალის კება	49
ძალის სნეულებანი და პროფილაქტიკა	51
ცოფი	51
ჩუმი ცოფის ნიშნები	52
შმაგი ცოფის ნიშნები	52
ძალის ჭირი	53
ჭია	54
კანის დაავადება	55
ყურის ტკივილი	56
ტკიპი	56
რწყილი და ტილი	57
ძალის გაწაფვა და დაგეშვა	59
ტერმინები	62
ძალის გაწაფვა	64
ძალის დასჯა	72
ძალის დაგეშვა	74
ძალის დაგეშვა თოფით	78
წყ-ლში ჩასვლა	80
ფრინველის დევნის გადაჩვევა	81
ძალის გამოყვანა გამოცდებზე	82
მდევრის დაგეშვა	84
ძალეების გამოცდა, შეჯიბრებები და გამოფენები. ფრინველზე სანადირო ძალ- ლების საეფლე გამოცდები, შეჯიბრები და მათი ორგანიზაცია	86
სად და რა ფრინველზე უნდა მოეწყოს ძალეების გამოცდა-შეჯიბრება	87
საეფლე გამოცდაზე ძალეების შეფასება და მათი დაჯილდოება	88
ძალეების გამოფენა	88
გამოფენის საერთო დებულება	94
გამოფენაზე ძალეების ჩაწერის წესები	95
წესები ექსპონენტებისათვის (ძალის გამომყვანათვის)	96
მსაჯები და ექსპერტიზა	97
ჯილდოები	97
გაზსოდვის!	99
ცხრილი	100
ძალის სახელები	101
შ ი ნ ა ა რ ს ი	102

Использованная литература

1. В. Сухоплеско — Собака и военное дело.
2. Д. Иловайский — Происхождение пойнтера.
3. И. Языков — Военная собака.
4. Е. Манске — Питомник „Гектор“.
5. Б. Аварец — Применение собаки в военном деле.
6. Р. Гернгрос — Полевые испытания легавых Собак.
7. В. Михайлов — Первая помощь заболевшей собаке.
8. С. Коршун — Бешенство.

რედაქტორი ვ. ზურჯანაძე

ტიპრედაქტორი დ. ნიჭარაძე

ბელმოწერილია დასაბეჭდად 8/XII-54. წ. უფ 19714. ნაბეჭდ ფორმათა რაოდენობა 6¹/₂ 10.000. შეკვეთის № 1316. ანაწყოების ზომა 6¹/₄ X 10.

პოლიგრაფკომბინატი „კომუნისტი“. ქ. თბილისი, ლენინის ქ. № 14.
Полиграфкомбинат „Комунисти“ Тбилиси, ул. Ленина № 14.

3060 ± 806. 70 303

П. ЖОРДАНИЯ

ОХОТНИЧЬЯ СОБАКА

(На грузинском языке)

Госиздат Грузинской ССР
Тбилиси — 1954

